

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Gözde DOĞAN

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ANKARA
2012**

Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gözde DOĞAN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Sema GÜN

Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren turizm sektörünün çeşitlenmesi ve turizm-çevre ilişkisinin önem kazanması ile “alternatif turizm” ve “ekoturizm” başlıkları belirginleşmeye başlamış ve ekoturizmin bir ürünü olarak da “kırsal turizm” kavramı ortaya çıkmıştır. Tarımsal, doğal ve kültürel etkinliklerin turizmle birleşmesi, bu alanda yeni bir faaliyet ortamını şekillendirmiş, hem turizm sektörüne, hem hizmet sektörüne, hem de tarım sektörüne olan katkıyı artırmıştır.

Türkiye’de özellikle kıyı bölgelerde kırsal turizm amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerin yoğun ziyaretçi çektiği bilinmekte, ancak iç bölgelere doğru gidildiğinde; iklim koşulları, doğal etmenler, sosyal ve ekonomik faktörlerin de etkisiyle, bu tür uygulamaların azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak iç bölgelerde de geçimini tarımdan sağlayan nüfusun farklı faaliyet alanlarına yönlendirilebilmesinin mümkünlüğü ve uygulamanın iç bölgelerde de gelişebileceğinin vurgulanması; tarihi ve kültürel dokusunun yanında, doğal kaynak zenginliğine de sahip olan Ayaş ilçesinin, çalışmanın odak noktası olarak seçilmesinde önem kazanmıştır. Ayrıca kırsal turizm faaliyetinin Ayaş’ta kırsal kalkınma elemanı olarak düşünüldüğünde eksik noktalarının belirtilmesi, yöreye ekonomik ve sosyal anlamda neler sunabileceğinin irdelenmesi ve etkinliğin geliştirilerek sürdürülebilirliği için izlenmesi gereken stratejilerin neler olabileceği konusunda önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Tez çalışmasında, Ayaş’ta yaşayan yerel halka anket uygulanmış, alanının doğal, kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının kırsal turizm potansiyeline uygunluğunu tespit amacıyla, yörede yaşayan tarımsal üreticiler, ziyaretçiler, kamu ve yerel temsilciler, dernek ve tur operatörleri ile yapılan görüşmeler sonucunda SWOT analizi yapılmıştır.

Çalışma sonucunda, Ayaş’ın doğal kaynak potansiyelinin kırsal turizm faaliyetine elverişli olduğu görülmüş, ilçeyi ziyaret eden kentte yaşayan bireyler tarafından, bu faaliyetin geliştirilmesinin talep edildiği anlaşılmış, Ayaş yerel halkının ise bu faaliyete olumlu baktığı ancak kırsal turizmin ilçede uygulanabilirliğinin güç olacağı fikrinde olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle yöredeki potansiyelin ekonomik faydaya dönüşebilmesinde öncelikle yerel halktaki isteği harekete geçirmek ve bu çabayı, yerel yönetimler ile çeşitli kurumlar arasındaki bağı güçlendirerek sağlamlaştırmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Aralık 2012, 129 sayfa

Anahtar Kelimeler: Alternatif Turizm, Kırsal Turizm, Kırsal Kalkınma, Sürdürülebilirlik, Ankara-Ayaş

ABSTRACT

Master Thesis

RURAL TOURISM POTENTIAL ASSESSMENT OF AYAŞ COUNTY OF ANKARA
PROVINCE

Gözde DOĞAN

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Sema GÜN

As the tourism-environment relation becomes important and the tourism sector is getting diversified in from end of the twentieth century forward; the titles of “alternative tourism” and “ecotourism” came into prominence. Then, activities of “rural tourism” began to be clarified as a fruit of ecotourism which became one of the most popular types of tourism. Entegration of rural activities -like agricultural, natural and cultural- and tourism had formed a new action stage and enhanced the contribution to both tourism and agricultural sectors.

In Turkey, especially in coastal regions it’s known that performed activities for rural tourism draw tourist influx but, when going inner regions with effects of climatic conditions, natural factors and also social and economic factors, it is seen that such practices tend to decrease. However the possibility of population in the inner regions that provides livelihood from agriculture, guiding to different fields of activity and emphasis on the practice can flourish in the inner regions; besides it’s historical and cultural fabric, which also has a wealth of natural resources the district Ayaş, chosen as the focus of research attention has constituted. In addition when activity of rural tourism in Ayaş is thought as a rural development factor indicating the missing points, examining economic and social sense to the regions’s offer and about what strategies can be developed and should be followed for the sustainability of activity aimed at developing offers.

In the thesis study, the questionnaire was conducted to local people living in Ayaş, SWOT analysis was made in order to determine the suitability of the potential of rural tourism, in terms of natural, cultural and socio-economic structure, as a result of negotiations with agricultural producers living in the area, visitors, the public and local representatives, associations and tour operators.

At the end of this study, it is seen that Ayaş is suitable for rural tourism activities with its natural resource potential and also it is understood that it is requested for development this activity by the visitors who come to the district, local people of Ayaş has a positive idea about this activity but it has observed that for these people it could be difficult in practicability of rural tourism in the county. For this reason, to turn into economic benefits of potential at the region, first of all to awake the request of local people and to be emphasized that necessity for the strengthening the link between local governments and various agencies for this effort.

December 2012, 129 pages

Key Words: Alternative Tourism, Rural Tourism, Rural Development, Sustainability, Ankara-Ayaş

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL TEMELLER VE KAVRAMLAR.....	5
2.1 Turizm Kavramı ve Turizm Türleri.....	10
2.2 Kırsal Turizm.....	17
2.2.1 Kırsal alan ve kırsal kalkınma kavramları.....	24
2.2.2 Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi.....	30
2.2.3 Dünyada ve Türkiye’de kırsal turizm uygulamaları.....	36
2.2.3.1 İtalya örneği.....	37
2.2.3.2 İspanya örneği.....	37
2.2.3.3 Yunanistan örneği.....	38
2.2.3.4 Fransa örneği.....	39
2.2.3.5 Almanya örneği.....	40
2.2.3.6 Kanada örneği.....	41
2.2.3.7 Çin örneği.....	42
2.2.3.8 Amerika Birleşik Devletleri örneği.....	43
2.2.3.9 Yeni Zelanda örneği.....	44
2.2.3.10 Türkiye örneği.....	45
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	54
3.1 Materyal.....	54
3.2 Yöntem.....	55
4. ARAŞTIRMA ALANININ ÖZELLİKLERİ.....	59
4.1 Araştırma Alanının Tarihsel Gelişimi.....	59
4.2 Araştırma Alanının Doğal Yapısı.....	60
4.2.1 Topografik yapı.....	60
4.2.2 İklim özellikleri, su ve bitki varlığı.....	61
4.3 Araştırma Alanının Yerleşim Durumu, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı.....	63
4.3.1 İdari yapı, altyapı ve ulaşım durumu.....	63
4.3.2 Sosyo-demografik yapı ve genel ekonomik durum.....	64
4.3.3 Kültürel yapı.....	68
4.4 Araştırma Alanının Sektörel Yapısı.....	70
4.4.1 Tarım sektörü.....	70
4.4.2 Turizm sektörü.....	73
5. ARAŞTIRMA ALANINA İLİŞKİN BULGULAR.....	75
5.1 Yerel Halka Yöneltilen Anketlerden Elde Edilen Bulgular.....	75
5.2 Araştırma Alanında Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi.....	88
6. SONUÇ.....	95
KAYNAKLAR.....	101
EKLER.....	108
EK 1 İki Değişken Arasındaki Dağılım Tablosu.....	108

EK 2 İki Değişken Arasındaki Dağılım Tablosu	108
EK 3 Ayaş'ta Yaşayan Yerel Halka Yönelik Anket.....	111
EK 4 Ayaş Yöresi Fotoğrafları	117
ÖZGEÇMİŞ.....	129

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
DATUR	Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
IPARD	Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development- Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Yardım Aracı
M.Ö.	Milattan Önce
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SPARD	Spatial Analysis of Rural Development Measures- Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı
SWOT -GZFT	Strengths, Weaknesses/Opportunities and Threats-Güçler, Zayıflıklar/Fırsatlar ve Tehditler
TATUTA	Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi, Gönüllü İşgücü ve Bilgi Takası Projesi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	United Nations Development Programme-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı'nın turizmin çeşitlendirilmesi projesi	16
Şekil 2.2 Kırsal turizmin bileşenleri	21
Şekil 3.1 Tez kapsamında, yöntemin izlediği akış sırası	57

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1	Kitle turizmi ve çevreye duyarlı turizm yaklaşımları	13
Çizelge 2.2	Kitle turizmi ve alternatif turizmin çevre ile ilişkileri	15
Çizelge 2.3	Kırsal turizm hakkında genel bilgiler	18
Çizelge 2.4	Kentsel alanlara odaklı turizm ve kırsal turizm arasındaki farklılıklar	19
Çizelge 2.5	Kırsal turizm ve tarım turizmi arasındaki farklar	22
Çizelge 2.6	Kırsal toplum ve kentsel toplum arasındaki farklar	27
Çizelge 4.1	Ayaş'ta bazı bitkisel ürünlerin yıllara göre değişimi	71
Çizelge 4.2	Ayaş'ta bazı hayvansal varlık ve ürünlerin yıllara göre değişimi	72
Çizelge 5.1	Ayaş yerel halkının demografik nitelikleri	75
Çizelge 5.2	Ayaş yerel halkının öğrenim durumları ve meslekleri	76
Çizelge 5.3	Ayaş yerel halkının çalışma durumu	77
Çizelge 5.4	Ayaş yerel halkının sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin veriler	78
Çizelge 5.5	Ayaş yerel halkının tarımsal ve hayvansal ürünleri değerlendirme şekilleri	79
Çizelge 5.6	Ayaş yerel halkına göre yörenin çekici yönleri ve yöredeki sorunlar	80
Çizelge 5.7	Ayaş'tan göç edenlerin yöreye kısa süreli gelme nedeni ve uzun süreli geri gelmeleri için yapılabilecek faaliyetler	81
Çizelge 5.8	Ayaş'ı ön plana çıkaran faaliyetler	82
Çizelge 5.9	Ayaş yerel halkının turizme yönelik düşünceleri	82
Çizelge 5.10	Ayaş'ta turizmin geliştirilebileceği faaliyet alanları ve hangi birimin destek sağlayacağı düşüncesi	83
Çizelge 5.11	Ayaş yerel halkının turizme ne şekilde katkı verebileceği	84
Çizelge 5.12	Ayaş yöresinin kalkınmasında desteği en fazla olan kurum veya kuruluş	85
Çizelge 5.13	Ayaş yerel halkının aylık geliri ve kendisini hangi gelir grubunda gördüğü	85
Çizelge 5.14	Alana yönelik gerçekleştirilen SWOT analizi	88

1. GİRİŞ

Döviz getirisi sağlaması, istihdamı artırması, kamusal ve kişisel gelir yaratması açısından ülke ekonomisine katkı sağlayan turizm, dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden biridir. Bu nedenle birçok ülke, bu sektörün fırsatlarından faydalanmayı düşünmekte ve ülkelerinin bu anlamdaki potansiyelini en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmaktadır.

Turizm, doksanlı yılların sonlarına doğru alışılmış olan “kitle turizmi” kavramıyla sınırlı kalmamış ve bunu tüketicilerin farklı taleplerini dile getirmesiyle göstermiştir. Bu durum, turistlerin daha değişik alanlara ulaşma isteğini güçlendirmiş, farklı yöreler görme, yeni insanlar tanıyıp onlarla deneyimlerini paylaşma, el değmemiş doğaya doğru yönelme, şehrin kalabalığından uzaklaşma gibi nedenlerle, farklı turizm türlerine olan ilgi artmıştır. Bunun sonucunda, alternatif turizm türlerinden biri olan ve özünde doğayla iç içe olma düşüncesini barındıran “ekoturizm” ve “kırsal turizm” kavramları belirginleşmeye başlamıştır.

Kırsal alanlarla iç içe ve doğal kaynaklara dayalı bir turizm türü olan kırsal turizmin, gelişmiş ülkelerde olduğu kadar gelişmekte olan ülkelerde de, sadece turistlerin farklı bir tatil geçirme düşüncesi açısından değil, aynı zamanda kırsal ekonomiye katkı sağlamasından dolayı, var olan turizm türlerinin alternatifi veya tamamlayıcısı olarak önemi artmaktadır. Bu şekilde yöre halkı açısından gelir artırıcı ve istihdam sağlayıcı bir role sahipken, turistler açısından kırsaldaki faaliyetlere katılarak farklı bir deneyim kazanma ve doğal kaynakları koruma konusunda bilincin sağlanması amacına da hizmet etmektedir.

Kırsal alanlardaki gelişmenin sağlanmasında ve devamlılığında etkili yollardan biri, yörenin doğal yapısını bozmadan kaynak potansiyelini ön plana çıkarmak ve turizm yoluyla kırsal alan dışındaki bireylerin ilgisini yöreye doğru çekebilme. Bundan dolayı ekoturizmin bir çeşidi olan “kırsal turizm”in, kırsal alanlarda doğru planlanarak gerçekleştirildiği takdirde, hem yerel halka, hem doğaya, hem de ülke ekonomisine katkı sağlama anlamında önemli bir role sahip olacağı düşünülmektedir.

Dünyadaki kırsal turizm örnekleri incelendiğinde, kırsal turizm faaliyetlerinin ülkeden ülkeye değişim gösterebildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra aynı ülke sınırları içerisinde fakat ayrı coğrafi bölgelerde de bu tür uygulamalarda büyük farklılıklar olabilmektedir. Söz konusu durum Türkiye için de geçerlidir. Ancak her ne kadar ülkenin doğusu ve batısındaki kırsal alanlar çeşitli yönleriyle birbirinden ayrılrsa da, genel anlamda Türkiye’de kırsal alanlara bakıldığında, halkın geçim kaynağını, büyük oranla tarımın oluşturduğu görülmektedir.

Birçok gelişmekte olan ülkede yaşandığı gibi Türkiye’de de kırsal kesimin bazı engellerle karşılaştığı ve bu engellerin yarattığı farklı nedenlerle kentlere doğru göç ettiği bilinmektedir. Kırsalda yaşama zorluğu, ürünü pazarlama sıkıntısı, sosyal olanakların eksikliği, eğitimsizlik, işsizlik, ekonomik anlamda yetersizlik gibi birçok sorun bu engellerin başında gelmektedir. Kırsal turizmin -özellikle ekolojik koşullara uygun şekilde yapıldığı takdirde- kırsalda yaşayan toplum için gelir kaynağı olması ve yöreyi kalkındırma işlevine yardımcı olması misyonu sayesinde, bölgedeki halkın refah düzeyini yükseltmede bir anahtar görevi göreceği kuşkusuzdur.

Kırsal turizm kavramının Türkiye’de henüz çok yaygın olmadığı bilinse de; son yıllarda özellikle kıyı bölgelerde bu amaçla gerçekleştirilen faaliyetlerin yoğun ziyaretçi çektiği bir gerçektir. Ancak iç bölgelere doğru gidildiğinde; iklim koşulları, doğal etmenler, sosyal ve ekonomik faktörlerin de etkisiyle, kırsal turizm uygulamalarının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışma, “kırsal turizm, eğer deniz kıyısından uzak olan iç bölgelerde uygulanmaya çalışılırsa, bu faaliyetin olası etkilerinin neler olabileceği” düşüncesi üzerine kurulmuştur.

Çalışma çerçevesinde araştırma alanı olarak İç Anadolu Bölgesi’nde yer alan Ankara ili Ayaş ilçesi seçilmiş olup, ilçenin kırsal turizm potansiyeli; doğal, kültürel ve sosyo-ekonomik kaynaklar ile birlikte Ayaş’a gelen ziyaretçiler, Ayaş yerel halkı ve yörenin tarımsal üreticileri ile kamu ve yerel temsilcilerin görüşleri açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Ayaş ilçesi, Ankara'ya 58 km uzaklıkta olması ve diğer ilçelerle olan kolay etkileşim olanağı nedeniyle avantajlı bir konumda yer almaktadır. Özellikle bitkisel ürünleri ve doğası ile tanınan ilçe; Ankara merkeze ve diğer ilçelere yakın olması ile piknik yapma düşüncesini cazip hale getirmiş, taze sebze ve meyveye kolay ulaşma düşüncesi ile de Ankara'daki kentliler için daha çekici bir alan haline gelmiştir. Tarımsal varlığı, doğal ve kültürel kaynakları ile Ayaş'ın geçmişteki önemine kavuşma düşüncesini kuvvetlendiren kırsal turizm; kentte yaşayan bireylerin kısa süreli de olsa turizm faaliyetine katılması, diğer yandan Ayaş ilçesinde sürdürülebilirlik çerçevesinde kırsal kalkınma amacına ulaşılması açısından önemli bir araçtır.

Ayaş yöre halkı açısından; gelir artırıcı, istihdam sağlayıcı bir rolü olacağı tahmin edilen kırsal turizmin, Ayaş'ı ziyaret eden turistler açısından da; farklı bir tatil anlayışı, deneyim kazanma, çevre koruma konusunda bilincin sağlanması ve doğaya olan özelemlerinin giderilmesi amaçlarının yanında, doğa, çevre, kalkınma ve tarım açısından da sürdürülebilirlik sağlamayı hedefleyen önemli bir etkinlik olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı; iç bölgelerde geçimini tarımdan sağlayan nüfusun, tarımı terk etmeden, turizm gibi farklı alanlara doğru yönlendirildiğinde, kırsal turizm etkinliğinin yörede uygulanabilirliğinin incelenmesidir. Bu nedenle tarihi ve kültürel dokusunun yanında, doğal kaynak zenginliğine de sahip olan Ayaş ilçesinin, kırsal turizm potansiyelinin belirlenmesi, bu tez çalışmasının amacını oluşturmaktadır. Ayrıca bu faaliyetin yörede; kırsal kalkınma elemanı olarak düşünüldüğünde eksik noktalarının belirtilmesi, bu etkinliğin sürdürülebilmesi için izlenmesi gereken stratejilerin neler olabileceği konusunda önerilerin geliştirilmesi ve özellikle kırsal alana ekonomik ve sosyal anlamda bu getirinin neler sunabileceğinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Çünkü kırsal turizmin, yerel halkta girişimciliği harekete geçirmesi, yöre halkının -özellikle kadın ve gençlerin- istihdamı, yerel ekonomilere girdi ve dinamizm kazandırması, bölge ve ülke düzeyinde kırsal kalkınmaya destek vermesi bakımından önemli bir etkiye sahip olacağı tahmin edilmektedir.

Kırsal alanlarda nüfusun yerinde kalkınabilmesi, tarım dışı istihdam olanaklarının artırılmasıyla mümkün olabileceğinden, bu tür alanlarda girişimcilik ruhuna ışık tutan ve tarım kesimi için ek kazanç kaynağı olan kırsal turizmin, Ayaş yöresinde yaşayanların hayat koşullarını iyileştirmede önemli bir araç olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, tezin kapsamı ve amacından bahsedilerek genel bir giriş yapılmıştır. İkinci bölümü oluşturan “Kuramsal Temeller ve Kavramlar” başlığında, tez çalışmasında faydalanılan kaynaklar harmanlanarak tezin akış sırasına göre sunulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde çalışmada izlenen yol ve sistem “Materyal ve Yöntem” başlığı altında incelenmiştir. Ayaş ilçesinin doğal, ekonomik, sosyal, kültürel vb. gibi özelliklerine dördüncü bölümde değinilmiş ve ilçe hakkında genel bilgi verilmeye çalışılmıştır. Beşinci bölümü oluşturan “Araştırma Alanına İlişkin Bulgular” başlığında, Ayaş yerel halkına yönelik gerçekleştirilen anket sonuçlarının yorumlanması ve ziyaretçiler, yerel üreticiler, dernek ve tur operatörleri ile yapılan görüşmeler ve alana ilişkin gözlemler sonucunda, araştırma alanının kırsal turizm potansiyeline yönelik gerçekleştirilen SWOT durum analizi yer almaktadır. Altıncı bölümde gerçekleştirilen anket çalışmasına yönelik alanlarda, kırsal turizm potansiyeline uygun yerlerde gerçekleştirilebilecek faaliyetlerden bahsedilerek, son bölümde “Sonuç” başlığına yer verilmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER VE KAVRAMLAR

Artan nüfus ve hızlı kentleşme, beraberinde birçok sorunu da gündeme getirmektedir. Bu sorunlar dünyada olduğu kadar Türkiye’yi de yakından etkilemekte, etkisini farklı şekillerde göstermektedir. Başta ekonomi, istihdam, eğitim ve sağlık anlamında kendisini gösteren bu sorunların etkileri, özellikle kırsal alanlarda daha fazla göze çarpmakta, bu da kırsal halkın kentlere doğru göç eğilimini destekleyen bir hale dönüşmektedir. Bununla beraber küreselleşme ile birlikte öne çıkan sorunlar; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel anlamda belirginleşmekte; bu değişimin kırsal alanlarda kalkınmaya yönelik ortaya çıkardığı farklılıklar, özellikle kırsal alanların oluşan rekabet ortamına uyum sağlamada yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Türkiye’deki kırsal nüfusun yapısal özelliklerine genel olarak bakıldığında, gelişmiş ülke olmanın zorunluluğu olan, kırsal nüfusun çağdaş gelişimi için gerekli olan temel yapısal değişimin yeterince sağlanamadığı ve buna bağlı olarak kentsel dönüşüm sürecinin tamamlanamadığı bilinmektedir. Bu nedenle yeni, farklı, değişik biçimlerde sunulan ve ilgi çekici faaliyetlerin varlığı, sektörlerin odak noktası olmuş, olumlu anlamda getirisi en fazla olan uygulamalara talep artmıştır. Bu uygulamalardan birisi de; çevre, doğal kaynaklar ve kültürel zenginliklerle iç içe olan “turizm” faaliyetidir (Anlar 2008).

Doğaya yönelik eyleme dökülen her faaliyette olduğu gibi, turizm uygulamasının da en önemli kaynağı çevredir. İnsanların yaşam ortamlarının değişmesi ve kaynakların aşırı kullanılmasının etkisi ile bitki ve hayvan topluluklarının yok olmaya yüz tutması ve çevreyi oluşturan öğelerin ekonomik çıkarlara feda edilmesi, çevreyi gözeten ve koruyan değerlerin yitirilmesinin göstergesi olmuş, dolayısıyla çevre sorunları konusunun daima gündemde olduğu fark edilmiştir (Erdoğan 2003). Bu sürecin, bütüncül çözüm arayışlarını da beraberinde getirdiği düşünüldüğünde, bir yandan çarpık kentleşme sürecini körükleyen sorunlara yerinde çözüm bulmanın ve kırsal alan kalkınmasına yönelik çalışmalar yapmanın, diğer yandan sürdürülebilir ve yaşanabilir kentsel çevreler yaratmanın 21. yüzyılın gündeminde önemli yer tutan konular arasında

bulunması, kırsal kalkınmanın bir aracı olarak turizm faaliyetinin önemini ortaya çıkarmıştır (Gündüz 2004).

Özellikle istihdama olan etkisi, önemli bir gelir kaynağı olması, katma değerinin yüksekliği ve diğer sektörlerle olumlu etkisi nedeniyle; turizmin hızla gelişimini sürdürmekte olduğu bilinmekte, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir sektör olarak kabul edilmektedir (Altanlar 2007). Bu nedenle turizm sektörü, uzun yıllar kitlesel turizm üzerine kurulmuş, fakat değişen turist profili ve kitlesel turizmin fiziksel ve sosyal çevreye verdiği olumsuz koşullar görülmeye başlandığında, turizm sektöründe her zaman var olan risk faktörü en aza indirilerek, sektörün sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, kitlesel turizme alternatif oluşturacak yeni turizm türleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de de 1960’lı yıllarda başlayan ve daha sonraki yıllarda da yatırımların artması ile turizm gelirlerinde büyük artışların olduğu görülmüş ve turizmin ülke ekonomisi açısından çok önemli bir sektör haline geldiği anlaşılmış olsa da (Dilek ve Şahin 2002), uzun yıllar “turizm” denince akla hep güneş ve deniz gelmiş, özellikle sahillerde büyük yatırımlar yapılmıştır. Oysa dünyanın birçok ülkesinde deniz kaynaklı turistik hiçbir değer taşımayan ya da çok az değer taşıyan birçok bölgenin, kültürel doku veya doğal güzellikleri çok iyi korunarak ya da bazı görsel ve kültürel peyzaj çalışmaları ile turistlerin akımına uğradığı görülmektedir (Akpınar ve Bulut 2010). Burada önemli olan nokta; turizme yönelik yapılan bütün rekreasyonel aktivitelerde olduğu gibi iyi bir eğitim, işbirliği, planlama ve sürdürülebilirlik kavramının gerekliliğidir.

Turizmi, sürdürülebilirlik kavramı ile bütünleştiren “sürdürülebilir turizm” çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm ürünlerinin kalitesini artırarak fayda sağlamayı amaçlayan bir turizm şeklidir (Yamaner 2008). Ekoturizmin bir alt kolu olan kırsal turizmin, sürdürülebilir turizmin bilinen en iyi örneği olduğu düşünüldüğünde, doğal ve kültürel kaynakları tahrip etmeyen, çevreyi ön plana alarak kalkınmayı hedefleyen bir uygulama olduğu ifade edilebilmektedir.

Turizm sektöründe gelir artışı sağlayan en önemli kaynaklar, özelliği bozulmamış doğal alanlardır. Fakat aşırı kullanım, doğal alanların ekolojik dengesini bozmakta ya da bu dengeyi olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle doğal dengenin korunmasına önem veren turizm türlerinin uygulanması ve yaygınlaştırılması ile doğanın ve yerel kültürün korunmasını ilke olarak benimseyen, kırsal kalkınmaya katkıda bulunan, köylülere ek gelir sağlama amacını güden, iç göçü önleme ve kültürel mirasın yaşatılmasına destek verme özelliklerine sahip olan kırsal turizm faaliyeti ortaya çıkmıştır (Uçar 2010).

Şehir hayatının insan yaşamı üzerinde büyük bir baskı uyguladığı düşünüldüğünde, bu baskı sonucunda insanların boş zamanlarında, buldukları şehirden uzaklaşarak farklı faaliyetlerle değerlendirmek istedikleri görülmektedir. Fakat yaz tatilleri için deniz kıyılarına yoğun bir talep olması ve ülkelerin bu kesimlerinin, hafta sonu veya kısa dönemli tatiller için ulaşım problemi ile yapılacak masraflar gibi zorlukları göz önüne alındığında pek de elverişli olmadığı bilinmektedir (Sürücü 2008). Bu nedenle kırsal turizmin, kitle turizmine yönelik birçok zorluğuna istinaden, turizm türleri içinde çevre ve kültür ile en uyumlu, olumsuz etkileri en az olan bir turizm türü olduğu düşünülmektedir. Ayrıca hem yılın dört mevsiminde yapılabilmesi, hem de mevsimsel yoğunlaşmaya neden olmaması ve turistik baskıyı ortadan kaldırması gibi özellikleri sayesinde de diğer turizm çeşitlerine kıyasla daha avantajlı bir konumda bulunduğu söylenebilmektedir (Soykan 2003).

Bu nedenle bu tür alanlarda gelişme sağlamak, kırsal kalkınma gibi faaliyetlerle mümkün olacaktır. Yani, kırsal alanlarda yaşayan ve geçimini kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, çağın koşullarına ve gereklerine uygun, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması, onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusunu yaratarak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi yardım yaparak sağlanabilecektir (Gülçubuk 2009).

Ev ortamından uzakta gerçekleştirilen, doğa yürüyüşleri, tarımsal faaliyetlerde bulunma, yöreye uygun kültürel faaliyetlere katılma, doğal hayatı gözlemlene gibi birçok faaliyeti içinde barındıran ve kırsal kalkınmanın da kilit noktası sayılabilecek uygulamalardan biri olan kırsal turizm (Anonymous 2005), kırsal alanların

kalkındırılmasında farklı bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. 1990'lı yılların ilk dönemlerinden beri, batı dünyasında özellikle tarım ve turizm etkinliklerini birleştiren bu faaliyet ile her ne kadar Türkiye'de yasal düzenleme yoluna gidilmediyse de politika ve uygulama alanlarındaki gelişmeler, Türkiye'de bu sektörden planlama aracı olarak faydalanılabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Topcu 2007).

Sadece ülke ekonomisi açısından değil, bir kazanç kaynağı olması ve döviz girdisi sağlaması, bölgeler arası dengesizliği gidermesi, yeni iş ve meslek alanları açarak işsizliği azaltması açısından da kırsal turizm büyük öneme sahiptir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006). Örneğin yerel halk, hizmet ve mal satışından aracısız kâr sağlayarak yaşam düzeylerini yükseltme olanağına kavuşabilmektedir (Demircioğlu 1993). Bunun yanında kadın sorununun ön planda olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kadınların aile içerisindeki rollerini değiştirmede önemli payı olan bu faaliyet, kadının çalışma ortamına daha aktif katılma olanağını sağlamaktadır (Kiper 2006). Bu sayede kadınlar başta olmak üzere kırsal yöre halkına çok çeşitli kaynaklardan gelir kazanma olanakları yaratmaktadır (Soykan 1999). Bunun dışında kırsal turizm; doğal hayatın ve çevrenin korunmasına önemli katkılarda bulunmakla birlikte, faaliyetin etkisiyle bilinçlenen yerel halka kendi kültürünü korumayı ve sahiplenmeyi de öğretmektedir (Jolliffe ve MacDonald 2003).

Kırsal turizm faaliyetinin bir ürünü olarak kırsal alanlarda faaliyet gösteren tatil çiftlikleri; birçok Avrupa ülkesinde sektör halini almışsa da Türkiye'de ise çeşitli nedenlerden dolayı henüz 2000'li yıllarda tanınmaya başlayan bir faaliyet niteliğindedir (Yılmaz 2008). Bu çiftlikler Türkiye'de özellikle kıyı bölgelerde ve yoğunluk olarak da Ege ve Akdeniz yörelerinde görülürken (Caber 2006), dünyada ise kırsal turizm üzerine yapılan farklı uygulamalar bulunmakta olup, gelişmiş ya da gelişmekte olan birçok ülke için bu etkinliğin önemi azımsanmayacak düzeydedir. Örneğin Akdeniz kıyısındaki bazı ülkelerin kırsal turizme yönelik yaptığı çalışmalarda çiftlik turizminin ülkenin ekonomisinde çok önemli bir yer tuttuğu bilinmekte (Busby ve Rendle 2000) ve özellikle çiftlik evlerinde kalan turistlerin sayısının yıldan yıla arttığı belirtilmektedir (Kearsley 1999).

Kırsal turizm konusunun dünyada yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte Avrupa Komisyonu da, bu faaliyeti 1990'lı yılların sonundan itibaren gündemine almaya başlamıştır. Avrupa Birliği'nde İtalya, İspanya ve Birleşik Krallık kırsal turizm konusunda büyük gelişmeler kaydeden ülkeler olmuş, Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmiş olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye aday üye olmaya başlamaları ile birlikte her bir aday ve üye ülke, 2000-2004 yıllarını kapsayan dönemde Kırsal Kalkınma Planı hazırlayarak bu planlara "kırsal turizm" başlığının konulmasına özen göstermişlerdir (Şerefoğlu 2009).

Dünyadaki uygulamaların ne düzeyde olduğu incelendiğinde; AB ülkelerinden biri olan İspanya'nın kırsal turizm faaliyetleri Avrupa çerçevesinde analiz edildiğinde, özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşen yoğun göçü engellemek için uygulanmaya başlanan, dezavantajlı bölgelerde ekonomik anlamda getiri sağlama düşüncesiyle, kır nüfusunu yerinde tutma amacını hedefleyen uygulamaları barındırmakta olduğu fark edilmektedir (Canoves vd. 2002). Örneğin İtalya'daki kırsal turizm etkinliklerinin çoğunlukla tarım turizmi ağırlıklı olduğu ve çiftliklerin en yoğun bulunduğu bölge olan Tuscany'deki çiftlik evlerinin turizm geliri bakımından büyük bir paya sahip olduğu bilinmekte (Pulina vd. 2006), Fransa'da ise 1976'dan itibaren "pansiyon köyleri" adı altında konaklama tesislerinin en yaygın kırsal turizm modeli olduğu anlaşılmakta ve çeşitli kuruluşların çatısı altında birleştiği söylenebilmektedir (Yamaner 2008). Kanada'daki uygulamalarda ise hükümetin kırsal alanların gelişimi için destek sağlayıcı girişimlerde bulunması ve insanların kırsal alanlara doğru yönelmeleri, yöneticilerin kırsal turizm faaliyetine verdiği önemin arttığını göstermektedir (Mair vd. 2001). Uzakdoğu'ya gidildiğinde ise Çin'deki kırsal turizm anlayışına yeni bir akım eklendiği görülmektedir. Özellikle ekonomik anlamda gelişemeyen bölgeleri kalkındırma amaçlı yeni bir kırsal turizm modeli olan "Mutlu Çiftlik Evleri" kavramı, kültürel anlamdaki turizmi ön plana çıkararak kırsal turizmi canlandırmayı hedefleyen bir yaklaşımla kendisini göstermektedir (Su 2010).

Kırsal kalkınmanın en önemli bileşenlerinden birisinin özellikle de Türkiye'deki küçük tarım işletmesinin gelir kaynaklarını çeşitlendirmek ve temel yaşamsal ihtiyaçlarını gidermek olduğu düşünüldüğünde (Aydemir 2004) çiftçilerin yaşamlarını devam

ettirmeye çalışırken birçok engelle karşılaştığı bilinmektedir. Ürününe pazar bulamama, kırsaldaki yaşamın zorlukları, sosyal etkileşim ihtiyacı bu engellerin başlıcalarıdır. Bu nedenle bazı derneklerin başlattığı projelerin, bu sorunların aşılmasında yeni bir model olabileceği düşünülmektedir (Caber 2006).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü tarafından yapılmış olan bir çalışmada kırsal alanlarda görülen birçok problemle ilgili olarak “kırsal turizm stratejileri ile etkili bir kırsal kalkınma hareketinin gerçekleşmesi mümkün olabilir mi?” sorusuna, birçok yetkili makamın yanıtı olumlu olmuştur (Anonymous 1994). Elbette ki sadece turizm çalışmaları kırsal kalkınmanın bütünüyle çözümü niteliğinde olmayacaktır ancak dengeli bir yaklaşımla bu çalışmaya yön verildiğinde, uygulamalara yapacağı katkıların etkilerinin yadsınamaz olacağı bir gerçektir. Özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde planlı bir yaklaşımla, çiftçilerin asıl uğraşı olan tarımı terk etmeden, yörenin sahip olduğu doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel değerleri turizm amaçlı kullanarak kendilerine bir ek gelir sağlamak ve refah düzeylerini yükseltmek, kırsal turizm gibi alternatif yöntemlerle mümkün olabilecektir (Uçar 2010).

2.1 Turizm Kavramı ve Turizm Türleri

İnsanlar yıllarca çeşitli nedenlerle yaşadıkları bölgelerden başka yerlere seyahat etmişlerdir. Bu seyahatlerin birçoğunu ilk çağlarda ticari ve dini amaç oluştururken, Roma döneminde olimpiyat oyunlarına, Mısır'daki piramlara ve sağlık amacıyla kaplıcalara yönelik seyahat eğilimleri, ulaşımın da gündün güne gelişmesiyle yaygınlık kazanmıştır. Orta çağda dinî yönelimlerin yoğun olmasından dolayı dinsel alanların olduğu yerlere odaklanan seyahatler öne çıkmış, Rönesans'la birlikte özellikle sanat çalışmalarının yoğun olduğu kentlere yönelik ziyaretler artmıştır (Kahraman ve Türkay 2009). Ardından Sanayi Devrimi ile birlikte, 19. yüzyılda meydana gelen buharlı gemilerin ve lokomotiflerin icadı ve daha sonraki dönemlerde otomobil endüstrisinde yaşanan gelişmeler, orta tabaka halkın da turizm hareketlerine katılabilmesini sağlamıştır (Yılmaz 2008).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve teknolojik gelişmeler, insanların gereksinimlerini ve alışkanlıklarını büyük ölçüde etkilemiş, bunun sonucunda uluslararası düzeyde yaygın bir turizm hareketi ortaya çıkmış ve bu hareket zamanla çok büyük boyutlara ulaşmıştır (Sarkım 2007).

Turizmin dünya ekonomisinde gün geçtikçe artan önemi ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik anlamda kalkınmasına olumlu etkileri nedeniyle turizm hareketlerinin kolaylaşmasına ve turistik kapasitelerin artırılmasına yönelik önlem ve teşvikler artmıştır. Uluslararası turizm ve iç turizm hareketlerine katılanların sayısının fazlalığı ve bu bireylerin yaptığı harcamaların yüksekliği, turizme olan ilgiyi artırmış, özellikle turizmden beklentileri yüksek olan ülkeleri de bu sektörün geliştirilmesine yönlendirmiştir (Sarkım 2007).

Gelişmekte olan birçok ülke açısından turizmin cazip olmasının en önemli nedenlerinden biri, ekonomik anlamdaki faydasını kısa sürede gösterebilmesidir. Çünkü bir turizm yatırımının getiri sağlamadan önceki hazırlık dönemi, diğer sektörlerdeki yatırımlara oranla çok daha kısadır. Bu nedenle başarılı bir tanıtım kampanyasından bir ya da iki yıl sonra, büyük gereksinim duyulan döviz girdisini sağlayabilen, gelir ve istihdam artışı yaratabilen bir sektördür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmede karşılaştıkları en büyük sorun olan döviz darboğazının aşılmasında, turizm sayesinde elde edilen dövizler bir çıkış yolu olabilmektedir (Toprak 2008). Gelir getirici etkisi, döviz girdisi, istihdam alanları yaratması ve bölgesel kalkınmaya olan yararları sayesinde turizm, sadece gelişmiş ülkelerde değil gelişmekte olan ülkelerde de var olan zenginlik potansiyelini ortaya çıkarmada önemi artan bir konuma ulaşmaktadır.

Turizmin ilk tanımı 1905 yılında E. Guyar-Freuler tarafından yapılmıştır. Freuler, turizmi “gittikçe artan dinlenme ve hava değişimi ihtiyacına, doğal güzelliklerin aranmasına ve duyulan zevke, ticaretin ve endüstrinin gelişmesine, ulaştırma araçlarının mükemmelleşmesi sonucu olarak insan topluluklarının çeşitli ilişkiler kurmalarına dayanan, çağımızın önemli bir olayıdır.” şeklinde tanımlamıştır (Hoşcan 2008).

Dünya Turizm Örgütü ise turizmi; “gelir getirici etkinlikler dışında kalan, boş zamanların hemen hepsini içine alan bir seyahat, bundan doğan konaklama, yeme-içme, ulaşım, eğlence gibi hizmetler ve ilişkilerdir.” cümlesiyle tanımlamıştır (Erdoğan 2003).

En kapsamlı tanımıyla turizm, “insanların sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan gereksinimlerini karşıladıkları yerler dışında, yerleşmemek ve ekonomik anlamda gelir elde etmemek koşuluyla dinlenme, eğlenme, merak, spor, sağlık, kültür, deneyim kazanma, akraba ziyareti, kongre ve seminerlere katılma, dini gerekleri yerine getirme, vb. nedenlerle kişisel ya da toplu olarak yaptıkları seyahatlerde ve gittikleri yerlerde en az bir geceleme yaparak turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep etmelerinden ortaya çıkan iş ve ilişkiler bütünüdür.” şeklinde tanımlanmaktadır (Tarlak 2007).

Turizm faaliyetini gerçekleştiren kişilere bakıldığında ise, bu kişilerin turist olduğu, yani; günübirlik ziyaretçi ve rekreasyonel¹ faaliyetlerde bulunan bireyler olarak tanımlandığı görülmektedir. Turist, en az bir gece konaklama yapan kişi; günübirlik ziyaretçi, konaklama yapmadan 24 saatten daha kısa süreli bir zaman diliminde gittiği yerde bulunan kişi; rekreasyonel faaliyeti gerçekleştiren bireyler ise, spor amaçlı veya boş vakit geçirme amacıyla uygun olan yerleri bir gün veya daha kısa sürede ziyaret eden ve buradaki tesisleri kullanan, genellikle kentlerde yaşayan kişilerdir (Baud-Bovy ve Lawson 1998).

Artan çevre duyarlılığı ve çevre korumayla ilgili mücadeleler karşısında, turizm sektörü, artık çevreye karşı daha hassas olmaya başlamıştır. Bu nedenle, kitle turizmi gereksinimi yanında, alternatif turizm adı altında toplanan; ekoturizm, doğa turizmi, bilinçli turizm gibi doğayı değiştirmeden ve bozmadan, kaynakları tüketmeden kullanan yeni turizm türlerine doğru bir yönelim ve yönlendirme başlamıştır.

---

¹ Rekreasyon; kişilerin günlük yaşamlarında zorunlu olarak kullandıkları zamanların dışındaki serbest ve boş zamanlarında, yıpranan ruh ve vücutlarını eski zindeliğe kavuşturmak üzere, kendi isteği ile yaptığı etkinlik ya da etkinlikleri barındıran bir kavramdır (Şahin 2005). Butler ise rekreasyonu boş zaman içinde yapılan, herhangi bir ödül kazanma amacı gütmeyen, kişiye bedensel, ruhsal ve yaratıcı yönden güç kaynağı olan, kişinin zorunlu olarak değil gönüllü olarak katıldığı faaliyetler olarak tanımlamaktadır (Oğuz 2007).

Alternatif turizmi destekleyen bu yaygın anlayışa göre, turizmin çeşitlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların, turizm endüstrilerinin kar artışına yönelik değil, doğal yaşamın sürdürülebilirliği düşüncesinde yapılması gerekmektedir. Bu da; öncelikle turizmle uğraşan yerel halk, devlet kurumları, ulusal ve yerel toplum örgütleri içinde, çevreye ve insan sağlığına, uzun dönemli karar vermeye yönelik bir iş yapma ve çalışma kültürünün geliştirilmesi; bu güçler arasında dengelerin kurulması ve koordinasyonun sağlanmasıyla gerçekleşme olasılığına sahiptir (Erdoğan 2003).

Çizelge 2.1 Kitle turizmi ve çevreye duyarlı turizm yaklaşımları (Dilek ve Şahin 2002)

Kitle Turizmi	Çevreye Duyarlı Yeni Turizm Yaklaşımları
Sosyal Faktörler	
Kısa süreli	Uzun süreli
Hızlı gelişim gösterme	Yavaş gelişim gösterme
Plansız hareket	İyi düşünülmüş planlı hareket
Büyük sıçramalar	Adım adım
Saldırgan	Kendini koruyan
Niceliğe bağlı olan	Niteliğe bağlı olan
Denetimsiz	Denetimli
Kuralsız	Kurallı
Değişikliğe dirençsiz	Değişikliğe güçlü direnç
Maksimum fayda sağlama	Optimal fayda sağlama
Ekonomik boyut önemli	Değerler önemli
Büyük bir iş kolu	Alternatif tiplerinin araştırılması ön planda
Ekonomik hedefler öncelikli	Ekonomik ve sosyo-kültürel hedefler bir arada önemli
Ekonomik faydaya yönelik	Kazanç ve sorumluluk dengesinin oluşturulmasına yönelik
Özel çıkar grupları	Genel toplum çıkarı
Dış kontrol	Kendi kendini kontrol
Gayrimenkul geliştiricilere bağlı	Yerel girişimcilerin katılımına bağlı
Dışarıdan gelen işgücü	Yerel iş gücü
Yoğun sezonlara göre kapasite ayarlama	Çalışma düzeninin mevsimsel dağılımı
Niceliğe bağlı personel yönetimi	Niteliğe bağlı personel yönetimi
Standart tatil paketi	Bireysel tatil programları
Saldırgan satış teknikleri	Müşteriye dostça yaklaşım
İletişimin saldırgan kullanımı	İhlımlı iletişim yaklaşımı
Kitle Turizmi	Çevreye Duyarlı Yeni Turizm Yaklaşımları
İnsan Davranışları	
Kitle turizmi	Bireysel turizm
Zaman paradır	Rahat ve sakin tatil olanakları
Sabit program	Bölgede isteğe bağlı program
Hızlı ulaşım	Telaşsız, yavaş, uyumlu ulaşım
Belirlenen davranış kalıpları	Özgür seçim
Kozmopolit davranış biçimi	Yerel geleneklere uygun davranış
Rahat ve pasif davranış	Dinamik ve aktif davranış
Gidilecek yer hakkında az bilgi	Gidilecek yerle ilgili inceleme yapılması
Yerel dili dikkate almama	Yerel dilde iletişim için çaba gösterme
Hatıra eşyaları peşinden koşmak	Yerel kaynakları keşfetmek
Uluslararası nitelikte restoranlar	Yerel yemek yeme yerleri
Uluslararası standart konaklama	Yerel mekânlardan konaklama için yararlanılması
Fiziksel ve Sosyal Planlama	
Plansız gelişme	Önce planlama sonra gelişme
Projeler üzerinde yoğunlaşma	Kavramlar üzerinde yoğunlaşma

Çizelge 2.1 Kitle turizmi ve çevreye duyarlı turizm yaklaşımları (Dilek ve Şahin 2002)
(devam)

Proje şemaları oluşturulması	Kavram şemaları oluşturulması
Proje ölçeğinde planlama	Proje ölçeğindeki planların bölgesel olarak koordine edilmesi
Mevcut yerleşim dışında yapılanma	Mevcut yerleşim içinde yapılanma
Peyzaj değeri yüksek alanlarda yoğun gelişme	Peyzaj değeri yüksek alanların korunması
Yeni binaların inşa edilmesi ve yatak kapasitesinin artırılması	Mevcut yapıların yeniden değerlendirilmesi ve yatak kapasitesinin etkin kullanımı
Her yerde turizm gelişmesi	Uygun alanlarda ve yerel ölçekte gelişim
Turizm gelişmesinin yöre dışından yönetilmesi	Yerel halkın geliştirmesi
İş gücünün yöre dışından yönetilmesi	Yöre halkının istihdam edilmesi
Gelişimde ekonomik karlılık ön planda	Ekolojik değerlerin korunması ön planda
Çiftlik yaklaşımından uzaklaşılması	Çiftlik ekonomisinin turizme katılması
Sosyal maliyetin toplum tarafından üstlenilmesi	Sosyal maliyetin yatırımcı tarafından üstlenilmesi
Trafikte özel oto yaklaşımı	Trafikte toplu taşıma yaklaşımı
Kapasitenin yoğun mevsime göre ayarlanması	Kapasitenin ortalama talebe göre ayarlanması
Doğa ve tarihi değerlerin göz ardı edilmesi	Doğa ve tarihsel değerlerin ön plana çıkması
Kent mimarisi	Mimarinin yöre özellikli olması
Yüksek teknoloji ve gelişmede mekanizasyon	Teknolojide seçicilik
Sektörlere göre proje geliştirme	Alana göre entegre projeler geliştirme
Yaygın yapılaşma	Seçilmiş yerlerde yerleşim bölgeleri oluşturma
Her yerde turizm	Sınırlanmış turizm bölgeleri
Arsa tüketen yaklaşım	Açık alanların korunduğu yaklaşım
Talebin karşılanması	Pazar talebine yönelik seçicilik
Ulaşımında özel taşıtların kullanılması	Toplu taşımacılığın teşvik edilmesi
Uluslararası mimari	Bölgesel mimari
Büyüme	Gelişme
Deneyimin Değerlendirilmesi	
Popüler sayılan bir yere gitmiş ve orada bulunmuş olmak	Kişiliğin gelişimi, öğrenme, yeniden ziyaret etme isteği, ilişkilerin sürdürülmesi

Çizelge 2.1’de ifade edildiği gibi çevreye duyarlı turizm faaliyetleri zaman ve mekân açısından belirli aşamaları daha uzun sürede kontrol altına aldığından, kitlesel turizm hareketlerine kıyasla, planlanma ve uygulama basamakları daha detaylı bir süreçte gelişim göstermektedir. Turizm kavramı; sosyal faktörler, insan ilişkileri ve fiziksel şartlar açısından ele alındığında, kitle turizminin herşeyden önce ekonomik anlamda maksimum seviyeye ulaşma hedefi göze çarpmakta, doğaya yönelik turizm faaliyetlerinin ise öncelikli amaçlarından birinin çevre ve doğal kaynakları koruyarak, yerel kalkınmayı destekleme olduğu görülmektedir.

Alternatif turizm; doğal kaynak stoklarını koruyarak kaliteli bir çevre oluşturmayı ve yöre halkının turizm ile ilgili faaliyetlerini kontrol ederek bu yönde ekonomik fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kavram özellikle yirminci yüzyılın sonlarına doğru kullanılmaya başlanmış ve çekiciliğini yavaş yavaş kaybetmeye başlayan kitle turizmine karşı, yeni turizm modellerinin geliştirilmesi fikrini doğurmuştur (Uluslan 2009). Bir

grup görüşe göre ise alternatif turizm; kaynakların azalması, niteliklerinin bozulması, sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkması, turizmin bütün yıla yayılması anlayışının gelişmesi, tüketicilerin klasik kitle turizminden sıkılması ve tatilden daha farklı beklentilere girmesi gibi nedenlerden dolayı gelişmiştir (Erdoğan 2003).

Kitle turizminden farklı bir ürün sunumuna sahip olan alternatif turizm kavramı; yavaş yavaş gelişen bir turizm hareketliliğini, optimum kârlılığın göz önünde bulundurulmasını, uzun vadeli programlarla turistik gelişmenin sağlanmasını, değişime karşı direnci, çevre değerlerine saygıyı ve doğayla bütünleşmeyi ifade ederek, başka insanlarla bir arada olma ve sosyalleşme isteği, etkinliklerde biotik² deneyim sağlama eğilimi gibi noktalara vurgu yapmaktadır (Uluslan 2009):

Bu özellikler ışığında, kitle turizmi ve alternatif turizmin çevre açısından farklılıklarını çizelge 2.2 ile özetlemek mümkündür:

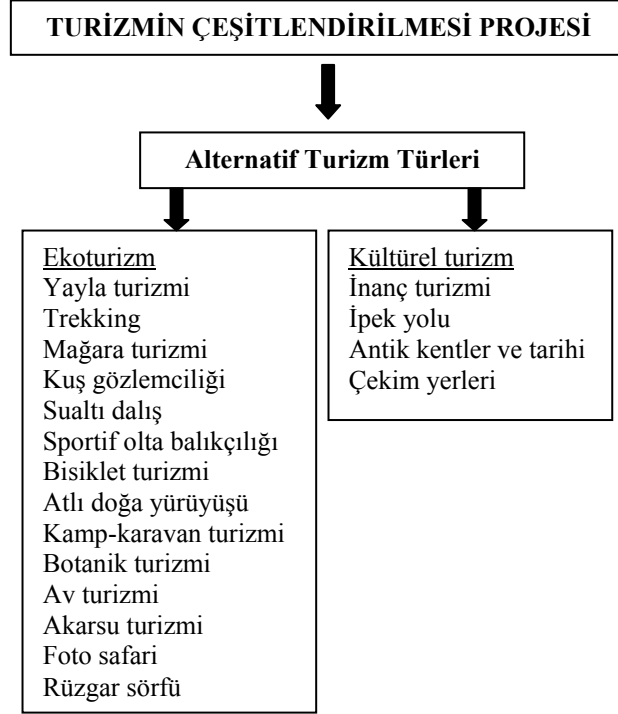
Çizelge 2.2 Kitle turizmi ve alternatif turizmin çevre ile ilişkileri (Uluslan 2009)

KİTLE TURİZMİ	ALTERNATİF TURİZM
Taşıma kapasitesini zorlayan çok sayıda katılım	Bölgenin taşıma kapasitesini zorlamayan sınırlı katılım
Mekân ve zamanda yoğunlaşma	Turizmin mekân ve zaman açısından yayılması
Hızlı ve denetimsiz gelişim	Yavaş ve denetimli gelişim
Büyük ölçekli, uluslararası standartlara uygun konaklama düzeni	Küçük ölçekli turistik işletmeler
Yerel mimariyi dışlayan, anonim turizm mimarisi	Çevreye uyumlu, özgün turizm mimarisi
Yerel halk ve turist arasındaki ilişkinin kopuk olduğu, kapalı turist bölgeleri	Yerel halk ve turist arasındaki iletişimde uyumluluk
Çok uluslu tur operatörlerine bağımlılık	Bağımsız çalışan uzmanlaşmış tur operatörleri
Yerel turistik ürünlerin özelliklerini yitirerek standartlaşması	Geleneksel ve özgün değerlerin korunması ⁴
Ölçek ekonomilerine dayalı bir gelişme ve yatırım	Yerel ölçekte turizm planlaması
Genellikle kıyılara ve özgün doğa parçalarına yönelme	Turistik istihdamda yöre halkına öncelik verilmesi

Çizelge 2.2'den anlaşıldığı gibi kitle turizmi ve alternatif turizm birçok yönüyle birbirinden ayrılmaktadır. Farklı turizm türlerini tercih eden kitlelerin ve mekânların ayrı olmasının yanında, turizm türlerinin hedeflediği amaçlarda da farklılık görülmektedir. Özellikle faaliyetin gerçekleştirileceği alanda taşıma kapasitesini göz

² Hayvan ve bitkilerle ilgili

önünde bulundurarak planlamanın yapılması, alternatif turizmi kitle turizminden ayıran en belirgin özelliğidir.

Şekil 2.1 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın turizmin çeşitlendirilmesi projesi (Erdoğan 2003)

Şekil 2.1'de görüldüğü üzere, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca sınıflandırılan “Turizm Çeşitlendirilmesi Projesi” kapsamında ise, alternatif turizm türleri, “ekoturizm” ve “kültürel turizm” başlığı altında çeşitli dallara ayrılarak gruplandırılmıştır. Ekoturizm başlığı altında yer alan faaliyetler, geliştirilmesi Türkiye açısından önem gösteren etkinlikler arasında yer almaktadır. Ayrıca yine T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu “2023 Turizm Stratejisi” kitapçığında hedef alınan yeni turizm modelleri belirtilmiş, alternatif turizmde öncelikli olarak sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizmi gibi turizm çeşitlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Anonim 2007b). Ancak bu ayırmda ekoturizm başlığı altında kırsal turizm faaliyetine yer verilmemesi, Bakanlığın turizmin çeşitlendirilmesi projesinde bir eksiklik olarak görülmektedir.

Yıllar itibarıyla, teknolojik gelişmelere bağlı olarak endüstrinin giderek gelişmesi ve kentleşme düzeyinin artması, fiziksel çevre üzerinde, onarımı güç sorunlara yol açmıştır. Bu durum ise, insanları yeni arayışlara, yoğun iş temposundan kısa süreli de olsa uzaklaşmaya ve doğal çevrenin zarar görmediği, sürekli korunduğu alanlara yönelik seyahatlere yöneltmiştir. Böylece, yeni bir turizm türü olarak “ekoturizm” ön plana çıkmıştır (Altanlar 2007).

Ekoturizm terimi 1987 yılında Hector Ceballos-Lascurain tarafından ortaya atılmış ve “geçmişten günümüze kadar uzanan kültürel değerlerin bulunduğu, bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara, araştırma, değerini anlama ve onun manzarasından, yaban bitkileri ve hayvanlardan zevk alma gibi spesifik amaçlarla yapılan seyahattir.” şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla ekoturizm, dinlenme amaçlı yapılan bir seyahatten çok; öğrenme, araştırma ve inceleme amaçlı olarak doğal ve kültürel açıdan, özellikli alanlara yapılan geziler olması nedeniyle diğer turizm türlerinden ayrılmaktadır (Yamaner 2008).

2.2 Kırsal Turizm

Kırsal alanlar; doğal ve kültürel yapısıyla, özellikle kentlerde yaşayan insanların uzun yıllardır giderek artan rekreasyon gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktadır. Bu ortamların doğallığı ve el değmemişliği kırsal alanlara olan yoğun ilgiyi artırmakta, alternatif turizmin bir türü olarak kırsal turizmin gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır.

Kentlerde yaşayanlar geçmişte kırsal alanlara, genellikle dinlenme amaçlı, günübirlik veya akraba ziyaretleri için giderken, 20. yüzyılın sonlarına doğru bu durum özellikle şehir hayatının yoruculuğu, kırsal yaşam biçiminin çekiciliği, stres ve baskı yaratacak sınırlamaların ve zorunlulukların olmayışı, kişilerin kendilerini özgür hissetmelerini sağlayacak olanakların varlığı nedeniyle, daha uzun dönemli tatil yapma fikrine yönelmiştir (Uçar 2010).

Kırsal turizm; kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, ayrıca diğer turizm türleriyle de kolay uyum sağlayabilen bir turizm türüdür. O yüzden çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası girişimlerle içeriği zenginleştirilen bu faaliyet, dünyanın pek çok ülkesinde insanları tatil için kırsal alanlara çekebilmektedir (Soykan 2003).

Çizelge 2.3 Kırsal turizm hakkında genel bilgiler (Uçar 2010)

<p><u>Kırsal Turizmin Kavramının Kapsamı</u></p> <ul style="list-style-type: none">
- Kırsal alanlardaki tüm turizm faaliyetlerini kapsamaktadır. Örneğin yayla turizmi, köy turizmi, dağ turizmi
<p><u>Kırsal Turizme Konu Oluşturan Kitleler</u></p> <ul style="list-style-type: none">
- Arz Yönü: Kırsal alanlarda yaşayan ve geçimini tarım ve tarım dışı faaliyetlerden sağlayan halk
- Talep Yönü: Kentte yaşayan emekli, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip kişiler doğayı sevenler, macera tutkunları, sağlıklı yaşamı arzu edenler, nostalji yaşamak isteyenler
<p><u>Kırsal Turizm İçin Potansiyel Kaynaklar</u></p> <ul style="list-style-type: none">
- Dağlar, ormanlar, yaylalar, ırmaklar ve mağaralar
- Kırsal halkın misafirperverliği
- El sanatları ve yemekler
- Av hayatı, kuş gözlemciliği, olta balıkçılığı, safari
- Kaplıca ve ılıcalar
- Geleneksel tarım faaliyetleri
- Tarihi ve kültürel değerler
- Yerel sporlar
- Su ve dağ sporları
<p><u>Kırsal Alanlarda Kırsal Turizmin Geliştirilmesi İçin Yapılması Gerekenler</u></p> <ul style="list-style-type: none">
- Kırsal alanların mevcut turizm potansiyelini belirlemek
- Devletin kırsal turizm konusunda gerekli yasal düzenlemeleri yapması ve politikaların oluşturulması
- Kırsal halkın kırsal turizm konusunda yerel yönetimler, yayım elemanları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından koordinasyonlu bir şekilde bilgilendirilmesi ve eğitilmesi

Çizelge 2.3'te kırsal turizm kavramının kapsamı, kırsal turizmin konusunu oluşturan kesimler, kırsal turizm için potansiyel kaynaklar ve kırsal alanlarda kırsal turizmin nasıl geliştirilebileceği ile ilgili yapılması gerekenler konusundaki bilgilere yer verilmiştir. Kırsal turizm kapsamında bulunan insan grupları arz yönlü ve talep yönlü olarak birbirinden ayrılmaktadır. Burada kırsal turizmin arz yönünü, yörede bulunan mevcut kaynağı müşteriye sunan ve kırsal kesimde yaşayan yerel halk oluşturmaktadır. Bir tur şirketi veya aracı yardımıyla yöreye gelen turist, yöredeki halkla iletişime geçerek gerçekleştirmek istediği turizm faaliyetine katılmaktadır. Kırsalda yaşayan bu insanlar,

kırsal turizm ürününün üreticisi olmakla birlikte, kültürel açıdan da bu ürünün bir parçası durumundadır.

Kırsal turizmin talep yönünü ise kentte yaşayan ve kırsal kesime göre daha yüksek gelir grubunda yer alan, kırsal turizmin kapsamına giren faaliyetlere ilgi duyan bireyler oluşturmaktadır. Bu insanların kırsal turizmden beklentileri, günlük hayatlarının uzağında, alternatif bir hayat tarzını geçici bir süreliğine yaşamak ve gözlemlemektir.

Çizelge 2.4 Kentsel alanlara odaklı turizm ve kırsal turizm arasındaki farklılıklar (Anonymous 1994)

Kentsel Alanlara Odaklanan Turizm	Kırsal Turizm
Eğlence odaklıdır.	Bireysel aktiviteler yoğundur.
Büyük tesisler bulunur.	Küçük tesisler bulunur.
Ulusal ve uluslararası firmalar fazladır.	Yerel işletmeler fazladır.
Tatil süresi uzundur.	Tatil süresi kısadır.
Tarımsal ve ormanlık alan gerektirmez.	Tarımsal ve ormanlık alan gerektirir.
Kentsel turizm kendini destekler.	Kırsal turizm diğer aktiviteleri destekler.
Turizmde çalışanlar çalıştıkları bölgeden uzakta yaşayabilirler.	Turizmde çalışanlar genellikle çalıştıkları bölgede yaşarlar.
Mevsimsel faktörlerden fazla etkilenmez.	Mevsimsel faktörlerden fazla etkilenir.
Fazla turist vardır.	Az sayıda turist vardır.
Turist ilişkileri anonimdir.	Turist ilişkileri bireyseldir.
Profesyonel yönetim söz konusudur.	Amatör yönetim söz konusudur.
Kozmopolit atmosfer vardır.	Yerel atmosfer vardır.
Modern yapılar fazladır.	Eski, geleneksel yapılar fazladır.
Etik bir gelişme vardır.	Etik gelişme sınırlıdır.
Ülkeye özgü mimari yaygındır.	Yöreye özgü mimari yaygındır.
Kitlesel pazarlama vardır.	Niş pazarlama ³ vardır.

Çizelge 2.4'te ise kırsal turizmin kentsel alanlara yönelik turizmden farklı yönleri verilmiştir. Alternatif turizmin dallarından biri olan kırsal turizm faaliyetinin en belirgin özelliği; kırsal turizmin özellikle ziraat, ormancılık ya da balıkçılık gibi faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı bölgelerde görülmesidir. Çizelgeden anlaşıldığı gibi, sürdürülebilirlik temelini hedef alan kırsal turizm profesyonel yönetimden uzak, taşıma kapasitesinin sınırlı, yöreye özgü mimari yapının yoğun, geleneksel yapıların, yerel ve küçük işletmelerin fazla olduğu bir turizm uygulaması olarak belirtilmektedir.

³ Bir ürünün pazarlanması için bir ya da daha çok benzer özelliği paylaşan, küçük bir tüketici kitlesinin isteklerini daha iyi karşılamak amacıyla geliştirilen pazarlama faaliyetleridir (McNamara 2007).

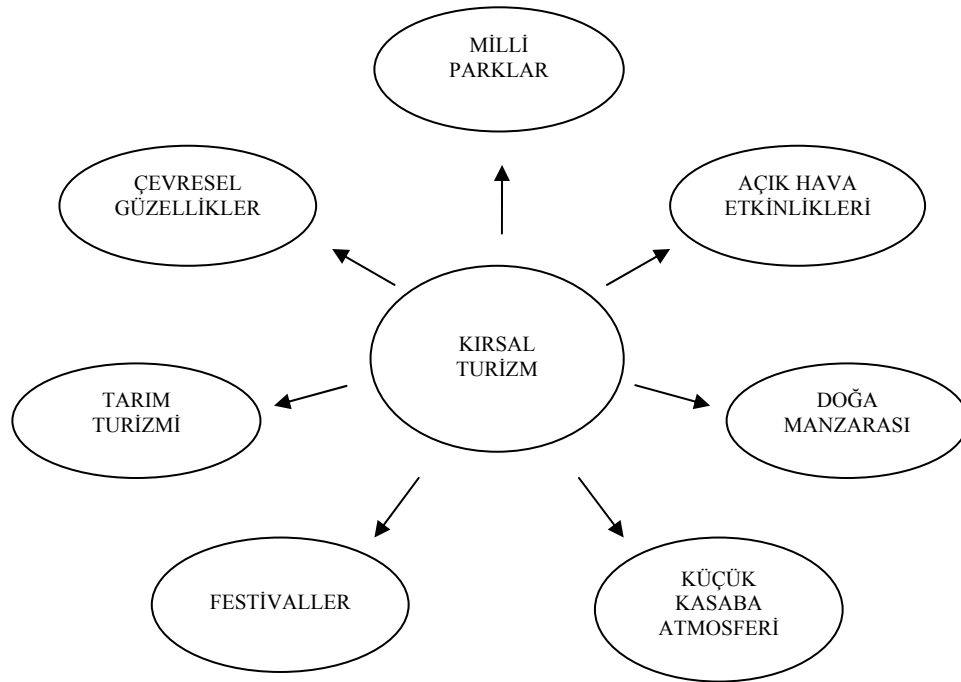
Kırsal turizm, basit olarak kırsal alanlara yapılan seyahat olarak tanımlansa da, yapılan araştırmalar, kavramın daha karmaşık olduğunu göstermektedir. Kırsal alanlarda gerçekleştirilen turizmle ilgili, doğaya dayalı etkinlikler, festivaller, kültürel etkinlikler, tarımsal turizm ve el sanatları ürünlerini içeren örnekler bulunmaktadır. Bu nedenle kırsal turizm; tarım turizmi etkinliklerini, eğitici seyahatleri, sağlık turizmini ve ekoturizmi içeren çok yönlü bir etkinlik olup (zkan 2007), kırsal turizmin genel bir tanımını yapmak oldukça güçtür ve birçok uzmana göre genel bir kırsal turizm tanımı bulunmamaktadır (şerefoğlu 2009). Bu doğrultuda kırsal turizm üzerine yapılan tanımlamalardan bazıları şu şekildedir:

OECD'nin kırsal turizm tanımına bakıldığında, konu üzerinde yapılan çalışmalardan da anlaşılabilieceği gibi, kavramın karmaşık ve çok yönlü bir etkinlik olduğu görülebilecektir. Bu nedenle faaliyetin sadece tarım odaklı turizm olarak algılanması doğru değildir. Kırsal turizm tarım turizmini de kapsayan, kırsal alanlarda gerçekleştirilen; yürüyüş, tırmanma, macera turizmi, at biniciliği, sağlık, spor, avlanma, öğretici gezi gibi faaliyetleri bünyesinde barındıran bir uygulamadır (Anonymous 1994). Aynı şekilde Avrupa Komisyonu tarafından benimsenmiş olan tanımda da, kırsal turizmin genel anlamıyla kırsal alanlarda yapılan bütün turizm etkinliklerini içerisinde barındıran bir kavram olmasıdır (Hall ve Roberts 2001).

DPT'nin (2007-2013) Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yapmış olduğu tanımlamaya göre ise kırsal turizm; kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşime gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür (Anonim 2006a).

Bir gece veya daha fazla gün için ev ortamından uzak durarak gerçekleştirilen, bu etkinlikler içerisinde doğa yürüyüşleri, doğal hayatı gözleme, bisiklet sürme gibi faaliyetleri içeren kırsal turizm (Anonymous 2005), çoğunlukla kentsel alanlar dışında gerçekleştirilen çok yönlü bir etkinlik olup, kk ölçekli işletmelerle desteklenmiş, özellikle tarımsal alanların, ormanların ya da doğal kaynakların fazlasıyla egemen olduğu bölgelerde gerçekleştirilen bir endüstri sektörüdür. Kırsal turizm ürünleri ise

festivaller, etkinlikler ve tarımsal eğitim ile birlikte kırsal yaşamı ön plana çıkaran ürün bileşenleri, kırsal macera ve ekoturizm turları, kasaba veya köy merkezlerinde konaklama ve çiftlik tatilleri şeklinde sıralanabilmektedir (Sillignakis 2003). Bu nedenle kırsal turizm, doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip konaklama ve o yöreye özgü etkinlikleri izleme, öğrenme ve katılmayla gerçekleşen, bir turizm türüdür (Soykan 2004).

Şekil 2.2 Kırsal turizmin bileşenleri (Anonymous 2007)

Şekil 2.2’de görüldüğü gibi kırsal turizm, özel ilgi turizmleri arasında en fazla çok yönlülüğe sahip olan etkinliklerden biridir. Sürdürülebilir turizm anlayışı ile en uyumlu turizm türü olmasıyla birlikte, doğal ve kültürel mirasın korunmasında da önemli bir işleve sahip olan kırsal turizm, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, var olan turizm türlerinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak yer almaktadır. Kırsal yerleşmelerle iç içe olmasından, doğal ve kültürel kaynakları bünyesinde bulundurmasından dolayı önemi her geçen gün daha fazla anlaşılan bir turizm türü olmaya devam etmektedir.

Olumlu birçok getirisinin yanında bazı kaynaklar ve araştırmalar göstermektedir ki, kırsal turizmle ilgilenmek isteyen faaliyet sahiplerinin karşılaştığı çok önemli belli başlı

sorunlar bulunmaktadır. Bilgi ve talep faktörlerinin eksikliği, reklam ve ürün tanıtımındaki yetersizlik, pazarlardaki sınırlı bilgi düzeyi ve pazarlama aşında yaşanan sıkıntılar, bu sorunlardan bazılarıdır (Hall vd. 2005).

Diğer önemli bir nokta da; kırsal turizm faaliyetini sürdüren çiftlik evleri ile ilgili olarak literatürde çok geniş ve detaylı bilginin yer almamasıdır. Bu sorunun en önemli nedenleri; uygulamanın tek yönlü olmaması, birtakım faaliyetler zincirinden oluşması ve bazı çiftlik işletmelerinin turizmle ilgili resmi araştırmalarda yer almak istememelerinden dolayı özellikle küçük işletmelerin kırsal girişimlere yönelik veri eksikliğinin bulunmasıdır. Sonuç olarak birbirleriyle bu anlamda uyuşmayan ve toplam sayıyı temsil etmeyen verilerle bu sektörün büyüme ve ilerlemesinin ne düzeyde olduğunun ortaya konulmasının güç olduğu bir gerçektir (Busby ve Rendle 2000).

Literatürde kırsal turizm ile ilgili tanımların yanı sıra karışıklığa neden olan başka bir kavram da “tarım turizmi”dir. Geçmiş bölümlerdeki tanımlara bakıldığında, kırsal turizm başlığı altında incelenmesinin doğru olacağı düşünülen “tarım turizmi” kavramı çoğu zaman anlam karmaşasına neden olmaktadır. Zaman zaman tarım turizminin, kırsal turizm kavramının yerine kullanıldığı görülse de; bu faaliyetlerin, aslında birbirini tamamladığı fakat birbiriyle aynı anlama gelmediği bir gerçektir. Kavramı tanımlamak için öncelikle literatürde yer alan çeşitli terimlerin kullanımındaki tanımlamaların karışıklığının incelenmesi gerekmektedir. Kırsal turizm ve tarım turizmi kavramlarının birbirinden ayrıldığı noktalar şu şekilde sıralanabilir:

Çizelge 2.5 Kırsal turizm ve tarım turizmi arasındaki farklar (Küçükaltan 2002)

Kırsal Turizm	Tarım Turizmi
Turizm talebinin odağı kırsal alanlardır.	Turizm talebinin odağı tarımsal alanlardır.
Tarımsal ürünler seyahatin asıl nedeni olmayıp; dinlenme, doğa ile bütünleşme, yöresel kültürü tanıma etkili olmaktadır.	Tüketicinin seyahat nedenini öncelikle tarımsal ürünler oluşturmaktadır.
Tüketicilerin konaklamaları için otantik bir köy evi önem taşır.	Tüketici doğrudan otantik bir ev beklentisi içinde değildir. Asıl istenen, beklentiye uygun bir tarım ürünüdür.
Doğa ile bütünleşme ve yöresel kültürü tanıma beklentisi vardır.	Tarımsal üretimin yoğun olduğu yörelerde gerçekleştirilen ve tarımla birlikte turizmi de geliştiren bir turizm türüdür.
Doğrudan çiftçilere gelir sağlamayı hedeflemez.	Amaç öncelikle çiftçinin gelirini artırmak ve refah seviyesini yükseltmektir.

Çizelge 2.5'ten de anlaşılacağı gibi tarım turizmi kırsal turizmin bir alt elemanı şeklinde bulunmaktadır. Her ne kadar birbirlerine benzeseler de, faaliyete katılanların beklentilerine cevap verme anlamında bazı farklılıklara sahiptirler. Örneğin tarım turizmi denildiğinde akla ilk olarak kırsal alanda yapılan etkinliklerin tümü gelse de çoğunlukla tarımsal çevreyle ilişkide olan ve ana ürünü “tarımsal çıktılar” olan bir turizm şeklidir. Bu turizm şeklinde turistler bir çiftlikte kalabilmekte, hatta bu faaliyet bir oda ya da kamp alanında konaklama şeklinde de olabilmektedir. Bu etkinliğin yanında eğitici geziler, yemek kültürü, rekreasyonel aktiviteler, el işlemeli yerel ürünlerin satışı da yer almaktadır (Hall ve Roberts 2001). Bu nedenle kırsal turizm genelde kırsal çevreye, tarım turizmi ise ekili alana ve çiftçiye bağlıdır. Tarım turizminde önemli olan; tarımsal alanlardaki konaklama, yeme-içme olanaklarının aynı anda tarım ve turizm amaçlı kullanılabilmesidir (Çeken vd. 2009). Bu kavramlar her ne kadar birbirinden farklı olsa da, ikisinin de güçlü bir şekilde birbirine bağlı olduğu bir gerçektir. Kırsal turizm, ülkede yaşayan insanların yaşam şekli, kültürleri ve inanışlarını içinde barındıran bir kavram olduğundan, tarım turizmini kırsal turizmden ayrı incelemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır (Scrimgeour vd. 2009).

Tarım turizmi ile ilgili bazı tanımlamalar ise şu şekildedir:

Amerikan Tarım Dairesi Federasyonu'na göre tarım turizmi: çiftlikte çalışan bir girişimcinin ya da hayvansal veya bitkisel üretimini gerçekleştiren “girişimci” anlamını taşıyan bireyin, üretim faaliyetlerini yürütürken, ziyaretçilerinin hoşnutluğu için yaptığı işlerden kendisine ek gelir sağlayan bir uğraş iken (Topcu 2007), Küçükaltan (2002)'a göre tarım turizmi tarımsal üretimin yoğun olduğu bölgelerde yapılması özelliğiyle, üreticilere ek gelir sağlayan bir faaliyettir. Bu turizm türünün yapıldığı bölgelerde tarım ve turizm bütünleştirilerek faydalı bir etkileşim yaratılmaktadır. Verimli tarım arazilerinde üretim devam ederken, verimsiz ya da tarıma uygun olmayan alanlar turizm ve rekreasyon faaliyetlerinde kullanılarak değerlendirilmektedir (Uçar 2010).

Tarım turizmi çoğunlukla kırsal alanda yapılan tüm turizm faaliyetlerini tanımlamak için kullanılsa da, tarımsal üretim ya da tarımsal barınma ile doğrudan bağlantılı turizm ürünlerini içermektedir. Kapalı alanda ya da kamp yapma amacıyla olsun bir çiftlikte

barınma, eğitsel geziler, yemekler, eğlendirici faaliyetler ve çiftlik ürünlerinin ya da el sanatlarının satışı bu kapsamda değerlendirilmektedir. Tarım turizmi tarımla ilgili olup, şenlikleri, gösterileri ve kültürel olaylar ile etkinlikleri de içine alan daha geniş bir faaliyet alanını kapsamaktadır (Oygür 2008). Ekonomik katkılarının yanı sıra, sosyal anlamda dinlendirici ve tedavi edici, çevresel anlamda eğitici özellikler içeren tarımsal, ekolojik ve kültürel ürünlerin karışımından meydana gelmektedir. Genel olarak tarım turizmi, sürdürülebilir turizmin gelişimini sağlayan, çevreye saygı gösteren, bölgelerin kültürel mirasına ve otantik özelliklerine değer veren, tarımsal alanlar, tarımsal meslekler, yöresel ürünler, geleneksel mutfak ve insanların günlük yaşamı ile ilgili turistlere katılım ve bilgi edinme olanağı sağlayan çok fonksiyonlu bir turizm türüdür (Çeken vd. 2009).

Tanımlara bakıldığında, tarım ve turizmin ilkelerini bir araya getiren kavramların karmaşıklığı, açıklamalardaki farklılığın en önemli nedenlerinden biridir. Turizm üzerine çalışan araştırmacılar kavramın genellikle turizm boyutunu yansıtan tanımlamalar yapmaktadırlar. Tarım turizmini, kırsal turizm ve ekoturizmin bir alt sektörü olarak inceleyen pek çok çalışma vardır. Bu çalışmalar tarım turizmini sürdürülebilir turizm ilkelerine göre değerlendirir. Fakat tarımsal turizmin tarımsal yönünü ortaya çıkaran yazarlar tarımsal üretim, sürdürülebilir tarım, tarımsal ve kültürel ürün çeşitlendirmesi gibi konulara daha fazla eğilirler. Bu da, mevcut literatürün tarım turizmiyle ilgili genel bir tanıma sahip olmadığını göstermektedir.

2.2.1 Kırsal alan ve kırsal kalkınma kavramları

Kırsal alan kavramı birçok ülkeye göre hatta bir ülke içerisindeki değişik bölgelere göre farklı yorumlanabilen çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle Türkiye’de de kırsal alan kavramının, farklı araştırmacılar tarafından; nüfus, yönetim durumu, coğrafi faktör, ekonomik düzey gibi kriterlere göre değişim gösterebildiği belirtilmektedir.

Metropol çevresinde dahi kırsal alanların ya da köyden kente göç nedeniyle, kentlerde bile zaman zaman kırsal bir yaşam sürdürülebildiği bilinmektedir. Bu nedenle, kırsal

alanların nerede sona erdiğini veya kentin nerede başladığını kesin çizgilerle belirlemek oldukça zordur (Küçükaltan 2002).

Alanları kırsal alan veya kentsel alan olarak belirleme konusunda birçok ülkede farklı kriterler mevcut olduğundan, çoğu zaman kır veya kırsal alan tanımlamasını yapmak güçtür. Ancak kırsal, hem coğrafi tanım hem kırdaki toplumların ve toplulukların kültürel özelliklerini içeren bir bütün olarak kabul edilebilmektedir. Kırsallık ise kırsal alanların belirlenebilir özelliklerini ve kırsal alanlarla bağdaştırılan kültürel unsurları tanımlamaktadır (Gündüz 2004). Kırsal alan kavramına bakıldığında ise, mevcut tanımlamalarla şu şekilde karşılaşılabilmek mümkündür:

Kırsal alanlar, insanların kendi cinsiyle ve doğa ile girdiği çeşitli etkileşimlerin yer aldığı mekânlardır. Bu alanlar, çoğu zaman tarım ve ormancılığın baskın olduğu ama bunun yanında turizmin, küçük ve orta ölçekli sanayinin ve el sanatları gibi diğer ekonomik faaliyetlerin de önemli olduğu, üzerinde insanların köy, pazar gibi sosyal yapılar yükselttiği, ekolojik açıdan değerli ve kentli insanlarla da sürekli etkileşim halinde olunan mekânlardır (Anonim 2010a).

Kırsal alan tanımının gerekliliği; coğrafyacılar, sosyologlar, ekonomistler ve planlamacılar tarafından karşılaşılan eski bir konu olsa da, kırsal alan kavramı için ortak fikir yürüten kesimler; bu tür alanların, nüfus yoğunluğu ve yerleşim büyüklüğü, arazi kullanımı, geçim kaynağını tarım ve ormancılıktan sağlama, geleneksel sosyal yapı ile iç içe olma ve kültürel mirasın baskın olması vb. konularla yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir (Anonymous 1994). Bunun yanında fiziki coğrafyanın kırsal ve kentsel alan olarak ayrılmasında esas alınan kriterler, yayımlanan istatistik türlerine göre değişen bir husustur. Bu nedenle diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de farklı kırsal alan tanımları kullanılmaktadır. Örneğin ülkeleri bir arada ve aynı kriterlere göre karşılaştırabilmek amacıyla uluslararası kuruluşlarca standart tanımlar geliştirilmiştir. Bu tür tanımlardan, OECD tarafından geliştirilen ve AB tarafından da kullanılan kırsal alan tanımı en yaygın olarak kullanılandır (Anonim 2010e).

AB’de kırsal alan “çok farklı yapılara ve fonksiyonlara sahne olan kompleks alanlar” olarak ele alınmaktadır. Her üye devlet kendine göre kırsal alan tanımlaması yapmıştır. Bunlar genelde sosyo-ekonomik kriterler temeline oturan tanımlamalar olup, birbirinden çok farklıdır. Bu tanımlamalarda kırsal alanlar arazi parçası olarak ele alındığında tarımsal desen, arazi kullanımı, kentlere yakınlık gibi kıstasları da göz önüne alınabilmekte, yine bu alanlar sosyo-kültürel özelliklerine bağlı olarak sosyal temsil, alışkanlıklar, ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik ve nüfus azalması, göç olgusu gibi kriterler çerçevesinde de değerlendirilebilmektedir (Anonim 2010a).

OECD’ye göre ise kırsal alan; “nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu mekânlardır.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım ışığında bölgeler üç gruba ayrılmış, nüfusunun % 50’den fazlası kırsal topluluklarda yaşayanlar, kırsallığı baskın bölgeler; % 15-50 arası kırsal topluluklarda yaşayanlar, önemli ölçüde kırsal bölgeler; nüfusun % 15’inden azının kırsal topluluklarda yaşadığı bölgeler ise kentselliği baskın bölgeler olarak sınıflandırılmıştır (Anonim 2010a). Amacına uygun olduğu yerlerde, kırsal alanların analiz ve uygulamalarında kullanılmak üzere bu alanların tanımında, OECD “Kırsal Alan Sınıflandırması” seçilmiştir. OECD sınıflandırması nüfus yoğunluğu merkezlidir ve ülkeler arası ya da aynı ülkede bulunan kentsel ve kırsal alanların tanımı ve karşılaştırılmasında kullanılmaktadır (Anonim 2009b). Ancak OECD tarafından oluşturulan, gerek farklı ülkeler arasında, gerekse AB’de kıyaslama amacıyla kullanılan bu tanım, Türkiye’nin coğrafi büyüklüğü ve yerleşim birimlerinin idari sınırlarının bu değere göre büyük olması nedeniyle anlamlı sonuçlar üretmemektedir (Anonim 2006b).

Temelde kent ve kır ayrımına dayanan bir kırsal alan tanımı yapmak pek kolay değildir. Zira kentsel alanların hızlı gelişimi ve kırsaldaki ekonomik ve toplumsal dönüşüm, ülkeleri kırsal alan tanımlarını güncellemek zorunda bırakmıştır. Sadece nüfus büyüklüğünü temel alan tanımlar, artık sadece bölgeleri ve ülkeleri bir arada değerlendirmeye yarayan karşılaştırılabilir istatistik üretimi için tercih edilmektedir. Tek başına nüfus dikkate alınır, nüfusu az ancak gelişmişliği yüksek küçük bir yerleşim yerini kentsel alan dâhilinde saymak gerekecektir. Bu yüzden “kırsal alan” tanımında nüfusu dikkate alan, ancak bu nüfusun yaşam kalitesinin niteliğini ortaya koymaya

yarayacak nesnel parametrelerin geliştirilmesi, daha ölçülü bir uygulama olarak kabul görmektedir (Anonim 2006b).

1924 tarihli Köy Kanunu'nda belirtildiğine göre ise; “nüfusu 2.000’den aşağı yurlara köy, nüfusu 2.000-20.000 arasında olanlara kasaba, 20.000’den çok nüfusu olanlara da şehir denir. Nüfusu 2.000’den aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiyeye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur ve belediye kanununa tabidir.” (Anonim 1924) şeklindeki cümlesi, köy, kasaba ve kent ayrımını yapsa da; bu ayrımın sadece nüfus değeriyle sınırlandırılması, bir yerin “kırsal alan” olarak nitelendirilmesi için yeterli bir ölçüt olmayacaktır. Tıpkı Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi’nde belirtilen “nüfusu 20.000’den az olan yerler kırsal alan olarak tanımlanmaktadır.” (Gülçubuk 2008) şeklindeki ifadesi gibi örneklendirilebilir.

UKKS’nin tanımına benzer şekilde Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda “nüfusu 20.000 ve üzeri yerleşmeler” kent kabul edilirken (Anonim 2000a), Başbakanlık DPT Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu’na göre ise kırsal alanlar; ekonomik nitelikteki etkilerin ağırlıklı doğal kaynakların değerlendirilmesine dayandırıldığı, yüz yüze ilişkilerin göreceli olarak daha yaygın olduğu, yaşama kurallarının büyük ölçüde gelenek ve göreneklere göre biçimlendiği, teknik ve teknolojik gelişmeler ile ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin daha yavaş ve dolayısıyla gecikmeli olarak gerçekleştiği ortamlardır (Anonim 1994).

Çizelge 2.6 Kırsal toplum ve kentsel toplum arasındaki farklar (Anonymous 1994)

Kırsal Toplum	Kentsel Toplum
Sistemsiz	Sistemli
Sosyal alanlar azdır fakat çoklu rol ilişkisi vardır.	Sosyal alanlar çok fazla rol ilişkisi içermektedir.
Farklı sosyal roller aynı kişi tarafından oynanmaktadır.	Farklı sosyal roller farklı kişiler tarafından oynanmaktadır.
Basit ekonomiler vardır.	Çeşitlilik gösteren ekonomiler vardır.
İşgücünde küçük ayrılmalar vardır.	İşgücünde uzmanlaşma fazladır.
Doğuştan gelen statü söz konusudur.	Kazanılmış statü söz konusudur.
Eğitim statüye göreler.	Statü eğitimden kaynaklanır.
Rolü benimseme söz konusudur.	Role teslim olma söz konusudur.
Birbirine bağlı, kapalı ağ örgüsü vardır.	Serbest ağ örgüsü vardır.
Yerel yapı hâkimdir.	Kozmopolit yapı hâkimdir.
Ekonomik sınıf, birkaç ayrımdan biridir.	Ekonomik sınıf başlıca ayrımdır.
Bütünleşme vardır.	Ayrım vardır.
İş çevresiyle bütünleşme vardır.	İş çevresiyle ayrım vardır.

Çizelge 2.6’da görüldüğü gibi kırsal toplum ve kentsel toplum arasındaki farklılıklar özetlenmeye çalışılmıştır. Kentsel alanlar ile kırsal alanların birbirinden farklı olduğu kadar bu alanlarda yaşamlarını sürdüren topluluklar arasında da belirli ayrımlar söz konusudur. Kırsal toplumlardaki belirgin yapı; sosyal, ekonomik, kültürel özellikleri ve eğilimleri kendine özgü olan ve yaşamsal gereksinimlerini bütünsel bir ilişki sistemi ile gidermeye çalışan ve büyük ölçüde kendi kendine yeterliliği temel alan bir durumda ilerlemektedir. Kentsel toplumlarda ise hem sosyal hem de ekonomik yapı daha karmaşık bir şekilde ve sınıflar arasındaki ayırım, özellikle ekonomik farklılıkların etkisiyle belirleyici faktör konumunda yer almaktadır.

20. yüzyılın sonlarında dünyada meydana gelen ekonomik, siyasal, kültürel, teknolojik ve çevresel alandaki değişimler; kırsal alanların kalkındırılmasında, tarımsal kalkınma yanında kırsal sanayi ve kırsal turizm gibi diğer sektörleri içine alan çok yönlü bir yaklaşımı zorunlu kılmıştır (Kiper 2006). Bu yaklaşım da, kırsal alanların varlığının devam ettirilebilmesi ve kentli kesime göre daha geri ekonomik ve sosyal olanaklara sahip kırsal toplumun, yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi için geliştirilen girişimleri “kırsal kalkınma” düşüncesi ile beraberinde getirmiştir (Turhan 2005). Bu nedenle en basit tanımıyla kırsal kalkınma, insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik yapılan çalışmalar olarak ifade edilebilmektedir (Akyol ve Tolunay 2006).

BM’nin yapmış olduğu tanıma göre kırsal kalkınma, “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları iyileştirme amacı ile giriştikleri çabaların; devletin, kamunun, kamu dışının bu konudaki çabaları ile birleştirilmesi, bu toplulukların ulusal bütünle kaynaştırılması ulusal kalkınma çabalarına gerekli katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir.” şeklinde belirtilmektedir (Anonim 2004).

Kırsal kalkınma; kırsal alanlarda yaşayan insanların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesi, dengesizliklerin giderilmesi, kentsel alanlarda mevcut fiziksel ve toplumsal alt yapının kırsal alanlarda da oluşturulması, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesi yönündeki süreçleri, etkinlik ve örgütlenmeleri kapsamaktadır (Çeken ve Ökten 2008).

Bu nedenle kırsal alanlardaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik, kırsaldaki nüfusun kentsel alanlardaki ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik olanaklardan göç olgusunu yaşamalarına gerek olmaksızın, buldukları yerde faydalanmalarını sağlamaya yönelik ekonomik ve sosyal politikalar bütünüdür (Cengiz 2003).

Kırsal kalkınmada temel amaç; kırsal alanların varlığının devam ettirilmesi, kır ile kent arasındaki farklılıkların azaltılması, doğal kaynak potansiyellerinden çevreye duyarlı bir şekilde yararlanmanın geliştirilmesi, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin katılım ve katkılarının artırılması, kentli kesime göre ekonomik ve sosyal olanakları kısıtlı olan ve esas olarak gelirinin büyük kısmını tarımdan ve tarıma dayalı faaliyetlerden sağlayan kırsal toplumun yaşam standardının iyileştirilmesi için bütünleşmiş, sürdürülebilir bir kırsal yaşamın sağlanmasıdır (Tangül 2009).

Sonuç olarak kalkınma çabalarını mekânsal boyutta ele alan ve çoğu zaman tarımsal kalkınma ile arasında yakın bağlar kurulan kırsal kalkınma için, çok yönlü niteliği de göz önüne alınarak, kapsamlı bir tanıma gereksinim duyulmaktadır. Bu anlamda kırsal kalkınma; kentsel alanların dışında bulunan dezavantajlı yaşam ve çalışma ortamlarında, mevcut doğal kaynakları zedelemeyen, uygulanabilirlik ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmek yoluyla, hayat standartlarının ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi, refahın artırılması, bu bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının kaldırılması, tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarımsal üretimde kalitenin artırılması, her ölçekten işleme sanayinin kurulması, en azından tarımsal üretimin sanayi ile entegre edilmesi, gıda güvenliği, işsizliğin azaltılması, sağlıksız bir göçün önlenmesi vs. gibi amaçlarla, tarımsal kalkınmaya ek olarak kırsal alt yapı, tarımsal alt yapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme, barınma, ulaşım, haberleşme, istihdam, pazarlama, kırsal turizm, yöresel el sanatları vb. gibi sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki mevcut yapılarda ihtiyaçların, önceliklerin belirlenmesi ve belirlenen konularda yetersizliklerin giderilmesi ya da iyileştirilmesi için planlanan tüm geliştirici faaliyetleri kapsamaktadır (Turhan 2005).

2.2.2 Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi

Kırsal alanlara yönelik yeni fırsatların ortaya çıkmasıyla birlikte, doğa ve görsel ve kültürel peyzajın korunmasına, tarihi binalara ve geleneksel kırsal toplumlara verilen önem artmış, şehir hayatının olumsuzluklarından dolayı doğal ve kırsal alanlara doğru başlayan akımla, turizm pazarı kırsal alanlara ve kırsal etkinliklere yönelmiştir.

Herhangi bir kırsal alanda, kırsal turizmin geliştirilmesi düşünüldüğünde o yerin; su kaynakları kaliteli, ulaşım olanakları kolay ve çeşitli, konaklama kapasitesi yeterli, tarihi ve kültürel değerler ile doğal güzellikleri korunmuş, alt yapı hizmetleri tamamlanmış, yerel halk turizmi kabullenmiş ve hizmetler belirli standartta olmalıdır. Ayrıca yakın çevre gezileri için olanaklar ve alternatifler yer almalı, tanıtım yetkili kişiler tarafından doğru kitlelere ve zamanında yapılmalıdır (Kiper 2006).

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'ne göre bir turizm faaliyetinin kırsal turizm olarak kabul edilebilmesi için; faaliyetin kırsal alanda olması ve kırsal alandaki yeşil dokunun sürdürülebilirlik temelinde korunmuş olması gereklidir. Buna göre kırsal turizm bölgeye özgü çevre değerlerini önemsemelidir (Kiper 2006). Bunun yanında bütün kırsal bölgelerin turistik gelişmeye açılması mümkün değildir. Bazı bölgeler kırsal turizm için önemli avantajlara sahiptir ancak bu avantajlar, turizm sektörünün dinamik yapısı, moda olgusu, zaman faktörü ve bölgesel farklılıklar nedeniyle zaman içinde değişebilmektedir (Çolak 2009).

AB de, Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı kapsamında, kırsal kalkınma tedbirleri olarak "çevre koruma ve sürdürülebilir kırsal kalkınmaya yönelik üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, alternatif gelir olanakları yaratma, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve köylerin yenilenmesi, geliştirilmesi ve kırsal mirasın korunması" gibi maddeleri kabul etmiştir. 2007 yılında AB komisyonu tarafından Türkiye ve diğer yeni aday ülkeler için geliştirilmesi planlanan ve SPARD benzeri IPARD programının kırsal kalkınma tedbirleri kapsamında da yine kırsal bölgelerde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda yapılabilecek faaliyetler içerisinde ilk olarak kırsal turizm yerini almıştır (Kiper 2006).

Ülkeler, doğal güzelliklerini, kıyılarını, denizlerini, tarihsel ve kültürel değerlerini kırsal coğrafi ortamların ayrılmaz birer parçası olan kırsal yerleşimlerini turizmde değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu ülkelerin bazıları, kıyılardaki yoğun baskıyı azaltmak için kırsal turizme yönelirken, bazıları da iç göçü önlemede ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmada bu turizm türüne başvurmakta, bir kısmı ise turizme sunabilecekleri ortamların sınırlı olması nedeniyle gelir getiren yeni bir kaynak olarak kırsal turizmi benimsemektedir.

Kırsal turizm, kırsal alanların kalkındırılmasında yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Özellikle Türkiye’de kırsal kalkınma denince uzun yıllar hemen akla tarımsal kalkınma gelmiş ve çalışmalar bu konu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yüzden de kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik hazırlanan projeler, kırsal kesimde yaşayan halkın beklentisini karşılayamamıştır. Bunun nedeni olarak da kırsal turizme yeterince ağırlık verilmemesi gösterilmektedir. Çünkü kırsal alanların kalkındırılması; tarım, sanayi ve turizm gibi hizmet sektörlerinin dengeli bir şekilde geliştirilmesi ile başarılabilir. Kırsal kalkınmada kırsal turizme ihtiyaç duyulmasının nedenleri olarak şunlar gösterilebilir (Çolak 2009):

- Kırsal alanlarda geleneksel işlerin korunması son derece önemlidir. Çünkü bunların bazıları yöreye özgü olup, yok olma aşamasına gelmiştir.
- Kırlarda turizmin gelişmesi çeşitlendirmeyi desteklediğinden çoklu bütünleşmiş etkinlikler doğar, pek çok yeni iş yaratılabilir.
- Kırsal alanlarda hizmetlerin korunması esastır. Bilgilendirme, ulaştırma vb. hizmetlerin gelişmesine katkı sağlar.
- Kırsal el sanatları, ülkelerin ve bölgelerin kültürel mirasında öncelikli ve önemli bir yere sahiptir. Tarihi yapılardan müze, el sanatları merkezi, konaklama evi vb. şekillerde yararlanılabilir.
- Kırsal alanlarda eskiden kadınların rolleri oldukça sınırlı iken, kırsal turizm faaliyeti ile kadınlar uygulamanın odak noktası olabilirler.

Kırsal turizm, hem kırsal yerleşimler hem de doğal kaynaklara dayalı bir turizm türü olduğundan, doğal çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir turizme önemli etkilerde

bulunmakta, yerel bölgenin ekonomik olarak gelişmesine katkı sağlayarak orada yaşayan insanlar açısından istihdam olanağı yaratmaktadır (Jolliffe ve MacDonald 2003). Bunun yanında, planlı uygulanmadığı takdirde bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır

Kırsal turizmin etkilerini genel olarak; ekonomik, sosyo-kültürel yapı ve çevre üzerindeki etkileri olmak üzere üç başlık altında incelemek mümkündür.

Kırsal Turizmin Ekonomik Etkileri:

Ülke ekonomisi açısından bir kazanç kaynağı olmak ve döviz girdisi sağlamakla birlikte, bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi, yeni iş alanlarının açılması sayesinde işsizliğin azaltılması, tarım, ulaştırma, hizmet ve turizmle ilgili ticari faaliyetlerin canlılık kazanması açısından da büyük öneme sahip olan kırsal turizmin (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006) bazı ekonomik etkileri vardır:

Köyden kente göçü önleme ve istihdam etkisi:

Kırdan göçün önlenmesi, kırsal kesimdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi, yeterli ve adil bir gelir dağılımının sağlanması ile gerçekleştirilebilmektedir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006). Özellikle dağlık bölgelerin nüfus kaybetmeleri sorununa Avrupa, kırsal turizm ile çare aramaktadır. Kırsal turizm bu bağlamda kırsal topluma değişik kaynaklardan gelir yaratmakla birlikte birtakım ekonomik ve toplumsal soruna da çözüm yaratmaktadır (Kiper 2006).

Turizm kesiminde yabancı sermayenin döviz getirme özelliği, yatırımcı ve işletmeci olarak getireceği yenilikler, istihdam açısından yararlıdır. Fakat yabancı sermaye tekelleştiğinde, yöre halkı ve kırsal kalkınma için olumsuz etkileri de beraberinde getirebilmektedir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006). Ayrıca iyi planlanmadığında, yörede sunulan mal ve hizmetlere talep artacağından, bu alanlarda arazi ve konut fiyatları artış gösterecek, konaklama olanakları yetersiz kalabilecek bu da enflasyon etkisine neden olacak ve yöreyi kalkındırma amacından uzaklaştırabilecektir (Halдар 2007).

Yöre halkına gelir sağlama, kırsal alandaki kadının istihdamı:

Kırsal turizm, yöre insanına kente göç etmeden kentsel standartları yakalama olanağı sağlamaktadır. Yöre insanları, hizmet ve mal satışından aracısız kâr sağlayarak yaşam düzeyini yükseltebilmektedir (Demircioğlu 1993).

Bununla birlikte kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte, kırsal alandaki kadınların aile içerisindeki rolleri değişmekte ve kadının çalışma ortamına daha aktif olarak katılma olanağı ortaya çıkmaktadır (Kiper 2006).

Kırsal turizmin istihdam yaratıcı etkisi, turizm türleri arasında kadın istihdamı konusunda en üst düzeydedir. Kırsal turizmde verilen hizmetlerin ve sürdürülen etkinliklerin günlük yaşantının bir parçası olması, kadın emeğine yüksek düzeyde gereksinim duyulmasını beraberinde getirmektedir. Kadın, hem ürünlerin hazırlayıcısı, hem satıcısı durumunda olduğundan, aile işletmeciliği çerçevesinde, kadının en yetkin kişi olduğu söylenebilmektedir. Bunun nedeni kadının; mutfak, temizlik, konuk ağırlama, satış yapma, el becerisi ürünleri hazırlama gibi konularda başrolde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kırsal kadının istihdamı konusunda kırsal turizmin önemli bir fırsat olduğu düşünülmektedir (Soykan 2004).

Kırsal alanın tanıtımı, diğer sektörleri canlandırma:

Kırsal turizm etkinliği içerisinde köy düğünleri, yöresel el sanatları, yemek, spor gibi faaliyetlerin yer alması, bölgenin tanıtılması açısından büyük fayda sağlamaktadır (Kiper 2006). Kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte diğer sektörlerle ve hizmetlere olan talep de artacağından; faaliyet, kırsal alan halkına çok çeşitli kaynaklardan gelir kazanma olanakları yaratacaktır (Soykan 1999).

Kırsal Turizmin Çevre Üzerindeki Etkileri:

Kırsal turizm, kırsal yerleşimler ve doğal kaynaklara dayalı bir turizm türü olduğundan, doğal hayatın ve çevrenin korunmasına önemli katkılarda bulunmakta olup (Jolliffe ve MacDonald 2003), çevre üzerindeki etkileri şu şekilde sıralanabilir:

Altyapı ve üstyapıya etkisi:

Turizm; altyapı, konut ve çalışma şartlarının iyileşmesine katkı sağladığından, kırsal alanlarda turizmin gelişmesi, halkın yararına olmaktadır (Soykan 1999). Yatırımların etkisi ve turizmden kazanılan gelirler sonucu kaynakların devamının sağlanması amacıyla restorasyon çalışmaları yapılmakta, sürdürülebilir turizm politikalarının kabul görmesi sonucu doğal çevre koruma altına alınmaktadır (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006). Ancak kırsal turizm, plansız uygulamalar sonucunda altyapı ile üstyapının değişmesi ve doğal güzelliğin bozulmasına da neden olabilmektedir. Kırsal turizmin gelişmesiyle aşırı ziyaretçinin olması ve yapılanmanın da artması doğal manzaranın, gürültü ve görsellik açısından bozulmasına neden olmaktadır (Halдар 2007).

Çevreye olan etkisi:

Turizm ve çevre ortak bir ilişkiyi simgeleyen kavramlardır. Başarılı bir turizm faaliyetinin gerçekleşmesi için temiz ve düzenli bir çevreye ihtiyaç vardır. Çevre bir turizm kaynağı olma özelliği taşıırken, turizmin var olması için de çevrenin yaşaması gerekmektedir. Bu nedenle doğanın ve çevrenin aleyhine gelişen bir turizmin ise kendi kaynağını tüketeceği açıktır (Kiper 2006). Kırsal alanların turizme açılmasıyla birlikte, doğal çevrenin turistik amaçlı olarak korunması çevresel kirliliği azaltacak ve yöre halkının bilinçlendirilmesi durumunda turizmin gereği olarak kirli bir çevrenin turizme açılmayacağı gerçeğini öğrenerek çevreyi korumanın uygulayıcısı olacaklardır (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006). Ancak kırsal turizm iyi planlanmadığı takdirde yerel biyolojik çeşitliliği etkileyebilmektedir. Örneğin, kırsal turizm kapsamında yapılan avlanma gibi turistik etkinlikler, zaman zaman doğal hayatın yaşam alanı için risk oluşturmaktadır (Halдар 2007).

Kırsal Turizmin Sosyo-Kültürel Yapı Üzerine Etkileri:

Kırsal turizmin kırsal toplum üzerindeki sosyo-kültürel etkileri şu şekilde gösterilebilir:

Kültürel zenginliğe verilen önemin artması:

Turistler gittikleri yöredeki yaşam biçiminden, yöre halkı da turistlerin yaşam biçiminden etkilenmektedir. Bu durum yöre halkının yaşam şeklinin değişmesi ile sonuçlanabilmektedir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006). Örneğin, yerel halkın kültürünü

keşfetmek isteyen turist, bunu kırsal turizmde yakalayabilme şansına sahiptir. Turistin önem verdiklerini, şimdiye kadar farkında olmayan ve önemsemeyen halk, bu takdirde bilinçlenerek kendi kültürünü korumayı ve sahiplenmeyi öğrenmektedir. Bu sayede, ülkenin kır kültürünün zenginliği göz önüne alınarak, birçok unutulmakta olan değer kırsal turizm sayesinde yeniden yaşatılabilecektir (Soykan 1999).

Kırsal kadının öneminin artması:

Ekonomik açıdan kalkınmış büyük yerleşim merkezlerinde, kadının büyük ölçüde ekonomik ve sosyal özerklik kazandığı söylenebilmektedir. Kadının konumunun değişmesi açısından, turizmin belirgin derecede etkin olacağı yöreler kırsal alanlar olduğundan, kadın emeğinin turizm hizmet kolunun alt dalında yer almaması, profesyonel bir mesleğin ve işgücünün gelişmesine ve aile işletmelerinin kurulmasına engel olmaktadır. Kırsal alanlarda kadınların turizmin gelişmesi ile aile içindeki rollerinin değişmesi, erkeğin egemenlik haklarında ve yetkilerinde azalma anlamına gelmektedir. Bu aşamada turizm, genel ekonomik kalkınmanın geleneklerinden biri olan kadının çalışma yaşamına katılması olgusunu sosyal görüş açısından yumuşatmakta ve kolaylaştırmaktadır (Anonymous 1994).

Toplumsal yapıya etkisi:

Kırsal turizm; değer sistemlerinde, kişisel davranışlarda, aile ilişkilerinde, ortak hayat tarzlarında, ahlak kurallarında, geleneksel törenlerde ve toplum örgütlenmesinde bireyler ve toplum üzerinde çeşitli sosyo-kültürel etkiler yaratmaktadır (Ahipaşaoğlu ve Çeltik 2006). Ancak iyi planlanmadığı takdirde yerel halk, turizm amaçlı gelen ziyaretçilerin kendi değerlerinden etkilenebilmekte ve zamanla kırsal toplumun kültürü değişime uğrayabilmektedir. Kentsel alanlardaki turizm, yüksek standartların kırsal alanlara taşınması sonucunda demografik yapının değişmesine ve kültürel yapıda meydana gelebilecek olumsuzluklara yol açabilmekte (Halдар 2007) ve sosyal ve kültürel planda yerli halkın tarım yörelerine özgü gelenek ve göreneklerinin kaybolmasına kadar varan bir “kültürel kirlenme”ye neden olabilmektedir. Böyle bir durumda yerli halk ile turist kültürleri arasındaki karışma, yerli halktan turiste karşı birbirlerinden sert çizgilerle ayrılabilen iki aşırı davranış şeklini ortaya çıkarabilmektedir (Morgül 2006).

2.2.3 Dünyada ve Türkiye’de kırsal turizm uygulamaları

Kırsal turizm dünyanın pek çok yerinde, çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Çoğunlukla da kırsal alanlarda yapılan birçok turistik etkinlik, kırsal turizm sayılmaktadır. Bu, temelde yanlış olmamasına rağmen, eğer konaklamalar bir kırsal yerleşmede gerçekleşmiyor ve turistlerle kırsal kültür arasında kaynaşma doğmuyor ise, bunlara başka isimler vermek daha doğru olacaktır.

Kırsal alandaki turizm faaliyeti, birçok gelişmiş ülkede 70’lerden 2000’li yıllara kadar artış göstermiştir. Bu da ekonomik ve sosyal açıdan geri kalmış bazı kırsal bölgelerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Aslında bu faaliyet kırsal alanlarda son zamanlarda ortaya çıkan bir uygulama değildir. Sanayi Devrimi’nden 20. yüzyıl sonlarına kadar “eve dönüş” çağrışımına sahip bir biçimde varlığını sürdürmektedir (Perales 2002).

Avrupa’nın farklı ülkelerinde uygulanan örneklerdeki ortak nokta, özellikle nüfusun az olduğu ekonomik sıkıntıların yaşandığı dağlık ve iç bölgelerde görülen bir turizm türü olmasından kaynaklanmakta, yaygınlaşmasında ise kentli nüfusun fazlalığı ve insanların kentte bulamadıklarını yaşama arzusu önemli bir etken olmaktadır. Bu nedenle Avrupa’da kırsal turizmin başlangıç noktasını köy veya çiftlik gibi herhangi bir kırsal yerleşim birimi oluşturmaktadır. Ancak bazı durumlarda doğal peyzajın eşsiz güzelliklere sahip olması ve birtakım sportif etkinliklerin uygulanmasına olanak vermesi, hem bu potansiyelin değerlendirilmesini hem de köylerin kalkınmasını hedef alan uygulamaların gündeme gelmesini sağlamaktadır (Kiper 2006).

Avrupa’da kırsal turizm -özellikle kırsal turizmin bir kolu olarak tarım turizmi- Avusturya ve İsviçre gibi ülkelerde uzun bir geçmişe sahiptir. Yerel toplumu ve dağlık alanlardaki tarımı desteklemek amacıyla çiftlikler ve tarımsal etkinlikler için özel politikalar üretilmiştir. Bunun yanı sıra Almanya, İngiltere, Hollanda gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde tarım turizmine yönelik çalışmalar zaman içerisinde dikkat çekici bir gelişme göstermiştir. Çiftçilerin çok geniş bir yelpazede turistlere hizmet vermeye başlamasının bu gelişmede etkisi büyüktür. Özellikle İsviçre ve İsveç’te tüm tarımsal

çiftliklerin % 20'si, İngiltere ve Avusturya'da % 8'i, Fransa'da % 2'si, İspanya'da % 0,5'i ve daha az oranlarda Yunanistan ve Portekiz'de turizm amaçlı kullanıldıkları görülmektedir (Soykan 2004).

Kırsal turizm uygulamalarının ülkeler bazında birçok nedene bağlı olarak değişiklik gösterdiği anlaşılmakla birlikte, bu farklılıkların ne düzeyde olduğu ve ülkelerin kırsal turizm kavramını ne şekilde algıladığı da önemlidir. Bu nedenle dünyanın farklı bölgelerindeki örnek kırsal turizm uygulamaları ile Türkiye'de kırsal turizm amacıyla gerçekleştirilen bazı faaliyetler başlıklar halinde incelenerek, ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarına değinilmiştir.

2.2.3.1 İtalya örneği

İtalyanlar için kırsal turizm; doğayla bütünleşmek, sessizlik, manzara güzellikleri, yeni yakınlaşmalar ve geleneklere geri dönüş anlamı taşımaktadır. 2000'li yılların başında İtalya'da kırsal turizm, çiftliklerle yakından ilişkili olduğu için daha çok tarımsal turizm veya çiftlik turizmi adıyla anılmaktadır. Kırsal turizmi seçenlerin büyük kısmını yetişkinler oluşturmakta, onların da % 60'ını aileler meydana getirmektedir (Yamaner 2008).

İtalya'da 1986 yılında tarımsal turizm 55.000 yatak kapasitesine sahipken, 1990 yılında tarım turizminde 6.800 çiftlik, 9.500 kırsal bina ve 90.000 yatak hizmet verirken (Soykan, 2004), 2002 yılında ise İtalya'daki çiftlik evlerinin sayısı 8.600'e yükselmiştir. Çiftliklerin en yoğun bulunduğu bölge olan Tuscany'de ise çiftlik evlerinin % 29,3'ü bulunmaktadır. Aynı yılda yatak kapasitesi 102.000 olan İtalya'da, bu tür çiftlik işletmelerine gelen turist sayısı 1 milyon kişiye yakındır (Pulina vd. 2006).

2.2.3.2 İspanya örneği

Çiftlik evi tatilleri ve İspanya'da "taşrada ucuz tatil" anlayışı 1960'larda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yerlerde misafirlerin kalacağı binaların kalitesinin artırılması için bazı çiftlik evlerine hibeler verilmiştir. Ayrıca, İspanya kırsal turizm alanında büyük bir

gelişme yaşayarak, Avrupa'nın büyük bir bölümü üzerinde önemli katkılarda bulunmuştur. İspanya'da bu etkinliğin hemen kabul edilebilir hale gelmesindeki en büyük etken, kırsal alanlardaki hızlı nüfus azalmasının karşısında nüfusu belirli bir düzeyde tutabilmenin amaçlanması olup, aile işletmelerine dayalı kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi hedefli bir strateji geliştirmiştir (Canoves vd. 2002).

İspanya'nın iç bölgelerindeki kırsal alanların ve özellikle de dağlık bölgelerin turizme açılma yolunda ilerledikleri görülmektedir. İspanya'da gerçek anlamda plan ve projelerle yürütülen kırsal turizm, kıyı turizmine alternatif olarak, daha çok sosyo-ekonomik düzeyi orta grupta yer alan yetişkinlere hitap etmektedir (Soykan 2004).

2.2.3.3 Yunanistan örneği

Yunanistan'da kırsal turizm ve özellikle tarım turizmi kavramı, ülkenin AB'ye üye olması ile birlikte ekonomisi geri kalmış kırsal bölgeleri canlandırmak için başlatılan kalkınma planları çerçevesinde 1980'li yıllarda uygulanmıştır. Aynı zamanda 1970'lerden itibaren kitle turizmine açılan Yunanistan'da, tarihsel ve ekolojik değeri yüksek yerleri koruma gereği, alternatif turizm türleri arayışına neden olmuştur. Yunanistan Tarım Bakanlığı'na göre tarım turizmi, tarım gelirlerini artırmak ve alternatif işler yaratmak amacıyla bireysel, kooperatif veya aile ölçeğinde, kırsal ortamlardaki çeşitli küçük etkinlikleri içine almaktadır (Yamaner 2008).

Ülkede kırsal turizm kapsamında, iki tip tarım turizmi görülmektedir; birincisi yerel halkın ve çiftçilerin evlerini kiralamaları şeklinde olup, ikincisi ise kadın tarım turizmi kooperatifleridir. 1997 yılında 835 ev sahibi çiftçi, evlerini gelen ziyaretçilere kiralarırken, kooperatifler de 1983 yılında "Kadın-Erkek Eşitliği Genel Sekreterliği"nin desteğiyle gündeme gelmiştir. Bu kadın kooperatiflerinden en ünlüsü Midilli Adası'ndaki Petra köyünde bulunandır. Kooperatifin 36 üyesi ve 210 yatağı bulunmakta, kadınlar evlerde sabah kahvaltısı vermekte, tarımsal ürünler ve el işleri satmaktadır (Soykan 2004).

Yunanistan'da tarım turizmi, kırsal bölgelerdeki tarımda istihdam edilmiş insanlar tarafından işbirliğiyle yürütülen ya da küçük ölçekli tarım işletmelerine sahip aileler tarafından sürdürülen turizm faaliyetidir. Amacı, çiftçi ailelerine destek olacak istihdam ve gelirin sağlanmasıdır. Tarım Bakanlığı tarafından desteklenen bu faaliyetlerde yer alan olanaklar; yöresel yemeklerin servis edildiği aile restoranları, spor alanları, doğal alanlarda yer alan eğlence parkları, kültürel olaylar, yöresel yiyecekler şeklindedir (Gündüz 2004).

AB'nin kırsal kalkınmayla ilgili projelerinden biri de 26 Haziran 1998 yılında imzalanan ve Yunanistan'ın Girit Adası'ndaki çiftçilere odaklanarak, onların kazançlarını artırmaya yönelik sunulmuş olan bir diğer tarım turizmi uygulamasıdır. Bu uygulama Girit Adası'nda Krousona Bölgesi'nde gerçekleştirilmiş olup geleneksel izleri taşıyan ve kiralanmış bir dizi ev, yaklaşık 3,5 hektarlık bir alanı kapsayan zeytinliklerin ve meyve ağaçlarının arasında bulunmaktadır. Evler, Bizans zamanından kalan eski fakat korunmuş yapıların olduğu, geleneksel kültürü taşıyan binalardır. Bu evlerde kalmak isteyen ziyaretçiler, yörenin doğal güzelliklerini keşfedebilmenin yanı sıra tarımsal faaliyetlere katılabilmekte, topladıkları ürünleri kendi kaldıkları evlerde pişirip yiyebilme olanağına da sahip olmaktadır. Bu projeyi özel kılan ise; kültürel mimari dokusunu taşıyan konaklarda uygulanan tarım turizmi faaliyetinin pilot proje özelliğinde bulunmasıdır. Projenin maliyeti ise toplamda 158.385 Euro'dur (Anonymous 2006).

2.2.3.4 Fransa örneği

Fransa'da kırsal turizm 1950'li yıllardan itibaren bir ekonomik etkinlik olarak teşvik görmeye başlamış, özellikle 1960'lardan sonra kırsal alan ve tarım için yeni bir dönem olarak kendisini belli etmiştir. 1965'lerde ise Fransızların kırsal alanlarda çok uzun yıllar geçirdikleri, "çiftçilerin kendi işlerini satmayı" öğrendikleri, kolektif hareket etmenin daha başarılı sonuçlar verdiğini kavradıkları anlaşılmaktadır. Fransa'da av turizmi, sportif balıkçılık, golf turizmi, binicilik ve milli parklarda gerçekleştirilen etkinlikler kırsal turizm kapsamında yer almaktadır. Bu nedenle, ormanları, nehirleri, su kanalları

ve canlı peyzajı ile kırsal potansiyeli yüksek bir ülke olan Fransa’da, özel bazı turlar birçok bölgede organize edilmektedir (Soykan 2004).

Fransa’da 1970’li yıllardan itibaren devlet ve yerel yönetimlerin kırsal düzenleme konusunda uyumlu çalışmaları sonucunda; yeşil tatil köyleri kurulmuştur. Yine aynı yıllarda ulusal veya bölgesel parklar ve aile pansiyonları oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra, 1976’dan itibaren “pansiyon köyleri” uygulamaya konmuştur. Kırsal pansiyonlar; en yaygın kırsal turizm konaklama tesisleridir ve çeşitli kuruluşların çatısı altında birleşmişlerdir (Yamaner 2008).

Fransa’da bölgesel olarak organize edilip, merkezi olarak koordine edilen “Gites de France” adlı örgüt, bütün Avrupa’da tüketiciler ve esnaf için rezervasyon yapan yaygın ticari pazarlama işletmesine sahiptir. Kırsal konaklama olanaklarının tüm türlerini kapsamakta olup, sadece çiftlikler üzerinde yoğunlaşmamıştır. Fransa’daki oluşumlardan bir diğeri olan “Tarım Odaları”, “Çiftliğe Hoş Geldiniz” adlı programın yayınına başlamıştır. Bu program, bir rehber ve tanıtım aracıyla çiftlikte konaklama olanaklarını, çiftlik bazlı yiyecekleri ve satın alınabilecek çiftlik ürünlerini tanıtmaktadır (Gündüz 2004).

2.2.3.5 Almanya örneği

1960’lı ve 1970’li yıllarda kırsal turizm araştırmalarındaki temel konu, turizmin çiftçilere yaratmış olduğu ekonomik fayda olmuştur. Bununla birlikte çoğu araştırma, kırsal turizmin bazı şekillerini görmeksizin çiftlik turizmi üzerinde odaklanmıştır. Yapılan araştırmalar kırsal turizmin; dağlık bölgeler gibi alanlarda farklı istihdam alanları yaratarak dış göçleri azalttığını, kentlerde yaşayan insanlara kırsal yaşam deneyimi sağladığını ve bu şekilde onların sorunlarına duyarlılıklarını artırdığını, özellikle sanat ve el sanatları gibi diğer sektörlerle iyi bağlantılar kurulduğunda, kırsal ekonomiyi çeşitlendirdiğini göstermektedir (Oppermann 1996).

Kırsal turizmin gerçekleştiği örnek alan olarak, Güney Almanya’da yer alan Baden-Württemberg Eyaleti verilebilmektedir. Bölgenin peyzajı, büyük oranda, 3 buz çağının

sonucu oluşmuştur. Büyümüş ve geri çekilmiş buzullar Alpler'e yakın güney bölümlerinde genellikle yüksek kabartmalı bir tepecik şeklini almıştır. Büyüyen ve çürüyen bitkiler engebeli alan içinde birçok sığ göle dönüşmüştür. Bu nedenle çok sayıdaki göl, bölgenin peyzaj çekiciliğini artırmakta ve çeşitli su sporları aktiviteleri için olanak sunmaktadır. Yükselteler, eğimler ve toprak tiplerindeki farklılıklardan dolayı, alanın kuzeyi genelde tarım çiftçiliği, güneyi ise mandıracılığa doğru gelişme göstermiştir. Ayrıca mevsimlerin değişkenliği bu bölge için kırsal turizmde ana faktör olmuştur. Bölgede görülen kırsal turizm ev halkının gelirine katkı sağlamakla birlikte özellikle kent insanlarına da kırlara yönelik çekicilik sağlamaktadır (Kiper 2006). Çiftliklerdeki konaklama tesisleri ise, çoğunlukla yurtiçi pazarına yönelmiş olmakla birlikte çok kapsamlıdır. Ürün tanıtımı, "Tarım Derneği" tarafından yapılmaktadır. Konaklamaların birçoğu 1-2 hafta arasında uzun süreli olup önemli bir pazar oluşturmaktadır (Gündüz 2004).

2.2.3.6 Kanada örneği

Turistlerin tatil seçiminde Kanada'daki kırsal alanlara doğru yönelmeleri iki nedene bağlanmaktadır. İlk neden insanların kırsal alanlara ve tarihi turizme olan ilgilerinin artması; diğer neden ise, hükümetin kırsal alanların gelişimi için destek sağlayıcı girişimlerde bulunmasıdır (Mair vd. 2001).

Canada'da Vermont'taki en büyük iki iş kolu, turizm ile tarımdır. Vermont Üniversitesi'nden bir uzman Killington'daki "Koyun ve Yün Festivali" sırasında düzenlenen bir tarım turizmi seminerinde, kentli nüfusun uzun yıllardır çiftlik ve tarım kültüründen uzak yaşadığını ve bu nedenle pek çok canlıyı televizyonlarda ve eğlence merkezlerinde gördüklerini açıklamıştır. Kanada'da bu faaliyete katılmak isteyenler; kentliler olup, iki-üç gün konaklamalı kısa süreli gezilere çıkan, uzun süreli veya seyahat etmek istemeyen kişilerden oluşmaktadır (Gündüz 2004).

Vermont Turizm ve Pazarlama Dairesi, Vermont Üniversitesi ile ekip çalışması yaparak Vermont Turizm Bilgi Merkezi'ni oluşturmuştur. Bu merkezin elemanları, doğa bazlı, tarihi, turizm amaçlı ve tarım bazlı çeşitli turizm girişimlerine maddi destek ve istatistik

sağlamaktadır. Ayrıca Tarım Turizmi Komitesi de birçok faaliyeti yönlendirmektedir. Komite, başkent Montpelier'deki Eyalet Tarım Dairesi'nin tarımsal pazarlama desteğini yönetirken söz konusu daire, organizasyon ve tanıtıma başlayan küçük guruplara yardımcı olmaktadır. Ayrıca Vermont peynirinin tanıtımı için eyaletteki 15 peynir üreticisiyle birlikte çalışmaktadır. Örnek olarak Vermont Arazi Tröstü, sütün nasıl sağılacağını, sürülere nasıl bakılacağını ve “yeşil koyun peyniri”nin nasıl yapılacağını öğretmek üzere büyük çiftliklerle birlikte bir çıraklık programı başlatmak için kaynak sağlamaktadır (Gündüz 2004).

Diğer ülkelerdeki çiftlik evleri gibi, burada bulunan çiftlikler de küçük veya orta ölçekli işletmelerdir. Çiftlik sahiplerinin büyük bir kısmı kendi kaldıkları evin bir odasını kiraya vermekte, konuklarına yemek hazırlamakta ve servis sunmaktadır (Nilsson 2002).

2.2.3.7 Çin örneği

Doksanlı yılların sonuna doğru, Çin'de kırsal turizm hızla gelişmiş ve ülkedeki “turizm” kavramı önemli bir faaliyet haline gelmiştir. Çin'de ön planda olan “Nong jia le” (Mutlu Çiftlik Evi) turizmi, kırsal turizmin Çin'deki versiyonu olarak bilinmektedir (Su 2010).

Kırsalda sosyo ekonomik gelişmeyi ilerletme için çabalayan ülkelerden birisi olan Çin, bu konuya geç adım atan ülkelerden biri olmasına rağmen, yoksulluk sorunlarıyla karşı karşıya kalan kesime gelir sağlayabilmek için, hükümeti bu anlamda yenilik yapması açısından bir zorunlulukla karşı karşıya bırakmıştır. Dünyada en büyük tarımsal nüfusa sahip olan Çin'de, kırsal alanlarda sosyal ve ekonomik kalkınma sorununu, köylülerin yaklaşık % 75'inin oluşturduğu gerçeği nedeniyle, hükümet bu konuyu her zaman ilk ve en önemli sorunlardan biri olarak düşünmüştür. Bu nedenle Çin'in ekonomik modernleşme başarısının kırsal ekonomik kalkınmaya büyük ölçüde bağlı olduğu bilinmektedir (Su 2010).

Çin'deki “Nong jia le” turizminin arzında önemli bir artış yaşanmaktadır. Kırsal turizmin farklı bir biçimde Çin'deki bir uyarlaması olarak, “Nong jia le” turizmi, halk

ve gelenek turizmi gibi kırsal turizmin diğer formlarının arasında, kırsal ekoturizm, tarım turizmi, çiftlik turizmi gibi sadece şehre ait sakinler için yapılan tatilin yeni bir tarzı olarak geliştirilmekle kalmamış, aynı zamanda Çinli çiftçilerin birçoğunun sahip olabildiği küçük girişimciliğin ve Çin kültürünün yeni bir formunu gündeme getirmiştir (Su 2010).

Kültürel turizm ve kırsal turizmi bütünleştirmek “Nong jia jia le” turizminin asıl odak noktasıdır. Kültürel kırsal turizm olarak da nitelendirilen “Nong jia jia le” turizmi, çiftçiler ve çiftçi aileleri tarafından çalıştırılan bir yerde geleneksel ve yöresel kırsal yemeklerin ve çiftlik evinde konaklama gibi faaliyetlerin yer aldığı bu uygulama ile turistler ve tatilciler eğlence ve öğrenme amaçlı bir deneyim kazanmaktadır. Çin’de kırsal ekonominin çeşitlendirilmesindeki en büyük amaç; kırsal alanda yoksulluğun azaltılması ve etkin bir araç olarak kırsal turizmin gelişmesi olup, doksanlı yılların sonlarından itibaren Çin’in özellikle demografik önemi ve ekonomik büyümesi sayesinde başarısı ile dünyanın ilgisini çekmektedir (Su 2010).

2.2.3.8 Amerika Birleşik Devletleri örneği

Amerika Birleşik Devletleri’nde kırsal rekreasyon oldukça eskidir ve Amerikan çiftçisi çiftliklere organize biçimde turist kabul etmeye 1960’larda başlamıştır ve yine aynı yıllarda yaklaşık 18 bin çiftçi turizm sektörüne girerek gelir kazanmıştır. ABD’nin Texas eyaletinde yer alan sığır çiftliklerinin zamanla turizm faaliyetlerine yer verdiği görülmektedir. Buralarda kovboy giysisi içinde atlı geziler, rodeo gösterileri, av partileri düzenlenmektedir (Soykan 2004).

ABD Connecticut Bölgesi’nde kırsal turizm, 11 yerel turizm yönetiminin yol göstericiliği ve gözetimi altında önemli bir pazar durumundadır. Çiftliklerde ve bağlarda kendi ürününü topla ve tanıtım faaliyetleri, yerel yönetim tarafından organize edilmekte ve çeşitli yayınlar ile reklam yapılmaktadır (Yamaner 2008).

Wayne kasabasında, “kendin topla” sistemi uygulanmakta, çiftlik pazarları, çiftlik turları veya yarım pansiyonluk konaklama olanakları sunan 22 adet çiftlik faaliyet

göstermektedir. Bölgede Yerel Kooperatif Yaygınlaştırma Bürosu yoğun trafiğe sahip olan yol boyunca yer alan geniş otopark alanlarında üretici pazarları oluşturmuştur (Yamaner 2008).

ABD’de tarım turizmi konusundaki bir diğer önemli gelişme Davis Kampüsü’nde Davis Gıda Kooperatifinin köklerinin atılmış olmasıdır. Gönüllü çalışmalar ve pazar desteği ile kooperatif gelişmiş ve birkaç yılda üye sayısı 300 aileye ulaşmıştır. Kooperatif, kurulduğu yıl çiftçilere satamadıkları her ürünü kooperatifin alacağı garantisini vererek üretici pazarını organize etmiştir. Davis Gıda Kooperatifi, 2004 yılında gerçekleştirdiği 12 milyon dolarlık yıllık satış hacmi ile Batı Mississippi’nin en büyük kooperatif toptancısı konumuna gelmiştir. Kooperatif, yörede en büyük işletme ve önemli bir işveren konumundadır. ABD’de çiftçi pazarlarına katılmış olmalarına rağmen bazı aileler çiftlikte satışını tercih etmektedir. Böylece fiyatların artmasına neden olan, nakliye ve depolama gibi günlük işler de ortadan kalkmaktadır (Gündüz 2004).

2.2.3.9 Yeni Zelanda örneği

Kırsal ve kentsel içeriği ile kültürel ortamların ve kırsal görünümünün farklılaştığı Güney Yeni Zelanda, ülkenin en önemli turistik bölgesidir. Yeni Zelanda ekonomisinin temeli tarımdır ve turizm ona ek olarak gelişme göstermektedir (Çolak 2009).

Seksenli yıllardan itibaren turizm Yeni Zelanda ekonomisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. 1975 yılında 250.000 uluslararası turist girişi varken, 1999 yılında bu sayının 6 katına ulaşmıştır (Kearsley 1999).

Çiftlik turizmi Yeni Zelanda’da turistler arasında en çok tercih edilen kırsal turizm çeşididir. Çiftlik turizminde turistlerin ilgisini çeken iki önemli konudan biri çiftçilik, diğeri ise kadınlar tarafından elle üretilen giysiler ve hediyelik eşyalardır. Çiftçi ailesi ile bağlantı kurma çiftlikte yetiştirilen tarımsal ürünler ve çiftlik hayvanları turistlerin ilgisini çeken unsurlar iken, yürüyüş yapma, çevreyi izleme en çok ilgi gören kırsal turizm faaliyetleri olarak kabul edilmektedir (Kearsley 1999).

Güney Zelanda'nın birçok bölgesi yetiştirilen ürünleri ile özdeşleşmiştir. Örneğin Gora kasabasında alabalıklar, Clinton kasabasında atlar, Cromwell'de meyveler ön plana çıkmıştır. Tarımsal etkinlikleri içerisinde barındıran şenlikler için bazı özel festivaller hazırlanmaktadır. Ayrıca her sene farklı bir yerleşimde ve büyük kayak merkezlerinde de at yarışları düzenlenmektedir (Kearsley 1999).

Kırsal turizmin ve kırsal tatil çiftliklerinin Yeni Zelanda'da çok önemli olmasına rağmen bu konuda gözleme dayalı olarak yapılmış çok az araştırma bulunmaktadır. Yeni Zelanda'nın güney ve kuzeyinde 13 çiftlik üzerinde yapılan bir araştırmada çiftliklerin arazi büyüklüklerinin 5 ile 100 dönüm arasında değiştiği ortaya çıkmıştır. Bunun dışında çiftlik sahiplerinin bu işi ek gelir niyetiyle yapmadıkları da, % 75 oranındaki çiftçilerin kendi gelirlerine güvendikleri sonucuyla kendisini belli etmiştir (Busby and Rendle 2000).

2.2.3.10 Türkiye örneği

Türkiye'de kırsal turizm anlamında faaliyet göstermekte olan tatil çiftlikleri, genellikle deniz kıyısına yakın yerlerde, tarımsal faaliyetlerini doğa dostu bir üretim çerçevesinde gerçekleştiren, küçük ölçekli işletmelerdir. Ayrıca bu tür çiftlikler, yörenin kırsal ve otantik dokusunu kaybetmeden, gelenek ve göreneklerini devam ettiren çiftliklerdir. Bu sayede yılın belirli dönemlerinde veya tüm yıl boyunca turist kabul ederek ek bir gelir elde etme amacı taşımaktadırlar. Ancak Türkiye'de de dünyadaki diğer tatil çiftliklerinde olduğu gibi sağlanan bu ek gelir, çiftçilerin toplam net gelirine sadece küçük bir katkıda bulunmakta ve finansal dönüşü bir hayli güç olmaktadır. Buna rağmen, fiziksel ve kültürel çevreyi koruması, hem ziyaretçi için hem de yöre halkı için çevresel eğitime ve öğrenmeye dayalı etkinlikler sunması ve doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynakların sürdürülebilirliği açısından ekoturizmin ilkelerini bünyesinde barındıran ve alternatif bir turizm şekli olan tatil çiftliklerinin Türkiye'de geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Yılmaz 2008).

Ekolojik Tarım Turizmi Bilgi ve Tecrübe Takası

1992 yılından bu yana faaliyet gösteren Buğday Derneği'nin, 2004 yılında BM'nin desteğiyle hayata geçirdiği proje, ekolojik tarım yapan çiftçiyi maddi ve manevi anlamda desteklemek amacıyla başlatılmıştır. 2004 yılında 25 çiftlikle başlayan Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi, Gönüllü İşgücü ve Bilgi Takası Projesi'nde 2006 yılında toplam 72 çiftlik bulunmaktaydı (Anonim 2006d).

Doğa koruma ve yenileme amacına yönelirken insanların refahı ve geçim kaynaklarını da gözeten projelere mali ve teknik destek veren Small Grant Programme (Küçük Destek Programı), toplumsal hareketin insan ihtiyaçları ve doğa dengesi arasındaki ince çizgiyi koruyabileceğini göstermektedir. Program, Buğday Derneği'nin yürütmekte olduğu "Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi, Gönüllü İşgücü ve Bilgi Takası Projesi", kısa adıyla Ekolojik TaTuTa Projesini, her aşamasında desteklemektedir (Dölen 2005).

TaTuTa projesinin faaliyete başlamasından 2006 yılına kadar, tatil çiftliklerine gelen ziyaretçilerin hemen hemen yarısının gönüllü⁴, yarısının konuk⁵ olduğu bilinmektedir. Gelen ziyaretçilerin ise % 60'ının yabancı olduğu ve çiftliklerde Japonya, Almanya ve Hollanda'dan çok sayıda konuk ağırlandığı belirtilmekle birlikte, TaTuTa çiftliklerine her isteyen birey gidememekte, başvuru yapan bireyler doldurdukları formlarla inceleme sürecinden geçirilmektedirler (Anonim 2006d).

TaTuTa Projesi'ne katkı sağlayan Küçük Destek Programı ve Küresel Çevre Fonu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından dünya çapında yürütülen sivil toplum destek programıdır. Bu programın amacı; küresel çevre sorunlarına yerel çözümler geliştiren sivil toplum kuruluşlarına destek sağlamaktır (Anonim 2010c). Ayrıca iklim değişikliği etkilerinin azaltılması, biyolojik çeşitliliğin korunması, sulardaki kirleticilerin azaltılması, doğal çevredeki bozulmaların en az düzeye indirilmesi de programın amaçları arasında bulunmaktadır (Anonymous 2010).

---

⁴ Gidilen tatil çiftliklerinde, doğayla bir arada bulunurken, işletmeci ailenin tarımsal faaliyetine de yardımcı olmak amacıyla, kaldığı yere hiçbir maddi katkı yapmadan mevsimlik işçi gibi gidip çalışan, bunun karşılığında çiftlik sahibinin de, bireyin yemek ve kalacak yer ihtiyacını karşıladığı turistlerdir.

⁵ Tatil çiftliklerinde belirli bir zaman ve ücret karşılığında konuk odalarında kalan ve işletmeci ailenin tarımsal faaliyetlerine katılmaksızın tatilini geçirmeyi amaçlayan turistlerdir.

Asıl odağı Türkiye’deki ekolojik tarım ile geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve bilgi desteği sunarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak olan projenin yeni çiftliklerle olan iletişimi artarak ilerlemekte, çiftçi eğitim ve tanıtım konularında ek bütçe ihtiyacı devam etmektedir (Anonim 2011c).

Sungurlu Meslek Yüksekokulu Projesi

AB Leonardo Da Vinci Programı çerçevesinde 1 Ağustos 2006’da Hitit Üniversitesi Sungurlu Meslek Yüksekokulu’ndan seçilen 20 öğrenci, Almanya’da bir çiftlik evine yerleşip tarım turizmi ve organik tarımla ilgili araştırmalar yaparak uygulamaya geçmişlerdir. Yurt dışında on üç hafta süren proje, yapılan araştırmalar ve uygulamalar sonucunda Sungurlu’da geliştirilerek alt yapısı oluşturulmuştur. AB’den 57.800 Euro maddi destek alınan projenin konaklama tadilatlarına 2007 yılında Salman Köyü’nde başlanmıştır (Oygür 2008).

Eğitim alan öğrenciler pilot bölge olarak seçilen Salman Köyü’nde, öncelikle yöre halkına turizm bilinci kazandırılması ve turistlere köy ortamında konaklama olanaklarının sunulması yönünde örnek uygulamalar yapmışlardır. Çiftliğin tadilatını yaparak, restore etmiş ve gelen turistlerin konaklayabileceği duruma getirmişlerdir (Anonim 2011b).

Yöreye özgü yemeklerin varlığı ve Hattuşaş, Yazılıkaya, Alacahöyük gibi tarihi yerlerin bu köye yakınlığı, projenin avantajlarından birisi olarak görülmektedir. Bu sayede tarım alanları ile tarihi ve kültürel dokuyu birleştirerek bölgenin turistik çekiciliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Proje hedefinin aynı zamanda modern tarıma geçiş sürecini de kapsadığı belirtilmektedir (Anonim 2011b).

Sungurlu Meslek Yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerin yüzde 85’inin yakın çevreden gelen öğrencilerden oluştuğundan, projenin geliştirilmesi ile birlikte, mezuniyet sonrasında öğrencilerin bölgeden göç etmelerinin önlenebileceği, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına destek olacağı düşünülmektedir (Anonim 2011b).

Ulupınar-Çıralı Ekoturizm Gelişim Planı

Ulupınar-Çıralı Ekoturizm Gelişim Planı, Antalya'da 5 Ocak 2004 tarihinde uygulama projesi olarak başlamış ve 30 Mart 2006'da bitirilmiştir. 30.280 Dolar destekle başlayan projenin odak noktasını biyolojik çeşitliliği korumak oluşturmaktadır (Anonim 2011d). Proje, Çıralı halkının kumsalını *Caretta caretta*⁶ yumurtlama alanı olarak korurken, ekolojik tarım ve ekolojik turizme dayalı doğayla uyumlu sürdürülebilir yaşam modelinin devam ettirilmesini hedeflemektedir. Proje, kırsal turizm altındaki tarım turizmi ile ekolojik çiftliklerde gönüllü eğitim ve dayanışma ağını başlatmayı amaçlamaktadır. Ekolojik çiftliklerde tarım turizmi, ekolojik tarıma geçmiş çiftliklere, turizm aracılığıyla ek maddi destek getirebilecek bir olanak olarak düşünülmektedir. Ekolojik çiftliklerde gönüllü eğitim ve dayanışma ağı ise, ekolojik tarım yapan çiftçiler ve işletmelerle, bu konuda bilgi, tecrübe, ilgi sahibi kişiler, üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilecek bir değiş tokuş ortamı sağlamayı öngörmektedir. Proje ile:

- Köyde tarım ile uğraşan yaklaşık 35 hanenin 17'si, mevcut tarım yöntemlerini bırakıp ekolojik tarıma geçmiştir. 2006 yılında bu üreticilerin ekolojik tarım sertifikası almış olup, ekolojik tarım uygulamasını sürdürmektedir.
- Proje amacıyla kurulan kooperatifin 2005 yılı sonuna kadar 35 olan üye sayısı, 2006'da 53'e yükselmiştir.
- Proje yurt içi ve yurt dışındaki üniversiteler ile yakın bir şekilde çalışmıştır.
- Kooperatif, ekolojik olarak yetiştirdiği narenciye ürünlerinden yurt dışına ihraç edilebilmesine uygun master sertifika almaya hak kazanarak, sera ürünlerinde ekolojik üretime geçen ulusal çapta ilk kooperatif olmuştur.
- Tarım ile uğraşan 17 hanede en az 34 kadın bu çalışmaya destek vermiştir.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çıralı'yı önemli denizkaplumbağası üreme kumsallarından biri olarak kabul etmiştir (Anonim 2011d).

Karaburun Kadınları Tarım Turizmi ve İşletme Kooperatifi

Karaburun Kadınları Tarım Turizmi Kooperatifi, 2003 yılında kurulmuştur ve Türkiye'de kırsal turizmin alt kolu olan tarım turizmi alanındaki ilk örnek olması bakımından önem teşkil etmektedir. Ayrıca kooperatifin AB'den Yerel Gündem 21

---

⁶ Deniz kaplumbağası

Yerel Projelere Destek Programı'ndan fon alması ve projelerinin ciddiyeti, bu aşamada etkili olmuştur (Oygür 2008).

Bu kooperatif; Winpeace adlı bir girişim tarafından Türkiye-Yunanistan kadınları Barış Girişimi olarak bilinmektedir. Kooperatif, Sarpıncık, Parlak ve Küçükbahçe köy kadınlarının evlerinin birer odasını turizme hazırlamalarını, konuk kabul etmelerini ve ürettikleri ürünleri pazarlamalarını amaçlamaktadır. Proje kapsamında değişik konularda eğitim görenek örgütlenme aşamasına gelen bireylerin (Oygür 2008) tarım turizmine yönelik ev pansiyonculuğunu öğrenmeleri ve atıl duran potansiyellerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bilgilendirme toplantılarına katılan köy kadınları ev pansiyonculuğu, kooperatifçilik, besin hazırlama gibi çeşitli konularda eğitimler almaktadır. Ayrıca Halk Eğitim Merkezi'nde tel kırma, kumaş ve ahşap boyama kursları açılmış olup, bu kurslarda üretilen el emeği sanat eserleri Karaburun Kadınları Tarım Turizmi ve İşletme Kooperatifi'nin desteğiyle satışa sunulmaktadır. Böylece hem eski el sanatları yok olmaktan kurtulmakta, hem de üretime doğrudan katkı sağlayamayan ev hanımlarına da ekonomik katkı sağlanmaktadır (Anonim 2006c).

Doğu Anadolu Bölgesi Turizmini Geliştirme Projesi Örneği

Kırsal kalkınmayı gerçekleştirmek için yapılan bölgesel bazlı kırsal turizm uygulamasına örnek olarak "DATUR" projesi verilebilir.

Doğu Anadolu turizmini geliştirmek amacı ile Aralık 2001 tarihinde, Türkiye ile UNDP arasında imzalanan ve Çoruh Vadisi'ni ilgi çeken bir turizm alanı haline getirmek ve bölgede yaşayan insanların yaşam düzeylerinin yükseltilmesine katkı sağlamak amacıyla yürütülen DATUR, 2007 yılının mart ayında yürütülmeye başlanan bir bölgesel kalkınma projesidir (Anonim 2007a).

Proje ile Çoruh Vadisi'nde tarıma alternatif ve aynı zamanda tarımın katma-değerini artıracak bir ekonomik faaliyet olarak topluluk-temelli turizm geliştirilerek bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ve üretilecek gelirden yöre halkının azami derecede yararlanması amaçlanmaktadır. Proje kapsamında yürütülen faaliyetlerle, önemli bir kültürel mirasa ve doğal zenginliğe sahip olan Çoruh Vadisi'nin yerli ve yabancı

turistler için aranan bir ekoturizm noktası haline gelmesi hedeflenmektedir (Anonim 2007a). Bu proje kapsamında seçilen alana ilişkin şu çalışmaların yapılması amaçlanmıştır:

- Turizme hizmet sağlayanların, tarihi ve kültürel varlıkların ayrıntılı bir envanterinin yapılması, çevresel, tarihi ve kültürel öneme sahip yerleri gösterecek bir kırsal turizm haritasının çıkarılması, konu ile ilgili bir web sitesinin hazırlanıp hizmete konulması ve rehber kitapçığın yayımlanması,
- Tanıtım materyallerinin üretilmesi,
- Festivaller, turnuvalar, fuarlar, kongreler gibi spesifik olayların çeşitlendirilmesi,
- Turistlerin farklı bir tatil yaptıkları duygusunu edinmelerinin sağlanması ve yöreye özgü bir slogan geliştirilmesidir (Kiper 2006).

Cumalıkızık Örneği

Türkiye’de kırsal turizmi geliştirerek kırsal kalkınmaya olumlu etki sağlamayı hedefleyen projelerden biri de “Cumalıkızık Koruma Yaşatma 98 Projesi”dir. Proje; kalkınmanın tabandan başlaması, halkın katılımının sağlanması, yapılan çalışmaların benimsetilmesi ve devlet-halk işbirliğiyle yürütülmeye çalışılması açısından önemlidir.

1980 yılında koruma altına alınan, 1981 yılında kentsel-doğal sit alanı olarak tescil edilen Cumalıkızık yerleşim birimi için, 1993 yılında yapılan koruma imar planının koşullara uyarlanması gereği ile projenin bazı hedefleri gündeme gelmiştir:

- Yerleşimden giden işgücünün geri çekilmesi, iş kollarının ve geleneksel zanaatların geliştirilmesi, ev ve el ürünlerinin geliştirilmesi, üretim, sunum ve pazarlama modellerinin oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Cumalıkızık’ın doğal güzelliğinin ve değerlerinin yaşanılabilirliğinin sağlanması ve ekonomik girdiye dönüştürülmesi, ekonomik yapı örgütlenmesinin ve kaynakların akılcı yönetiminin sağlanması,
- Sosyal yapının gelişimi amaçlı sürdürülebilir eğitim ortamının sağlanması,
- Sürdürülebilir bir koruma kültürünün oluşturulması ve geleceğe taşınması,

- Kültürel etkinliklerin köye taşınması, yerel halkın kültürel etkinliklerle tanışmasıdır (Gürlük 2001).

Cumalıkızıklıların yerleşimlerinin farkına varmalarını, onu koruyarak geleceğe taşımının önemini kavramalarını, tarihlerinden, tarım ürünlerinden, ev ve el ürünlerinden gelir sağlayabileceklerini öğrenmelerini ve kendi yerleşimlerini kendilerinin onarmalarını sağlamak için ilk etapta eğitim ön planda tutulmuştur. Bu amaçla yapılan çalışmalar şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Köy kooperatifi kullanımındaki belediyeye ait ev ve el ürünlerinin sergilendiği satış ünitesi olarak kullanıma açılmış, ipek halıcılığı dokuma ve İngilizce kursu verilmiştir. Köyün geleneksel ahşap yapı dokusunun yerel olanaklarla köylüler tarafından yaşatılması ve ağaç işçiliği el sanatlarının geliştirilmesi amaçlı ağaç işleri atölyesi kurulmuş ve bir ağaç işleri kursu açılmıştır.
- Satış ürünlerinin üretim ve pazarlama sorunlarının giderilmesi konusunda seminer verilmesi sağlanmıştır.
- Köyü tanıtmak amacıyla yaklaşık 5.000 kişinin katıldığı bir şenlik düzenlenmiştir. Tanınmış sanatçı ve bilim adamları da davet edilerek şenliğe olan ilgi artırılmaya çalışılmıştır.
- Cumalıkızık'ta bir köy evi konaklama ve yemek mekânları ile kullanıma açılmıştır (Kiper 2006).

IPARD Çalışmaları

İçerisinde kırsal turizm başlığının da yer aldığı IPARD Programı, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından diğer kamu kuruluşları ile yakın işbirliği halinde; yerel kuruluşlar, sosyal, ekonomik ve çevresel ortaklar, sivil toplum kuruluşları, bilgi merkezleri ve üniversitelerin de görüşleri alınarak hazırlanmıştır.

“Kırsal turizm” destekleri, IPARD Programı içerisinde “Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi” başlığı altında, 302 tedbir kodunun alt tedbiri olan 3 numaradaki “Kırsal Turizm” konusu ile yer almıştır.

Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesinin amaçlarına ve sektörün durumuna paralel olarak bu alt-tedbirin amaçları; seçilen öncelikli illerde, mikro girişimciler veya çiftçiler tarafından kurulacak pansiyon, konaklama ve restoran hizmetlerinin gelişiminin desteklenmesi, çiftlik turizmi tesislerinin kurulması ve geliştirilmesinin desteklenmesi ve turistik rekreasyonel faaliyetler için kurulan tesislerin gelişiminin desteklenmesidir (Anonim 2009b).

IPARD uygulama illerinin seçiminde, müdahaleleri daha az sayıda öncelikli illere yoğunlaştırmak ve kamu harcamalarından azami etkiyi sağlamak amacıyla, OECD tanımı kapsamında “kırsal” olarak belirlenen iller arasından daha ayrıntılı bir seçim yapılmıştır. Bu kapsamda, illerin seçimine dayanak olması amacıyla kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler; illerin Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla değerleri, göç değerleri ve illerin tarım sektörü ve kırsal alanlarının potansiyelleri açısından zayıf ve güçlü yönleridir (Anonim 2009b).

İlk uygulama dönemi için seçilen iller: Amasya, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon’dur. İkinci aşamadaki iller Afyonkarahisar, Ağrı, Burdur, Çankırı, Erzincan, Giresun, Isparta, Kastamonu, Kütahya, Mardin, Nevşehir, Ordu, Uşak, Van, Yozgat olarak belirlenmiştir. Bu illerin, OECD kriterleri ve nüfus yoğunluğuna göre tanımlanan kırsal alanları destek kapsamında olup, ek olarak yer alan spesifik uygunluk kriterleri ise şunlardır:

- Tesisler, seçilen illerin OECD kriterleri ve nüfus yoğunluğuna göre tanımlanan kırsal alanlarında yer almalıdır.
- Çiftlik turizminin geliştirilmesi söz konusu olduğunda faydalanıcı, Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı veya gerçek bir kişi olması durumunda ise çiftçinin hane halkından olduğuna dair Türkiye İstatistik Kurumu’nun adrese dayalı kayıt sisteminde kayıtlı olmalıdır.
- Faydalanıcı, Turizm Tesislerinin Ruhsatlandırılması ve Nitelikleri Hakkında Yönetmelik, 5179 sayılı Gıda Kanunu ve gereken durumlarda 5393 sayılı Belediye Kanunu hükümlerine uygun olarak üretim yapabilmek için gerekli sertifikalara sahip olmalıdır.

- Yeni kurulumlar için az önce belirtilen sertifikalara, projenin gerçekleştirilmesinden sonra sahip olunması gerekmektedir.
- Konaklama tesisleri, yatırım sonunda en fazla 15 yatak kapasitesine sahip olmalıdır (Anonim 2009b).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Tez çalışmasının materyali; yazılı, görsel, sözlü veriler, araştırma sürecinde yararlanılan kaynaklar olmuş, araştırma sürecinde izlenen yol; literatür taraması, anket sonuçlarının değerlendirilmesi, alana yönelik gözlemler ve SWOT analizi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bölüm “materyal” ve “yöntem” olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir.

3.1 Materyal

Ayrıca çalışmada gerçekleştirilen; araştırma, analiz ve değerlendirme aşamalarına katkı sağlayan bazı dokümanlar materyal olarak değerlendirilmiştir. Bu dokümanlar şu şekilde sıralanabilir:

- Tez araştırmasında konu ile ilgili genel bilgiler üniversite ve halk kütüphanelerinden (Ankara Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Milli Kütüphane, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Boratav Halk Kültürü Araştırma İhtisas Kütüphanesi) edinilmiş, literatür taraması yapılmış, araştırma çerçevesinde çalışmaya yardımcı olabilecek çeşitli yüksek lisans ve doktora tezlerine ulaşılmıştır.
- Yabancı literatür; çeşitli internet sitelerinden, üniversite kütüphanelerinden, kitap ve makalelerden, bilimsel içerikli dergilerden edinilmiştir. Turizm konusunda uzmanlaşmış belirli kişilerle birebir şekilde, e-mail ve telefon yoluyla görüşmelerde bulunulmuştur.
- TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DPT, Yükseköğretim Kurumu, Ayaş Belediyesi, Ayaş Kaymakamlığı, Ayaş Tarım İlçe Müdürlüğü gibi birimlerin web siteleri ile kütüphanelerinden, kurum içerisinde çalışan bazı uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, tezler, istatistikler, dokümanlar ve sözlü görüşmeler materyal olarak kullanılmıştır.
- TÜİK'ten edinilen çeşitli bilgiler doğrultusunda Ayaş ilçesine ait nüfus verilerine ulaşılmıştır. Bu veriler, hem yerel halka uygulanacak olan anket sayısını belirlemede hem de sonuç kısmında sosyo-ekonomik analiz üzerinde etkili olmuştur.

- Alan çalışması sırasında, yöre ile ilgili olarak araştırmaya katkı sağlayabilecek çeşitli fotoğraflar çekilmiş olup, EK 4'te gösterilmiştir.
- Ayaş yerel halkı, kırsal turizm potansiyelinin yoğun olduğu bölgelerde yaşayan tarımsal üreticiler, Ayaş'a gelen ziyaretçiler, kamu ve yerel temsilciler, dernekler ve tur operatörleri ile görüşmeler yapılmıştır.
- Araştırma alanını oluşturan Ayaş ilçesinin Belediye Başkanı Sayın Ali BAŞKARAAĞAÇ ile Ayaş'ta gerçekleştirilen sözlü görüşme doğrultusunda yapılan soru-cevap şeklindeki diyalog, çalışmaya ışık tutmuştur.

3.2 Yöntem

Tez çalışmasında, Ayaş'ta yaşayan yerel halka anket uygulanmış olup, EK 3'te gösterilmiştir. Araştırma alanının doğal, kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının kırsal turizm potansiyeline uygunluğunu tespit amacıyla, yörede yaşayan tarımsal üreticiler, yöreye gelen ziyaretçiler, kamu ve yerel temsilciler, dernekler ve tur operatörleri ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya konulan SWOT analizi yapılmıştır.

Anket uygulaması; evreni oluşturan her elemanın örneğe girme şansının eşit olduğu, dolayısıyla hesaplamalarda da her elemana verilecek ağırlığın aynı olduğu düşünülerek örneğini seçmesini baz alan "tesadüfi örneklem" metoduna göre yapılmıştır (Arıkan 2004). Gerçekleştirilen anketlerin sonuçları kodlanarak, "SPSS-13.0 for Windows" ve "SPSS-18.0 for Windows" programlarına aktarılmış, ortaya çıkan veriler Microsoft Excel programında tablolandırıldıktan sonra istatistiksel olarak yorumlanmıştır.

Yöntemin bel kemiğini ve ilk basamağını oluşturan anket uygulamasında, Ayaş'taki halkın -eğer yörede gerçekleştirilebilirse- ilçede uygulanacak olan kırsal turizm faaliyetine bakış açısını değerlendirmektir. Bu nedenle anket uygulamasında; yerel halkın, Ayaş'ta gerçekleştirilebilecek bir kırsal alan faaliyetine nasıl tepki vereceği ve hangi kırsal turizm faaliyetlerinin yörede etkin bir şekilde uygulanabileceği konusu üzerinde durulmuştur. Bu tespitleri belirlerken; bölgenin hangi kesimlerinin ne tür kırsal turizm faaliyetine uygun olduğu, yörenin olumlu ve olumsuz yönleri gibi öğeleri anket soruları içerisinde vurgulanmıştır. Daha sonra anketlerde verilen cevapların frekans

dağılımları ortaya konulmuş, bazı verilerin birbirleri üzerinde etkili olup olmadıkları çapraz tablolar ile sunulmuştur. İncelenen bu tablolarda Ki-kare analizinden faydalanılmıştır.

Ki-kare bağımsızlık testinde yararlanılan test modelleri tablonun tipine göre farklılık göstermektedir. Teorik değerlerin büyüklükleri uygulanacak test modelini ve test istatistiğinin hesaplama biçimini farklılaştırmaktadır. Bundan dolayı gözlemlerdeki teorik değerlerin tümü 25'e eşit veya daha büyük olduğu durumlarda Pearson Ki-kare testi, ancak gözlenen değerlerin çok farklı büyüklüklerde olduğu durumlarda benzerlik oran Ki-kare testi kullanılmaktadır. Frekanslardan herhangi biri 5 ile 25 arasında ise Yates Ki-kare testi, frekanslardan herhangi birinin 5'den küçük olması durumunda Fisher Ki-kare testi kullanılmaktadır. Ancak eğer gözlemlerdeki teorik değerlerin tümü 25'e eşit veya daha büyük ise 2x2 ya da daha büyük boyutlu tablolarda Pearson kullanılmaktadır. Ancak Fisher ve Yates sadece 2x2 boyutlu tablolar için uygulanabilen yöntemlerdir. Yukarıda yazılan bozulmalar söz konusuysa ve tablo 2x2 ise bu yaklaşımlar kullanılmakta, çok gözlü tablolarda ise bu yaklaşımlar kullanılamamaktadır (Özdamar 2009).

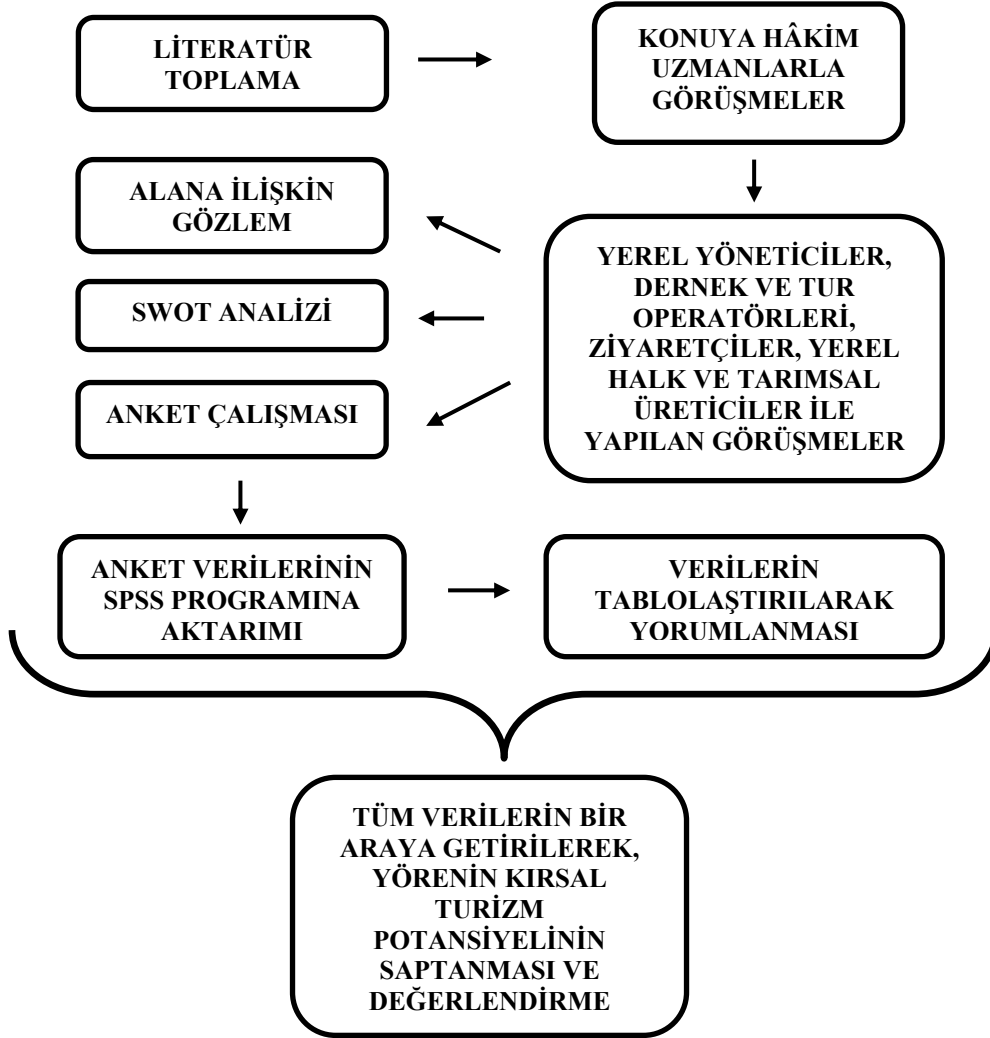
Çok boyutlu tablolarda, beklenen değeri 5'in altında olan göze oranının % 20'yi geçmemesi istenir. % 20'den büyük olduğunda; mümkünse kategoriler birleştirilerek beklenen değeri 5'in altında olan göze oranının % 20'nin altında kalmasına çalışılır. Bu da mümkün değilse SPSS içinde yer alan Monte Carlo algoritması kullanılmaktadır (Alpar 2010). Bu nedenlerden dolayı çapraz tabloların yorumlanması; Pearson Ki-kare, Fisher Ki-kare ve Monte Carlo algoritması testlerinden faydalanılarak gerçekleştirilmiştir.

Turistik ürün açısından değerlendirilen SWOT analizi ise; bir turistik ürünün rakiplerine göre avantajlarının ve dezavantajlarının tespit edilip, ürünle ilgili karşılaşılabilecek fırsatların ve tehditlerin önceden saptanarak stratejik pazarlama planlaması yapmasında elde ettiği verileri kullanması yöntemidir. Bir ülkenin, bölgenin veya yörenin turizm politikalarının belirlenmesinde de SWOT analizi tekniğinden yararlanılarak, alanın

turizm potansiyelinin içsel (güçlü ve zayıf yönler) ve dışsal (fırsatlar ve tehditler) faktörleri ortaya çıkarılmalıdır (Gökçe 2006).

Çalışmada araştırma süreci şekil 3.1’de şematik olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.1 Tez kapsamında, yöntemin izlediği akış sırası

Ayaş yerel halkına yapılan anket uygulamasına ilişkin yöntem:

Ayaş'ta yaşayan yerel halka uygulanan anket, halkın kırsal turizme bakış açısını değerlendirmek için yapılmıştır. Anket, 26 Haziran 2011 (Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali), 19 Temmuz 2011 ve 2 Kasım 2011 tarihlerinde uygulanmıştır. 26 Haziran tarihli anket uygulaması; festivalin de etkisiyle yerel halka daha rahat ulaşma adına en verimli çalışma dönemi olarak gösterilebilmektedir.

Anketin kaç kişiye uygulanacağını hesaplanması için, TÜİK verilerine dayanarak Ayaş ilçesinde ekonomik olarak aktif nüfusa yönelik bir istatistik gerçekleştirilmiştir.

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}_x}^2 + p(1-p)}$$

Formülde n= örnek hacmi; N= araştırma kapsamına giren bölgedeki nüfus sayısı $\sigma_{\hat{p}_x}^2 =$ varyans; p ve q= erkek ve kadınların oranı olarak ifade edilse de; araştırmada maksimum örnek hacmine ulaşılmak istenmesinden dolayı örnek büyüklüğünün mümkün olduğu kadar büyük olmasını sağlayan, p(1-p) çarpımında en büyük değeri verecek olan p= 0.50 değeri kabul edilmiştir (Miran 2002).

Ayaş'ın ekonomik olarak aktif nüfusu 9.385 olup (Anonim 2012b) % 95 güven aralığı, % 10 hata payı için örnek hacmi 96 olarak bulunmuştur. Araştırma alanında yaşayan bireylerle yüz yüze görüşülerek yapılan anketlerde;

- Yörede yaşayan yerel halkın demografik niteliklerinin ortaya konulması,
- Halkın yöreyle ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerinin ortaya konulması ve kırsal turizm faaliyetine olan bakış açısının belirlenmesi,
- Alana yönelik hangi faaliyetlerin geliştirilmesinin yöre açısından uygun olacağını saptanmasına yönelik 34 adet soru yerel halka yöneltilmiştir.

Tablolarda (N) simgesi sütun toplamını veya anket formuna cevap veren toplam sayıyı, yani 96'yı nitelemekte ve anket uygulanan tüm bireyleri ifade etmektedir. (n) simgesi ise anket formunda yer alan ilgili soruya cevap veren birey sayısını nitelemekte olup, 96'dan daha az sayıda bireyin yanıtladığı soruları temsil etmektedir.

4. ARAŞTIRMA ALANININ ÖZELLİKLERİ

Araştırmanın yapılacağı alan olarak İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan, Ankara ili Ayaş ilçesi seçilmiştir. Bu bölümde yörenin genel özellikleri ve doğal dokusu, çeşitli başlıklar altında incelenmiştir.

4.1 Araştırma Alanının Tarihsel Gelişimi

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Ayaş, Bağdat Yolu'nun önemli bir durağı olmuş ve adına ilk olarak 1462 yılı kayıtlarında rastlanmıştır. Ayaş'ta gerçekleşen kazılar ve incelemeler sonucu M.Ö. 2000 yıllarında Hititlerle başlayan tarihi dönemler Frig, Galatlar, Grek, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemleriyle devam etmiştir (Savacı 2008).

Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Ayaş'ın geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Yapılan kazılarda Hitit, Frig, Roma ve Bizans devrine ait kalıntılara rastlanmıştır; ancak bilinen en eski tarihi, Bizans devrinde kurulmuş olan Mnizos Dönemi'ne dayanır. Mnizos, doğu ile batı ülkelerinin çeşitli merkezlerini birbirine bağlayan yol üzerindeki beş büyük piskoposluk⁷ merkezinden biridir. Bizans devrinde Mnizoslular, savunma olanakları ve şifalı suları nedeniyle Karakaya civarına yerleşmişlerdir (Sürücü 2008).

Efes'ten başlayarak Sard üzerinden doğuya giden "Kral Yolu" ile Romalılar döneminde İstanbul'dan başlayıp doğuya ulaşan ikinci yolun Ayaş yakınlarından geçmesi, o dönemlerde Ayaş'ın önemini artırmıştır (Ünal 1992). 1073 yılında Selçuklular tarafından ele geçirildikten sonra, arazi yapısının savunmaya elverişli olması ve şifalı suları nedeniyle Selçuklu Dönemi'nde yerleşme amacına uygun olarak kale ve kaplıcalar inşa edilmiş, zamanla gelişerek, Karakaya mevkiinden Ayaş Çayırı'na doğru genişlemiştir. Karakaya Kaplıcası ve Eski Cami gibi yapılar, bu dönemde inşa edilmiştir (Çelebi 1999). Daha sonra Osmanlı Dönemi'nde ise, Selçuklular zamanında başlayan çevredeki kırsal alanlara doğru yayılma eğilimi devam etmiş ve mescit, cami, hamam gibi yeni kamusal yapılar inşa edilmiştir (Sürücü 2008).

---

⁷ Katoliklerde, bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisine verilen addır (Anonim 2011a).

Ayaş, Osmanlı İmparatorluğu zamanında coğrafi ve idari durumunun kendisine sağladığı olanaklardan faydalanarak ekonomik, kültürel ve sosyal yönden önemli bir gelişme kaydetmiş ve bunun bir sonucu olarak ilimde, sanatta ve devlet dairesinde önemli kişiler yetiştirmiştir (Anonim 2010b). Fakat sonraları devlette ve toplumda baş gösteren sosyal sorunlar, etkilerini Ayaş'ta göstermiş, gelişme duraklamış, el ve ev sanatları eski önemini kaybetmiş, özellikle 19. yüzyıl sonlarına doğru ilçe merkezi canlılığını yitirmeye başlamıştır. Bunda özellikle Süveyş Kanalı'nın açılmasından ve İstanbul-Ankara demiryolunun yapılmasından sonra Ayaş'tan geçen eski transit yolunun rağbetten düşmesinin önemli etkisi olmuştur. Bu nedenle Cumhuriyet idaresi, Ayaş'ı içine dönük bir ilçe merkezi olarak devralmıştır (Sürücü 2008).

4.2 Araştırma Alanının Doğal Yapısı

İç Anadolu Bölgesi'nde, Ankara'nın kuzeybatısında, 58 km uzaklıktaki Ayaş ilçesi, kuzeyinde Güdül ve Kızılcahamam, güneyinde Polatlı, doğusunda Sincan ve Kazan, batısında Beypazarı ilçeleriyle çevrili olup, eski Ankara-İstanbul karayolu üzerindedir (Küçükural 2000). Çift yol bağlantısı ve havaalanına yakınlığı nedeniyle ulaşım açısından avantajlı bir konumdadır. Doğu ile batının önemli bir bağlantısı olan İpek Yolu üzerine konumlanmıştır. Denizden yüksekliği 910 metre ve toplam alanı 1.158 km² olan ilçede geniş vadiler, çıplak dağlar, engebeli araziler ve kuzeyinde Karaçam ormanları bulunmaktadır. Engebeli araziler dışında tarım için elverişli geniş düzlük alanlar yer almaktadır (Savacı 2008).

4.2.1 Topografik yapı

Kuzey-güney doğrultulu Ankara yelpazesinin ara kıvrımlarının oluşturduğu engebeli Ayaş topografyası; yer yer 1.200-1.600 m yüksekliğe erişmektedir. Ayaş ilçe merkezi aşağı Ayaş mevkiinde 840, Karakaya mevkiinde ise 1.025 m rakıma sahiptir (Ünal 1992).

Ayaş bölgesinde Güney Anadolu kıvrımlarının batı uzantısı ile birleşen ve kuzeydoğu-güneybatı morfoloji doğrultusunda birbirine paralel iki dağ sırası bulunmaktadır (Ünal

1992). Ayaş'ı Kazan ilçesinden ayıran doğu dağ sırası, batı dağ sırasına göre daha yüksek olup, kuzeyden güneye doğru uzanan Uyku, Güzel, Ahmaşih ve Abdüsselam dağlarını içine almaktadır (Anonim 2010d).

Ayaş ilçe merkezi doğuda Gelincik Kayaları ve Tekke Doruğu, batıda Nal Tepesi, kuzeyde İbecik Tepesi ile çevrilidir. Ortasından Ayaş Çayı'nın aktığı vadinin batı ve güneybatısında oldukça verimli düzlükler vardır. İlçe hudutlarından kaynağını alan İlhan ve Sinanlı çayları ise Ayaş'ın diğer akarsularıdır (Ünal 1992).

Ayaş ilçesi, yeryüzü şekilleri açısından genel olarak platolar, vadiler, akarsu sekileri ve boğazlar şeklinde ayırarak incelendiğinde, ilçede mevcut olan platolar, oldukça geniş sahalar kaplayan yaygın morfolojik şekillerdir. Çeşitli seviyelerdeki aşınım yüzeyleri, akarsular tarafından derince yarılarak plato özelliği kazanmıştır (Aksu 2009).

Ayaş ilçesinde platolardan sonra genel görünüm itibarıyla dikkati çeken önemli yeryüzü şekillerinden biri de vadilerdir. Bunlar içerisinde en önemlilerini Ayaş ve İlhan Çayı vadileri oluşturur. Bu vadiler tamamen akarsu aşındırması sonucu meydana gelmiş olup, eğim farklılığından dolayı, tabanları tamamen alüvyonlarla kaplıdır. Ayrıca, Abdüsselam dağlarının güneydoğusunda tektonik hareketlerin olduğu çukurların içine yerleşmiş vadiler de mevcuttur (Aksu 2009).

4.2.2 İklim özellikleri, su ve bitki varlığı

Genel itibarıyla araştırma alanı, Türkiye'de tespit edilen iklim tipleri arasında step iklimi veya yarı kurak iklim bölgesindedir. Bu iklim İç Batı Anadolu ve Göller Yöresi dâhil, bütün İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin batı kesimleri ile Güneydoğu Anadolu bölgelerini içine alan çok geniş bir yayılma alanına sahiptir. Çevredeki denizlerin ılıtıcı etkilerinden uzak, kenar dağların meydana getirdiği engel yüzünden yağışların çok az olduğu bu bölgelerde, genel olarak yarı kurak koşullar egemendir. Karasallığın etkisi ile mevsimler arasında sıcaklık farkları da fazladır (Aksu 2009).

Ayaş'ta genel olarak karasal iklim hüküm sürdüğünden, yarı kurak geçen mevsimlerden, en fazla yağış ilkbaharda; nispeten de sonbaharda görülür. Yaz ayları sıcak geçmesine rağmen eylül ayından itibaren hava soğumaya başlar, kış ise oldukça sert geçer (Ünal 1992).

Ayaş bölgesinde hâkim rüzgâr kuzeydoğu yönünden esen poyraz rüzgârı olup, yöresel adı "Karaçam"dır (Aldan 1965). Ara sıra kuzey-güney yönünde esen rüzgârlar yıllık ısı ortalamasının düşmesine neden olur. Bu rüzgârların ardından batı ve güney rüzgârları esmektedir. Yazın birdenbire çıkan fırtınalardan sonra çok şiddetli yağmurlar yağmakta, bazen de bu yağışlar dolu şeklinde olmaktadır (Ünal 1992). Tipik karasal iklimin hâkim olduğu ilçede yıllık ortalama sıcaklık 15 °C, ortalama bağıl nem % 54, yıllık ortalama yağış miktarı 439,7 mm'dir (Çelebi 1999).

Ayaş, coğrafi konumu nedeniyle karasal iklimin hâkim olduğu kurak bir alanda yer almaktadır. Bu nedenle özellikle yılın belli dönemlerinde su sıkıntısının görüldüğü söylenebilmektedir. Ancak bazı akarsu ve çayların bu sorunu en aza indirmede önemli yeri olduğu da bir gerçektir. Bu nedenle su kaynaklarına bakıldığında, akarsuların ilçede önemli yer tuttuğu görülmektedir. Yıl içerisinde yağışın azamiye ulaştığı ilkbahar mevsimi, ilçe akarsularının en fazla su akıttığı bir devredir. Ayrıca sıcaklıkların bu aylarda artması Ayaş dağlarının yüksek seviyelerindeki kar örtülerinin erimesine neden olur. Bu suların akarsulara karışmasıyla taşınan su miktarı da artar. Ancak yaz aylarında derelerin kurumasıyla özellikle tarım olumsuz yönde etkilenmektedir (Atmaca 1985).

Ayaş Çayı Başayaş köyü sınırları içerisinde doğar, Gücügöz, Şahanoğlu ve Başayaş adındaki dereleri de alarak Ayaş'a ulaşır. Bu mesafe içerisinde Ayaş dağlarını enine kesen oldukça derin bir kurtik vadi içerisinde akar. İlhan Çayı ise Kızılcahamam ilçesine bağlı Çırpan köyü yakınlarından doğar. Ayaş ve İlhan Çayı ilçe tarımında sulama açısından çok verimli iki akarsudur. İlçede önemli sulu tarım alanları bu iki çayın kenarlarındadır (Atmaca 1985).

Ayaş ilçesinde doğal bitki örtüsünü oluşturan bitki çeşitleri, buradaki iklim şartlarına uyum göstermişlerdir. Genellikle yağış az, yaz ayları sıcak ve kurak, kışlar sert ve

soğuktur. Yaz-kış arasında olduğu gibi, yazın bile gece ile gündüz arasında 15-20 °C'lik fark bulunduğu zamanlar olur. Bitkilerin yetiştirme olayı, iklim şartlarına bağlı olduğundan, Ayaş ilçesine özgü bitkiler genellikle karasal iklim koşullarına ayak uydurmuşlardır (Atmaca 1985).

4.3 Araştırma Alanının Yerleşim Durumu, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı

Araştırma alanının yerleşim durumu, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı; idari yapı, altyapı ve ulaşım durumu, sosyo-demografik yapı ve genel ekonomik durum ile kültürel yapı olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

4.3.1 İdari yapı, altyapı ve ulaşım durumu

Ayaş ilçesi, yeni çıkan 5216 Sayılı Yasa gereğince Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisine girmiş olup, bu yasa gereğince mevcut olan 18 köyün, 10'u mahalleye dönüşmüş ve köy sayısı; 3'ü orman köyü statüsünde köy olmak üzere 6'ya inmiştir. Bu yasa gereğince Ayaş Büyükşehir İlçe Belediyesi, Sinanlı ve Çanılı belediyeleri de Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı ilk kademe belediyesi olmuşlardır. İlçe merkezi ve bağlı 3 belde olmak üzere 4 belediye mevcut olup, 8 köy bulunmaktadır. Merkezde 15, Sinanlı beldesinde 3, Oltan beldesinde 3 ve Çanılı beldesinde 6 olmak üzere toplam 27 mahalle mevcuttur (Anonim 2010d).

Elektrik, su ve kanalizasyon:

İlçe dâhilinde elektriksiz köy bulunmamaktadır. Bayram, Başbereket, Pınaryaka, Ulupınar, Ilıca köy grubu enerji nakil hatları eski olup yapımı için çalışmalar sürmektedir (Anonim 2010d).

İlçe merkezi ve 22 yerleşim biriminde yeterli içme suyu mevcut olup, günlük su ihtiyacı merkezde 2.000 tondur. İlçe merkezinin su ve kanalizasyon şebekesi yeniden yapılmıştır. Tüm köylerde kapalı şebeke içme suyu mevcuttur ve ilçe merkezi ile 3 beldede kanalizasyon bulunmaktadır. Uğurçayırı ve Feruz köylerinde ise kanalizasyon yoktur (Anonim 2010d).

Ulaşım:

İlçede ulaşım sorunu olmayıp Ankara'ya 58 km'lik devlet karayolu ile ulaşım sağlanmaktadır. Ankara-İstanbul D-140 karayolu ilçe içerisinden geçmektedir. Yılın her mevsimi karayoluyla ulaşım sağlanabilmekte, ilçeden Ankara'ya her saat otobüs seferi yapılmaktadır. Ayrıca; Beypazarı, Nallıhan ve Güdül otobüsleri de ilçeden geçmektedir (Sürücü 2008).

Ayaş'ın ana bağlantı yolu 2006 yılında çift şeritli olarak yapımı tamamlanmış olan Ankara Beypazarı yoludur. Ayaş'ı ikiye bölen ana bağlantı yolunun kuzeyinde kalan Kırkeveler mevkiine merkezden ve çevreden taşıt ve yaya ulaşımı zayıftır (Sürücü, 2008). Üç ana kavşaktan girilen yerleşim merkezine ana bağlantı kavşağı, merkezdeki meydana ve pazara inen yoldur. Sokak yapısı ancak yaya ulaşımına hizmet verebilen organik sokak dokusu niteliğinde olup, bazı dar sokaklar taşıt erişimine olanak vermemektedir (Sürücü 2008).

4.3.2 Sosyo-demografik yapı ve genel ekonomik durum

Nüfus:

22 Ekim 2000 Genel Nüfus Sayımı sonucu, nüfus kütüklerine göre; Ayaş ilçe merkez nüfusu 8.479 olup, erkek nüfus 4.321, kadın nüfus ise 4.158'tür. Köy ve beldelerin toplam nüfusu 4.812 olup, erkek nüfus 2.327, kadın nüfus ise 2.485'dir. Ayaş ilçesinin toplam nüfusu 13.291 olup (Anonim 2000b), adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2011 yılı nüfusu 13.166'dır (Anonim 2012b).

Ayrıca Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün Mernis Projesi⁸ adı altındaki çalışması, ilçede 1998 yılında başlamıştır. 28 Ekim 2000 tarihinde T.C. kimlik numaraları verilmiş, 2001 yılında ise on-line uygulamasına geçilmiştir. Mernis Projesi ile ilgili çalışmaların % 99'u tamamlanmıştır (Anonim 2010d).

---

⁸ Tüm ahvali şahsiye bilgilerini elektronik ortama aktaran ve ahval-i şahsiye bilgilerinde meydana gelen her tür değişikliğin ülkenin her tarafına dağılmış 957 merkezden anlık güncellenmesini ve bir ağ üzerinden güvenle paylaşımını sağlayan bir projedir (Anonim 2009a).

Sosyal yaşam ve konut durumu:

İlçe nüfusunun % 35,5'i ilçe merkezinde, % 64,5'i kırsal kesimde yaşamaktadır. İlçede sosyal yaşantı hareketli değildir. Merkez ve köylerde halkın çoğu tarım ve hizmet sektöründe çalışmaktadır. İlçe genelinde her türlü ihtiyacı karşılayacak nitelikte işyerinin olmaması nedeniyle vatandaşların ticari ilişkileri genellikle Ankara iliyle sağlanmaktadır (Anonim 2010d).

İlçe merkezinde genellikle eski tip ahşap yapılar yaygın olarak bulunmaktadır. Konut yatırımları daha çok Ankara'da olmaktadır. Bu yüzden ilçede konut yetersizliği gözlenmekte, konutu olmayan vatandaşlar sıkıntı çekmekte ve bundan dolayı birçok kamu görevlisi Ankara'da ikamet etmektedir. Köylerde konut durumu normal seviyede olup her yurttaşın kendisine yetecek evi bulunmaktadır. Son dönemlerde ilçe merkezinde ve bazı köylerde betonarme konut yapımına ağırlık verilmekte olduğu görülmekte, bu yapıların artışında yazlık olarak kullanım ve kooperatifleşme gibi birleşimler etkili olmaktadır (Anonim 2010d).

Sağlık:

Başkent Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi ve Özel Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, özel sağlık kuruluşları olarak hizmet vermektedir. Mülkiyeti Ayaş Belediyesine ait olan Başkent Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, 90 yatak kapasiteli kaplıca oteli restore edilerek, Başkent Üniversitesi'nce 1993 yılında fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezi haline getirilmiştir (Anonim 2010d).

Ayaş Devlet Hastanesi 1958 yılında 10 yataklı sağlık merkezi olarak kurulmuş ve 20.06.1995 gün ve 04556 sayılı Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün onayı ile 25 yataklı devlet hastanesine dönüştürülmüştür. Merkezde, Oltan, Sinanlı ve Çanılı beldelerinde sağlık ocağı bulunmaktadır (Anonim 2010d).

Eğitim:

Ayaş'ta eğitim düzeyi yüksek olup okuma yazma oranı ilçe merkezinde % 99, köylerde % 93 civarındadır. İlçede 1 çok programlı lise, 1 anaokulu, 12 ilköğretim okulu, 1

bağımsız anaokulu ve 1 halk eğitim merkezi, 1 öğretmen evi mevcuttur. Ayrıca Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı Zihinsel Özürlü Çocuklar Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi bulunmaktadır. Oltan, Sinanlı, Çanlı beldelerinde ve Gençali köyünde 8 yıllık birer ilköğretim okulu, ayrıca Akkaya, Ilıca, İlhan köyleriyle Gökler ve Pınaryaka mahallelerinde birleştirilmiş sınıf eğitimi yapan 22 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bayat, Başbereket, Uğurçayırı, Başayaş, Tekke, Evcı, Ortabereket, Yağmurdede, Bayram, Gökçebağ ve Feruz köylerinde ise taşınmalı eğitim nedeniyle okullar kapalı durumdadır (Anonim 2010d).

Genel ekonomik durum ve çalışma hayatı:

Ayaş'ın ekonomisi temel olarak bitkisel ve hayvansal üretime yani tarıma dayanmaktadır. Buğday, şekerpancarı, Ayaş domatesi ve dutu, kiraz, havuç, biber, fasulye, elma, armut, vişne, şeftali, üzüm gibi ürünler önemli gelir kaynaklarıdır. Organik tarıma önem verilen Ayaş'ta dut ve kiraz ekolojik koşullara uygun tarımla yetiştirilmekte olup yurtiçi ve yurtdışında birçok yere ihraç edilmektedir (Anonim 2010b).

Ayaş'ta çok farklı topraklar bulunduğu için, bireylerin genellikle tarım kollarında çalışılmasına olanak vermektedir. Ekonomik yapısı özellikle tarıma dayansa da, ilçedeki az sayıdaki küçük sanayi şeklindeki birimler genelde merkezdedir (Demirkan 2006).

İlçede genel olarak küçük tamirhane, fırın, kasap, bakkal ve konfeksiyon gibi birimler mevcut olup, 1 adet un fabrikası, ilçe merkezinde bulunan iki kereste imalathanesi, değirmen (Demirkan 2006) ve yapımına yeni başlanan salça fabrikası dışında herhangi bir sanayi tesisi mevcut değildir. Halkın temel geçim kaynağı tarıma dayanmaktadır (Anonim 2010d).

Tarımın yanı sıra Ayaş, ekonomik getirisi nedeniyle, termal kaynaklar açısından da zengin bir ilçedir. Selçuklu Türkleri tarafından inşa edilen Karakaya ve Ayaş kaplıcaları, günümüzde fizik tedavi amacıyla kullanılmaktadır. Türkiye'de içmece ve kaplıca kullanımı bir arada olan Sağlık Bakanlığı'ndan ruhsatlı ilk kaplıca olma özelliğine sahiptir. Kaplıcanın suyu birçok rahatsızlıklarda etkilidir. Bu zenginliğin

tarikle birleşmesi, turizmin canlanması için iyi bir potansiyel oluşturmaktadır. Ayrıca Belediye tarafından yaptırılan kaplıca oteli, Başkent Üniversitesi tarafından Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi olarak hizmet vermektedir (Savacı 2008).

Termal turizm dışında, Ayaş'ın vadi içinde konumlanması nedeniyle özellikle Asartepe Barajı ve Kirazdibi Göleti ve çevresi yayla turizmi açısından da potansiyele sahiptir. Ancak bütün bu olanaklara rağmen turizm, ilçenin ekonomisine yeterince katkı sağlayamamaktadır (Savacı 2008).

Ayaş ilçesinin ekonomisinde hayvancılığın da önemli bir yeri vardır. Ayaş Belediyesi sınırları içinde Başkaraağaç, Subaşı, Beylik, Dibekli ve Abdusselam yaylaları ile Güllüdere meraları bulunmaktadır. İlçede koyun ve Ankara keçisi olarak da bilinen tiftik keçisi yetiştiriciliği ve sığır hayvancılığı yapılmaktadır. Charles Taxier “Küçük Asya” adlı kitabında “tiftik ticareti bu kasabadan başlar” demektedir. İlçede arıcılık da yapılmaktadır (Aldan 1965).

Köylerdeki halkın büyük bir kısmı ise geçimini bitkisel üretim ve hayvancılıkla sağlamaktadır. İlçe merkezinde de el sanatları ile uğraşan çok küçük bir kesim varsa da genelde ziraat ya da devlete bağlı bazı görevler ile geçimini sağlamaktadır (Demirkan 2006).

Tarımla ilgilenen üreticilerin ekonomik anlamdaki en büyük sıkıntısı; elindeki ürünü pazara ulaştırmadaki sorun ve tüketicilere bu ürünleri uygun koşullarda sunma problemidir. Ancak bu dezavantaj; öncelikle Ayaş ve köylerinde ikamet eden üreticilere, kadın girişimcilere ve özürlü vatandaşlara kiralanan Ayaş-Beypazarı-İstanbul Karayolu üzerindeki yöresel ürünlere ait pazar yeri ile avantaja çevrilmek istenmiştir. 2009 yılında 7 bin metrekarelik alan üzerine kurulan “Ayaş Yöresel Ürünler Pazarı” adındaki 30 adet dükkândan oluşan tesis, modern yol kenarı pazarı olma özelliğini taşımaktadır (Anonim 2012a). Bu pazardaki dükkânlar yerel halka kiralanarak, üretilen sebze ve meyveler daha sağlıklı koşullarda sunulabilecek ve yoldan geçen kişilere de alış-veriş yapma olanağı sağlanabilecektir. Sonuç olarak bu uygulama

hem üreticilere ekonomik anlamda yarar sağlayacak hem de yöreyi tanıtmada anlamında olumlu etkileri de beraberinde getirebilecektir.

4.3.3 Kültürel yapı

Zengin bir kültürel dokuya sahip olan Ayaş ilçesinde, Selçuklular ve Osmanlı Dönemi'ne ait birçok tarihi yapı bulunmaktadır. Bunların başında camiler, türbeler, hamamlar, çeşmeler vb. gibi mimarlık örnekleri de mevcuttur (Anonim 2010d).

Tarihi evler ve camiler ve çeşmeler:

49 adet tescilli ve koruma altına alınmış özel mülkiyete tabi ev, 3 adet Turizm Bakanlığı'na tahsisli tescilli-koruma altında ev ve 198 adet tescilli ev bulunmaktadır. Ayaş Belediye Başkanlığı verilerine göre 2012 yılında toplam 170 civarında evin restorasyonu tamamlanmış, 3 evin yenileme çalışmaları devam etmekte, tamamlanmış yapıların ise sadece 2 tanesi konaklama amacıyla hizmet vermektedir. Ayrıca; Ulu Cami, Killik Cami, Bünyamin Ayaşı Cami, Aktaş Cami, Şeyh Muhiddin Cami, Kesikbaş Cami gibi ünlü camileri bulunmaktadır. Bunun yanında İskender Çeşmesi, Dispanser Çeşme, Kadı Pınarı, Çarşı Çeşme, İncipınarı Çeşmesi, Esatpaşa Konağı Çeşmesi, Karakaya Çeşmesi, Enver Paşa Konak Çeşmesi, Yukarı Konak Çeşme, Sülüklü Pınarı Çeşmesi, Eski Hükümet Konağı Çeşmesi, Köprübaşı Sokak Çeşmesi, Karadere Sokağı Çeşmesi, Demircioğlu Çeşmesi, Şekerpare Sokağı Kadioğlu Çeşmesi gibi birçok ünlü çeşme yer almaktadır (Anonim 2010d).

Arkeolojik ve Doğal Sit Alanları:

11 adet höyük ve bir mağara mevcuttur. Bunlar; Feruz Höyüğü, Ilıca Höyüğü, İlhan Höyüğü, Gökçebağ sur duvarları, Başayaş Höyüğü, Oltan ve Gençali Höyüğü, Sinanlı Höyüğü, Gökler Höyüğü, Pınaryaka Höyüğü, Bayat Köyü Höyüğü, Tekke Höyüğü olarak sayılabilmektedir (Anonim 2010d).

Hanlar-Hamamlar ve Türbeler:

İğdeci Hanı, eskiden Ayaş'taki 5 adet handan biri iken, şu anda da varlığını sürdüren tek han olması ile dikkat çekmektedir. Ayrıca Paşa Hamamı, Ayaş Vakfi'nca arkeolojik

eserler sergilenmesi ile önemli bir tarihi yapı konumundadır. Bunun yanı sıra toplam 20 adet türbe mevcut olup Bünyamin Ayaşı, Kesikbaş Sultan, Toprak Dede, Yavuzana Sultan, Şeyh Zekeriya, Şemsi Dede, Değnekli Dede, Sıtma Dede, Ahmet Dede, İskender Dede, Aslan Altından Geçme vb. bu türbelerin bazılarıdır (Anonim 2010d).

Ayaş'ta yerel halkın önem verdiği uğraşlardan birisi de el sanatlarıdır. El sanatları; bireylerin boş zamanlarını değerlendirerek gelenek ve göreneklere bağlı, milli sanat zevkini temsil eden, yöresel karakter taşıyan, onları imal edenlerin bilgi, beceri ve duygularını ortaya koyan her yaşta bireye iş olanakları sağlayan özel bir mekân göstermeyen bir uğraşıdır (Benuğur 1992).

Osmanlı Dönemi'nde Ayaş'ın ilçe merkezinde küçük sanatlarla geçimini sağlayan birçok esnaf olmasına karşın, yirminci yüzyılın sonlarından itibaren bu sanat dallarının birçoğu tarihe gömülmüştür. Bunlar; kunduracılık, yemenicilik, bakırcılık, dokumacılık, keçecilik, semercilik ve testiciliktir. Bunun dışında Ayaşlı bazı kadınlar tiftikten çorap ve eldiven örerek aile ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Sürücü 2008).

Ayaş yöresinde el sanatlarının en fazla öneme sahip olduğu uğraşlardan birisi de tiftiktir. Tiftik, Ankara keçisi olarak bilinen tiftik keçisinden elde edilmektedir. Ankara tiftik keçisi dünyanın her tarafından büyük bir üne sahip olup, bu keçilerin yünlerinin rengi farklı olsa da hepsinin kılları oldukça ince, yumuşak ve parlaktır (Sügerin 1987). Ayaş yöresinde önemi olan bir diğer el sanatı kanaviçe⁹ işlemleri ve tentenedir¹⁰.

Yemek kültürüne bakıldığında ise, Ayaş ilçesinin yöresel yemekleri arasında; analıkızlı çorba, dut dibi siyer, kapama, sebit, helip dolması, kelle, hoşmerim ve mıhlama bulunmaktadır (Anonim 2010d).

Festival ve etkinliklerin de önemli olduğu ilçede, her yıl haziran ayının son haftasındaki pazar günü “Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali”, ayrıca her yıl

---

⁹ Kanaviçe, seyrek dokunmuş kolalı keten bezin üzerine atkılarla çözümlerin kesişme noktalarına renkli ipliklerin sarılmasıyla yapılan işleme, şeklinde ifade edilebilmektedir (Arslanoğlu 1999).

¹⁰ Tentene, iplikle örülen ya da bir kumaşın kenarına işlenerek meydana getirilen desenli ince örgüdür (Küçükural 2000).

mayıs ayının ikinci haftasında “Uçurtma ve Bahar Şenliği” yapılmaktadır. Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali’nde Ayaş halkı, kurdukları tezgâhların üzerinde gerek yaptıkları el ürünlerini ve yöresel yemeklerini, gerekse yetiştirdikleri bitkisel ürünlerini (özellikle dut, domates, kiraz) sergileyerek satış yapmaktadırlar. Festivalde, her yıl geleneksel olarak yapılan “en iyi dut yetiştiricisi”nin seçildiği bir yarışma da düzenlenmektedir. Festivalin amacı; Ayaş yöresini türlü yönleriyle ön plana çıkararak, hem bölgenin tanıtımına yardımcı olmak hem de tarımsal üretimle ya da el sanatlarıyla uğraşan yerel halkın ekonomisine küçük çapta da olsa katkı sağlamaktır.

Etkinliklerin dışında, özellikle Ayaşlı halkı bütünleştirmek amacıyla kurulan bir dernek dikkati çekmektedir. Ayaş Platformu Derneği adlı bu kuruluş, 2008 yılında Büyük Anadolu Platformu bünyesinde kurulmuştur. Yasal olarak faaliyet gösteren dernek, Ayaşlı olan ya da Ayaş’a gönül veren vatandaşların bir çatı altında toplanmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur (Anonim 2012a).

4.4 Araştırma Alanının Sektörel Yapısı

Araştırmanın kapsamına uygun olarak Ayaş’ta tarım ve turizm sektörü, diğer sektörlerle kıyasla daha fazla öne çıktığından, çalışmanın Ayaş ilçesi için önemli olan sektörel yapılara -tarım ve turizme- odaklanarak incelenmesinin doğru olacağı düşünülmektedir.

4.4.1 Tarım sektörü

Tarım, ilçenin en önemli geçim kaynağını oluşturmaktadır. İlçede platoların yaygın olması, sulamayı engellediğinden kuru tarım alanları geniş sahalar kaplamıştır. Kuru tarlalar da önemine göre; buğday, arpa, fiğ, mercimek, nohut ve çavdar olmak üzere en fazla üretilen ürünlerdendir (Atmaca 1985).

Sulu tarım alanları ise Ayaş, İlhan, Ankara Çayı ile yazın kurumayan derelerin kenarlarında yer alır. Buralarda en fazla domates yetiştirilir. Bunun yanında havuç, biber gibi çeşitli sebzeler de üretilen diğer ürünlerdir (Atmaca 1985).

İlçedeki tarımsal faaliyetler içerisinde en fazla gelir getiren ürün sebzelerdir. Sebzelerden de özellikle domates oldukça fazla üretilmektedir ve Ayaş'ta tüketilmesi dışında dışarıya da satılır. İlçede meyvecilik de önem teşkil etmekte olup, özellikle dut, kiraz, üzüm, vişne, kayısı, ayva gibi meyveler üretilmektedir (Atmaca 1985).

Bitkisel Üretim:

Ayaş, Ankara'nın sebze deposu olarak anılmaktadır. İlçede her türlü sebze ve meyve üretimi mevcut olup, sebzelerden özellikle domates, meyvecilikte ise kiraz, elma, dut üretimi önemli yer tutmaktadır. İl sebze-meyve ihtiyacının % 40'ının ilçe tarafından karşılandığı tahmin edilmektedir. İlçede seracılık faaliyetleri de yaygınlaşmakta olup (Anonim 2010d), bazı köylerde patates, pamuk, haşhaş, pancar gibi sanayi bitkileri de yetiştirilmektedir. İlçe toprağı bağcılığa elverişlidir ve bağlar genelde Ayaş Çayı'nın güney yamaçlarındadır. İlçede karpuz ve kavun da önemli oranda yetiştirilmektedir. Özellikle Yamurdere kavunu Ayaş'ta oldukça ünlüdür (Demirkan 2006).

2012 yılında TÜİK'ten alınan verilere göre Ayaş'ta bitkisel alana ait toplam alan 490.159 da, ekilen alan 374.654 da, nadas alanı 69.988 da, sebze bahçeleri alanı 40.640 da ve meyve alanı 4.877 da'dır. Meyve alanları plantasyon¹¹ alanlar olup, dağınık ağaçların alanları dâhil edilmemiştir. Bu verilerdeki sebze bahçeleri ile belirtilen alana örtü altı alanları da dâhildir. Ayrıca ilçede makineli tarım yapılmakta olup; son verilere göre 1.102 adet traktör, 43 adet biçerdöver mevcuttur (Anonim 2012c).

Çizelge 4.1 Ayaş'ta bazı bitkisel ürünlerin yıllara göre değişimi (Anonim 2012c)

Ürünler	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Buğday	54.935	64.855	43.133	55.045	42.559	56.023
Arpa	18.035	24.055	17.719	19.378	18.029	26.709
Domates	57.750	57.764	52.250	55.550	38.950	44.160
Dut	1.296	1.797	1.802	1.800	1.944	1.760
Karpuz	1.000	1.800	1.000	1.250	1.500	1.750
Kavun	27.500	33.000	9.000	23.400	20.500	26.250
Kiraz	1.300	1.620	899	962	1.089	754

¹¹ Toplu

Çizelge 4.1’de 2000-2011 yılları arasında Ayaş için önem teşkil eden bitkisel ürünlerin değişimi tablolaştırılmıştır. Özellikle 2010 yılına kadar buğday, domates ve kavunda gözlenebilir bir düşüş yaşanırken 2011 yılında bu ürünlerdeki üretim miktarlarında artış görülmüştür. Dutta % 9,5’lik, kirazda ise % 30,76’lık bir üretim azalması görülmüştür.

Hayvansal Üretim:

Çizelge 4.2 Ayaş’ta bazı hayvansal varlık ve ürünlerin yıllara göre değişimi (Anonim 2012c)

Hayvan Varlığı	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Arı (kovan)	2.395	2.230	2.140	2.210	2.260	2.250
Et tavuğu	163.000	82.500	144.500	138.000	132.500	119.000
Yumurta tavuğu	32.000	36.500	129.000	190.077	186.350	178.450
Hindi	2.500	2.150	1.850	563	850	1.020
Kaz	0	303	80	251	225	205
Ördek	100	215	140	215	210	220
Kültür sığır	8.600	6.770	6.655	6.150	6.110	3.311
Melez sığır	1.550	1.755	921	1.530	1.068	1.162
Yerli sığır	80	859	2.129	934	108	488
Merinos koyunu	22.500	30.350	24.053	33.240	42.445	37.510
Yerli koyun	2.600	2.250	11.790	5.026	4.540	3.490
Tiftik keçisi	9.793	8.500	11.670	9.925	11.690	9.145
Kıl keçisi	0	0	452	430	880	1.855

Çizelge 4.2’den de anlaşılacağı gibi, 2012 yılında TÜİK’ten alınan verilere göre ilçedeki küçükbaş hayvan sayısı 52.000, büyükbaş hayvan sayısı 4.961’dir. Büyükbaş hayvan durumuna bakılırsa 2011 yılı kültür ırkı 3.311 adet, melez 1.162 adet, yerli 488 adettir. Küçükbaş hayvan durumunda ise koyun 41.000 adet, keçi 11.000 adettir. 1.020 adet hindi, 205 adet kaz, 178.450 adet yumurta tipi tavuk ve 119.000 adet etlik tavuk bulunmaktadır. Arıkovanı da 2.250 adettir. Bu veriler ışığında 2010 yılında yerli koyun dışındaki küçükbaş hayvanların tamamında -özellikle tiftik keçisi- geçmiş yıllara göre artış olduğu görülmektedir. Ancak 2011 yılında bu varlıklarda azalma görülürken, hindi, ördek, melez ve yerli sığır ile kıl keçisi sayılarında artış görülmüştür.

4.4.2 Turizm sektörü

Ayaş ilçesinde turizm denilince akla gelen ilk etkinlik sağlık turizmi ve termal turizmdir. Kaplıca ve içmecelerin varlığı bu alandaki turizm faaliyetlerini desteklerken, yöredeki eski yapılar ve farklı mimari doku da Ayaş'taki tarihi turizmin de yoğun olduğunun göstergesidir. Ayaş Belediye Başkanlığı'nın verdiği bilgilere göre kaplıcaların yer aldığı tesislerde faaliyetler mayıs başından ekim sonuna kadar devam etmekte ve tesislere her yıl yöre dışından çok fazla sayıda ziyaretçi gelmektedir. Bu kaplıcalar hem tarihi değer taşıması, hem de sağlığa olan olumlu etkisi nedeniyle önemini bir kat daha artırmaktadır.

Ayaş İçmece ve Kaplıcaları:

İlkçağlardan beri kullanılmış olup, sırasıyla Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında şifa kaynağı olarak faydalanılmıştır. Türkiye'de sayıları 1.000'e yaklaşan termal su kaynakları içerisinde hem içmece hem de kaplıca olarak Sağlık Bakanlığı'ndan ruhsatlı ilk termal olup, Ayaş'a 23 km mesafededir (Anonim 2010d).

Özel bir şirkete ait olan tesisin 4 adet termal havuzu 1 adet tedavi edici yüzme havuzu mevcut olup, Sağlık Bakanlığı'ndan alınan izinle fizik tedavi ve rehabilitasyon ünitesi de inşa edilerek tamamlanmış, 50 kapasiteli tesis 2005 yılı içerisinde hizmete açılmıştır. Tesis, Sağlık Bakanlığı'nın 24 Temmuz 2001 tarih ve 24472 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kaplıcalar yönetmeliğine uygun olarak kaplıca tesisi işletme izni almış olup, fizik tedavi rehabilitasyon merkezi şeklinde kurularak sevkli hasta kabul etmektedir (Anonim 2010b).

Ayaş Belediyesi Karakaya Kaplıcası:

İlçe merkezinde karayolu üzerindeki 25 kişilik kapalı yüzme havuzu, 150 kişilik açık yüzme havuzu mevcuttur. Debisi 16 lt/sn, sıcaklığı 31 °C'dir. Gününbirlik olarak hizmet vermektedir (Anonim 2010b).

Termal turizm dışında yörede turizme elverişli olan bazı yerler de mevcuttur. Bunlardan bazıları Asartepe Baraj Göleti, Karadere bağları, Ova bağları, Arıklar bağları, Kirazdibi bağları ve göleti dışında 6 adet yayladır (Anonim 2010d).

5. ARAŞTIRMA ALANINA İLİŞKİN BULGULAR

Alanda gerçekleştirilen anket uygulaması, yerel halka yöneltilen anketlerden elde edilen bulgular şeklinde incelenmiştir.

5.1 Yerel Halka Yöneltilen Anketlerden Elde Edilen Bulgular

Çizelge 5.1 Ayaş yerel halkının demografik nitelikleri

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Yerel halkın cinsiyetleri		
Kadın	29	30,20
Erkek	67	69,80
Toplam	96	100,0
Yerel halkın yaşları		
18-25	9	9,38
26-30	7	7,29
31-40	15	15,63
41-50	23	23,96
51-60	21	21,87
61'den yukarı	21	21,87
Toplam	96	100,0
Yerel halkın medeni durumları		
Evli	76	79,16
Bekâr	16	16,67
Dul	4	4,17
Toplam	96	100,0
Yerel halkın doğduğu yer		
Köy	35	36,46
Kasaba	16	16,67
İlçe	38	39,58
İl	7	7,29
Toplam	96	100,0
Yerel halkın kaç yıldır Ayaş'ta yaşadığı		
Doğduğundan beri	53	55,21
1-5 yıl	1	1,04
6-10 yıl	9	9,38
11-20 yıl	6	6,25
20 yıldan fazla	27	28,12
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.1’de ankete katılan bireylerin demografik nitelikleri tablolaştırılmıştır. Anket yapılan bireylerin yarısından fazlasının cinsiyeti erkek olup, bu oran % 69,80’dir. Anket sonuçlarında erkek bireylerin fazla olması, yöre kadınlarının anketörlerle ev ortamında bulunmak istememesinden, anketin gerçekleştirildiği anda ev ortamında bulunmayan bireylerin de genellikle erkek olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çalışmayı gerçekleştiren bazı anketörlerin cinsiyetinin erkek olması, kadınların bu konuda çekinmesine ve güvensizliğine neden olmuştur.

Ankete katılanların % 83,33’ü orta yaş ve üzeri bireyleri oluşturmaktadır. Bu bireylerin bir kısmını emekli, ev hanımı ve işsizlerin oluşturduğu anlaşılmış olup, genç nüfusun azlığı dikkati çekmiştir. Bunun nedeni eğitim ve çalışma koşullarından dolayı yöreden ayrılan bireylerin varlığından kaynaklanmaktadır.

Yerel halkın % 92,71’inin doğduğu yerin kırsal alan olduğu anlaşılmış, çok küçük bir bölümü şehirde doğup kırsal alana daha sonradan iş, evlilik, köy özlemi nedeniyle yöreye göç etmiştir. % 90,63’ü de on yıldan fazla süredir Ayaş’ta yaşadığını belirtmiştir.

Çizelge 5.2 Ayaş yerel halkının öğrenim durumları ve meslekleri

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Eğitim düzeyi		
Okur-yazar	8	8,33
İlkokul mezunu	36	37,50
Ortaokul mezunu	11	11,46
Lise mezunu	30	31,25
Üniversite mezunu	11	11,46
Toplam	96	100,0
Meslek		
Kamu çalışanı	12	12,50
Özel sektör çalışanı	34	35,42
Çiftçi	17	17,71
Serbest meslek	26	27,08
Ev hanımı	7	7,29
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.2’de Ayaş yerel halkının öğrenim durumları ve meslekleri tablolaştırılmıştır. Bireylerin % 42,71’i lise ve üniversite dengi okullardan mezun olmuştur. % 57,29’u ise ortaokul, ilkokul mezunu olup, okuma yazma bilen bireyleri oluşturmaktadır. Yörenin genel olarak eğitim düzeyinin çok yüksek olmadığı verilerden anlaşılmıştır.

Ankete katılan bireylerin % 35,42’sinin mesleğini; işçi, fırıncı, hamal, temizlik elemanı, polis, güvenlik amiri, halci, şoför, kasap, pazarcılık, fotoğrafçılık, manufakturacılık oluşturduğundan bu kısım tabloda “özel sektör çalışanı” şeklinde ifade edilmiştir. % 27,08’i kendi dükkânı olup serbest meslek ile ilgilenirken, % 17,71’i asıl mesleğinin çiftçi olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 5.3 Ayaş yerel halkının çalışma durumu

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Çalışma durumu		
Evet	57	59,37
Hayır	39	40,63
Toplam	96	100,0
Neden çalışmadığı		
İşsiz	4	10,26
Emekli	26	66,67
Öğrenci	1	2,56
Ev hanımı	8	20,51
Toplam	39	100,0

Çizelge 5.3’te görüldüğü üzere bireylerin % 59,37’si ekonomik olarak aktif kısmı oluşturmaktadır. Çalışmayan kesimin varlığı ise, bireylerin öğrenci veya emekli olması, işinin olmaması veya ev hanımlığı yapmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 5.4 Ayaş yerel halkının sosyal ve ekonomik yapısına ilişkin veriler

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Yerel halkın yaşadığı evin mülkiyeti		
Kira	14	14,58
Kendi evi	77	80,21
Akrabanın evi	5	5,21
Toplam	96	100,0
Yerel halkın arazi durumu (n)		
Kuru tarla	43	58,90
Bağ-bahçe	30	41,10
Toplam	73	100,0
Yerel halkın hayvan varlığı (n)		
Büyükbaş	5	17,86
Küçükbaş	13	46,43
Kanatlı	9	32,14
Arı	1	3,57
Toplam	28	100,0
Yerel halkın geçim kaynağı		
Bitkisel üretim	21	21,88
Hayvansal üretim	5	5,21
Bitkisel ve hayvansal üretim	12	12,50
Tarım dışı gelirler	58	60,41
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.4'te Ayaş yerel halkının sosyal ve ekonomik yapısına yönelik tespitler yapılmıştır. % 80,21'i evin kendisinin olduğunu ve tapusunun % 97,40'lık oranla erkeğin üzerinde olduğu öğrenilmiştir. Burada, yörede kadının henüz mülkiyet anlamında söz sahibi olamadığı anlaşılmıştır.

Arazi varlığı hakkındaki soruya cevap veren 73 kişi bulunmaktadır. Bunların bir kısmı bitkisel üretimle, bir kısmı hayvansal üretimle, bir kısmı da her ikisiyle ilgilenmektedir. Ayrıca Çizelge 5.2'de çiftçi olduğunu söyleyen 17 birey olduğu, ancak bu çizelgede ise tarımla ilgilenen bireylerin sayısının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni; asıl mesleği çiftçi olmayıp, kendi mesleğinin ve ana gelir kaynağının dışında yan gelir elde etmek için arazisinde yetiştirdiği ürünleri satarak gelir elde eden ya da aile tüketimi için bu faaliyeti yürüten kişilerin varlığından kaynaklanmaktadır. % 60,41'inin kazancını ise "tarım dışı gelirler" oluşturmakta ve bu cevabın içeriğini; öğretmen, sağlık

görevlisi, işçi, şoför gibi mesleklerden edinilen kazanç, kira geliri ve emekli maaşı oluşturmaktadır.

Çizelge 5.5 Ayaş yerel halkının bitkisel ve hayvansal ürünleri değerlendirme şekilleri

Geçerli Değer	Sayı (n)	%
Yerel halkın tarımsal ürünlerini nasıl değerlendirdiği		
Kendimiz tüketiyoruz	20	27,40
Satıyoruz	9	12,33
Hem tüketiyoruz hem satıyoruz	44	60,27
Toplam	73	100,0
Yerel halkın ev ortamında işlediği ürünler		
Pekmez, turşu, salça	37	50,68
Pekmez	20	27,40
Turşu	5	6,85
Salça	5	6,85
Kurutulmuş ürünler	5	6,85
Süt ürünleri	1	1,37
Toplam	73	100,0
Yerel halkın hayvansal ürünlerini nasıl değerlendirdiği		
Tüketiyoruz	4	14,29
Satıyoruz	4	14,29
Hem tüketiyoruz hem satıyoruz	20	71,42
Toplam	28	100,0
Yerel halkın değerlendirdiği hayvansal ürünler		
Canlı hayvan	17	60,72
Yumurta	9	32,14
Diğer	2	7,14
Toplam	28	100,0

Çizelge 5.5'te ankete katılan Ayaş yerel halkının tarımsal ürünleri ne şekilde tükettiğine ilişkin yanıtlara bakıldığında, tarımla ilişkili olan 73 kişiden % 27,40'ı dışında hepsinin bu ürünlerden kazanç sağladığı anlaşılmıştır. Yörede dut yetiştiriciliğinin önemi sayesinde pekmezin bölgenin önemli bir besin kaynağı olduğu ve birçok evde de işlendiği yöre sakinleri tarafından açıklanmıştır. Bunun yanı sıra domates ve sebzeçiliğin de önemli olduğu, yerel halkın yetiştirdiği bu ürünleri ev ortamında işleyerek pekmez, salça ve turşu şekline getirerek satışa sunmasından anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde hayvancılıkla ilgilenen kesimin % 85,71'inin hayvansal ürünlerden gelir kazandığı ifade edilmiştir. Bireylerin özellikle yumurta, canlı hayvan ve bal gibi ürünleri pazarlamakta olduğu fakat geçmiş yıllara oranla, hayvan varlığının ve yetiştiriciliğin yörede azalması nedeniyle bu ürünlerin de satışının azalma eğiliminde olduğu üreticiler tarafından vurgulanmıştır.

Çizelge 5.6 Ayaş yerel halkına göre yörenin çekici yönleri ve yöredeki sorunlar

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Yörenin çekici yönleri		
Temiz havası ve doğası	12	12,50
Şifalı suları	6	6,25
Bitkisel ürünleri	69	71,88
Hayvansal ürünleri	2	2,08
Tarihi özellikleri	7	7,29
Toplam	96	100,0
Yöredeki sorunlar		
Ulaşım	15	15,63
Eğitim	5	5,21
Altyapı	8	8,33
İşsizlik	17	17,71
Maddi yetersizlikler	6	6,25
Su sıkıntısı	26	27,08
Yatırım eksikliği	15	15,63
Reklam yetersizliği	4	4,16
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.6'da Ayaş yerel halkına "Ayaş'ın neyi meşhur?" diye sorulduğunda bireylerin % 71,88'i "bitkisel ürünleri" cevabını vermiştir. Yetiştirilen ürünlerin doğallığı ve aromasının yöreye özgü olduğunu vurgulayan bireyler, Ayaş'ın tarım potansiyelinin yüksek olduğunun farkında olup, % 18,75'i temiz havası, doğal güzelliği ve şifalı su kaynaklarının da Ayaş'ın en önemli yönlerinden biri olduğunu vurgulamıştır.

Ayaş'taki en önemli sorununuz nedir denildiğinde halkın % 27,08'i "su sıkıntısı" yanıtını vermiştir. Bu sorun halkın tarımdan uzaklaşmasına neden olmuştur. Ankete katılan bireyler bu sorunun çözülememesi durumunda ilçede hiçbir faaliyetin verimli olarak yapılamayacağı görüşünde olduklarını söylemiştir. % 15,63 oranıyla yatırım

eksikliği ve % 17,71 oranıyla işsizlik bazı sorunlar arasındadır. Bir diğer problem ise % 15,63'lük oranla ulaşım sıkıntısıdır. Belediye otobüslerinin azlığı ve seferlerdeki saat sorunu Ankara'ya ulaşımın güç olduğunu göstermektedir. Ayrıca % 5,21'lik kesim Ayaş'ta en önemli sorunun eğitim olduğunu vurgularken, bireyler; Kirazdibi Göleti yakınlarında yapımına başlayan ancak hala tamamlanamayan yüksek okul binasının da yöreye katkı sağlaması açısından kısa zamanda bitmesini istemektedir.

Çizelge 5.7 Ayaş'tan göç edenlerin yöreye kısa süreli gelme nedeni ve uzun süreli geri gelmeleri için yapılabilecek faaliyetler

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Yöreye kısa süreli gelme nedeni		
Akraba ziyareti	20	20,83
Günübirlik gezi	25	26,04
Piknik amaçlı	30	31,25
Tarımsal mevsimlik iş amaçlı	4	4,17
Köyde evinin olması	17	17,71
Toplam	96	100,0
Göç edenleri geri getirmek için yapılabilecekler		
Bilmiyorum	3	3,12
İş sahaları açılmalı	47	48,96
Altyapı düzeltilmeli	9	9,38
Sosyal olanaklar geliştirilmeli	17	17,71
Diğer	20	20,83
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.7'de Ayaş'tan göç edenlerin yöreye kısa süreli gelme nedenleri ve uzun süreli geri gelmeleri için yapılabilecek faaliyetler araştırılmıştır. Ayaş'ta ikamet etmeyen ama zaman zaman Ayaş'a gelen insanların hangi nedenle buraya geldiği Ayaş yerel halkına sorulduğunda, bireylerin % 57,29'u günübirlik gezi ve piknik yapma amacıyla Ayaş'a geldiklerini ifade etmektedir. Ayrıca göç edenleri geri getirmek için neler yapılabilir sorusuna % 48,96'lık oranla "iş sahaları açılmalı" yanıtı verilmiştir. İşsizlik sorunu çözülmedikçe yörenin göç vermeye devam edeceği düşüncesinde olduklarını söylemişlerdir. "Diğer" cevabı arasında ise "hiçbir şey yapılamaz", "evlerde sürekli kesilen su sorunu çözülmeli", "pazaryerleri kurulmalı" gibi yanıtlar bulunmaktadır.

Çizelge 5.8 Ayaş'ı ön plana çıkaran faaliyetler

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Ayaş'ı ön plana çıkaran faaliyetler		
Tarım	43	44,79
Festivaller	14	14,59
Pazarlar	20	20,83
Turizm	17	17,71
Kaplıcalar	2	2,08
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.8'de yerel halkın % 44,79'u, tarımın Ayaş'ın tanıtımında önemli bir unsur olduğunu, ancak üretilen ürünlerin pazarlanmasında sıkıntı yaşanmasından dolayı da yerel pazarların varlığının gerekliliğini ifade etmiştir.

Çizelge 5.9 Ayaş yerel halkının turizme yönelik düşünceleri

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Yöre için turizm olumlu mu?		
Bilmiyorum	7	7,29
Kesinlikle evet	59	61,46
Evet olabilir	23	23,96
Hayır	5	5,21
Kesinlikle hayır	2	2,08
Toplam	96	100,0
Ziyaretçilerin köy evlerinde kalmalarına yönelik düşünce		
Olumlu	78	81,25
Olumsuz	18	18,75
Toplam	96	100,0
Olumsuz bakan kesimin belirttiği nedenler (n)		
Güvensizlik	9	50,00
Gelenek ve göreneklere olumsuz etki	7	38,88
Ev ortamında kadınların rahatsızlığı	1	5,56
Diğer	1	5,56
Toplam	18	100,0

Çizelge 5.9'da Ayaş yerel halkına turizme ilişkin bazı sorular yöneltilmiştir. Ayaş yerel halkının % 85,42'si turizmin yöre için olumlu olduğu görüşündedir. % 7,29'luk kesim ise turizme yörede olumsuz bakan bireyleri oluşturmaktadır. Olumsuz bakan bireylerin

bu konudaki düşüncesi; halkın bu konuda destek veremeyeceği için çabaların sonuçsuz kalacağı ve Ayaş'ta bu şekildeki uygulamaların cazip olmayacağı yönündedir. Aynı şekilde köy evlerinin pansiyonculuğa açılması fikrine de halkın % 18,75'i olumsuz bakmaktadır. Bunun en önemli nedenleri arasında gelen ziyaretçilere karşı duyulan güvensizlik, gelenlerin yöre halkının gelenek ve göreneklerine aykırı hareket etmelerinden kaynaklanabilecek korku ve sıkıntı yaşama düşüncesidir.

Çizelge 5.10 Ayaş'ta turizmin geliştirilebileceği faaliyet alanları ve hangi birimin destek sağlayacağı düşüncesi

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Yörede turizmin geliştirilebileceği faaliyet alanları		
Doğal hayatı tanıma amaçlı geziler	11	11,45
Yayla turizmi	5	5,21
Tarımsal turizm	23	23,96
Yöresel kültürü tanıtmaya	28	29,17
Sağlık ve termal turizmi	23	23,96
Festivallere yönelik etkinlikler	6	6,25
Toplam	96	100,0
Yörede turizmin geliştirilmesi için yapılması gerekenler		
Geliştirilemez	2	2,08
Reklam ve tanıtımın iyi yapılması	25	26,04
Yereldeki halkın turizm planlama sürecine katılması	10	10,42
Dernek, belediye gibi kuruluşların faaliyetlerini artırması	15	15,63
Kooperatif kurulması	12	12,50
Devletin maddi destek sağlaması	32	33,33
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.10'da görülen "Ayaş'ta turizm geliştirilmek istense hangi alanlar buna uygun olur?" sorusuna % 29,17'lik kesim yöresel kültür ve tarihi dokuyu tanıtmaya, % 23,95'lik kesim ise sağlık ve termal turizm cevabını vermiştir. Ayaş Belediye Başkanlığı verilerine göre bu içmece ve kaplıcalara yılda yaklaşık 35.000-40.000 kişinin geldiği düşünüldüğünde, bu cevabın verilmesinde yöre açısından içmece ve kaplıcaların önemi anlaşılmaktadır. Yerel halkın % 23,96'sı ise yöresel ürün ve bitkisel ürünlerin doğallığı nedeniyle tarımsal turizmin geliştirilebileceğini düşünmektedir.

Yörede turizmin geliştirilmesi için yapılacak en önemli faaliyet nedir denildiğinde ise, bireylerin % 33,33'ü devletin maddi destek sağlaması gerektiğini, % 26,04'ü Ayaş'ın yeterince tanıtımının yapılmadığını ve özellikle Beypazarı'nın gerisinde kalmasının birinci etkeninin reklâm eksikliği olduğunu belirtmiştir. % 15,63'ü özellikle yerel yöneticilerin ilçeye destek vermesi gerektiğini, % 12,50'lik kesim ise birlik olmak açısından kooperatif kurulması gerektiğini savunmuştur. % 10,42'lik oran da halkın bu sürece katılmadan turizm konusuna olumlu etki sağlanamayacağı görüşündedir. Bu oran düşük olsa da, yörenin turizm açısından kalkınabilmesi için bölgede yaşayan halkın görüşlerinin alınmasının gerekliliğini savunanlar, bir yeniliğin benimsenebilmesi için gerekli olan bu noktanın farkındadırlar.

Çizelge 5.11 Ayaş yerel halkının turizme ne şekilde katkı verebileceği

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Ne şekilde destek olabileceği		
Destek vermem	10	10,42
Konaklama amacıyla kendi köy evini restore etme	18	18,75
Geleneksel, yöresel kültürü tanıtmak	46	47,91
Arazisini belirli ücret karşılığında ziyaretçilere açmak	4	4,17
Gelenlere yöresel dokuyu anlatma amacıyla rehberlik yapmak	12	12,50
Diğer	6	6,25
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.11'de yerel halkın % 60,41'i gelen ziyaretçilere Ayaş'a özgü kültürü tanıtmak ve yöresel dokuyu anlatma faaliyetini gerçekleştirebileceğini söylemiştir. % 18,75'i de kendi evini ziyaretçilere açarak maddi gelir sağlama ve yörenin kalkınmasına destek olma fikrine sıcak bakmıştır. % 10,42'si ise bu faaliyete destek vermeyeceğini açıklamakta ayrıca % 6,25'i böyle bir çalışmanın olabileceğine dahi inanmamaktadır. Burada yerel halkın büyük bir kısmının yöre ile ilgili zenginlikleri yöreyi tanımayanlara aktarma, başkalarıyla Ayaş hakkındaki düşüncelerini paylaşma fikrine daha olumlu baktıkları ve bunun da ilçenin kalkınmasına yardımcı olabileceği düşünülmüştür.

Çizelge 5.12 Ayaş yöresinin kalkınmasında desteği en fazla olan kurum veya kuruluş

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Destek sağlayacağı düşünülen kurum veya kuruluş		
Belediye	40	41,67
Hükümet	50	52,08
Sivil toplum kuruluşları	4	4,17
Bir fikrim yok	2	2,08
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.12’de görüldüğü gibi, bölgenin kalkınmasında en fazla destek sağlayacak olan kurumun % 52,08 oranıyla hükümet olduğu, % 41,67 oranıyla da Belediye olduğu belirtilmiştir.

Çizelge 5.13 Ayaş yerel halkının aylık geliri ve kendisini hangi gelir grubunda gördüğü

Geçerli Değer	Sayı (N)	%
Aylık gelir		
1.000 TL’den az	24	25,00
1.000-2.000 TL	63	65,63
2.001-3.000 TL	7	7,29
3.001-4.000 TL	1	1,04
Diğer	1	1,04
Toplam	96	100,0
Kendisini hangi gelir grubunda gördüğü		
Düşük gelirliler	35	36,46
Orta gelirliler	55	57,29
İyi halli	6	6,25
Toplam	96	100,0

Çizelge 5.13’te Ayaş yerel halkının aylık geliri ve kendilerini hangi gelir grubunda gördüğü sorulmuştur. Bireylerin % 65,63’ü aylık gelirinin 1.000-2.000 TL olduğunu, % 25,00’i ise 1.000 TL’den az gelire sahip olduğunu ifade etmiştir.

Bireylerin Belirli Özelliklerinin Kıyaslanması ve Aralarındaki İlişkinin Derecesi:

Bu bölümde, belirli özellikler arasındaki anlam derecelerinin bulunarak iki ölçüt arasındaki ilişkinin ne şekilde olduğu ve bu iki faktörün birbirini nasıl etkilediği incelenmiştir.

Çapraz tablolar eğitim durumu ve geliri temel alarak oluşturulmuştur. Bunun en önemli nedeni; anket verilerinde ortaya çıkan öğrenim durumu sonuçlarının düzeyi ve gelirin birçok faktörde etkili olmasıdır. Ayrıca gelir ve eğitim durumunu baz almadan oluşturulan bazı tablolara yönelik testlerin anlamsız çıktığının görülmesi de, bu ölçütlerin kullanılmasının diğer bir nedenidir.

EK 1’de Ayaş yerel halkının aylık gelirleri ile yörede turizm için neler yapılabileceği konusu arasındaki dağılımı gösteren tabloda, bireylerin aylık gelirleri farklılaştıkça Ayaş’ta turizmin nasıl geliştirebileceğine olan bakış açısının ne şekilde değişeceği incelenmiştir.

Bireylerin % 32’si devletin maddi desteğinin en önemli etki olabileceği görüşündedir. % 25’lik kesim ise Ayaş’ın yeteri kadar reklâmının yapılmadığı ve tanıtımın yetersiz kaldığı görüşünü savunmaktadır. Bu nedenle Beypazarı, Nallıhan gibi ilçelerin adının daha fazla duyulduğu görüşündedirler. Bu görüşte olanların aylık geliri 1.000-2.000 TL civarında yoğunlaşmıştır. % 15’lik bir payla belediye ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına daha fazla ağırlık vermesi cevabı yer almış olup, bu cevabı veren bireyler gelirleri 1.000 TL’den az ve 1.000-2.000 TL düzeyinde geliri olanlardır. Bazı bireyler belediye faaliyetlerinin yetersiz kaldığını düşünürken, geliri 1.000-2.000 TL’de yoğunlaşan % 10’luk kesim de, ilçe için her ne yapılırsa yapılsın eğer halk isteksizse hiçbir sonuca ulaşılamayacağı yönündedir.

Anket yapılan bireylerin Ayaş’ta turizmin nasıl geliştirebileceğine bakış açısı ve aylık gelirleri arasındaki bağımlılığın derecesinin belirlenmesinde Ki-kare testi (Monte Carlo Exact Pearson) uygulanmıştır. Uygulama sonucunda aradaki bağımlılık derecesi 0,274 elde edilmiştir. Bu değer 0,05’ten büyük olduğundan incelenen bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olmadığı ve aralarında doğrudan doğruya bir

ilişki bulunmadığı söylenebilir. Burada, halkın gelirinin artması ya da azalması Ayaş'ta turizmin geliştirilmesine yönelik yapılacak çalışmalara bakış açısında herhangi bir etkide bulunmayacaktır.

EK 2'de Ayaş yerel halkının öğrenim durumları ve gelen ziyaretçilerin köy evlerinde kalmasına ilişkin düşünceleri arasındaki dağılımı gösteren tabloda, yerel halkın eğitim seviyeleri farklılaştıkça, yöreye gelen ziyaretçilerin köy evlerinde konaklamalarına bakış açısının ne şekilde değiştiği incelenmiştir.

Ziyaretçilerin köy evlerinde kalma fikrine % 81,25 oranında olumlu bakan kesimin yanında % 18,75'lik oran bu fikre olumsuz yaklaşmaktadır. Olumsuz bakan kesimin yaklaşık % 2'si okur-yazar, % 10'u ilkokul mezunu, % 2'si ortaokul mezunu ve % 4'ü lise mezunudur. Bu bireylerin olumsuz cevap vermelerinin en önemli nedenleri; halkın dışarıdan gelen ziyaretçilere olan güvensizliği, eğer kendi evinde bu konaklama gerçekleşecekse kendi ailesinin -özellikle kendi eşleri ve kızlarının- rahatsızlık duyabileceği düşüncesi, böyle bir fikrin Ayaş'ta gerçekleştirilmesinin olanaksız olduğu ve bu faaliyeti gerçekleştirmekten önce yörede daha farklı sorunların çözülmesi gerektiği fikirleridir.

Anket yapılan yerel halkın öğrenim durumları ve gelen ziyaretçilerin köy evlerinde kalmasına ilişkin düşünceleri arasındaki ilişkinin derecesinin belirlenmesinde Ki-kare testi (Monte Carlo Exact Pearson) uygulanmıştır. Uygulama sonucunda aradaki bağımlılık derecesi 0,263 elde edilmiştir. Bu değer 0,05'ten büyük olduğundan incelenen bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olmadığı ve aralarında doğrudan doğruya bir ilişki olmadığı söylenebilir. Bu nedenle, ziyaretçilerin köy evlerinde kalma fikrine yönelik olumlu veya olumsuz cevap verme eğilimi yöredeki halkın eğitim düzeyiyle ilgili değildir. Kısaca öğrenim seviyesi arttıkça ziyaretçilerin köy evlerinde kalmasına bakış açısı olumlu yönde değişmeyebilir.

5.2 Araştırma Alanında Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Araştırma alanında yapılan SWOT analizi, yörenin doğal yapısı ve kırsal turizm potansiyeline yönelik gerçekleştirilmiştir. Analize ışık tutan veriler; alan gözlemi dışında, başta Belediye Başkanı olmak üzere yerel yöneticiler, çeşitli kurumlardaki yetkililer ile yerel halk ve ziyaretçilerin de görüşleri doğrultusunda bir araya getirilerek tablolaştırılmış, araştırma alanına yönelik kırsal turizm potansiyeli değerlendirilmiştir.

Çizelge 5.14 Alana yönelik gerçekleştirilen SWOT analizi

Çevre ve Doğal Kaynaklara Yönelik Durum Analizi			
Güçlü Yönler (Strengths)	Zayıf Yönler (Weaknesses)	Fırsatlar (Opportunities)	Tehditler (Threats)
Asartepe Barajı'nın ve Kirazdibi Göleti'nin varlığı	Müze eksikliği	İpek böcekçiliği ve arıcılığa uygun ortamın bulunması	Erozyon
Tarihi yapıların varlığı ve İpek Yolu üzerinde olması	Tanıtım ve reklâm yetersizliği	Tiftik keçisi yetiştiriciliği	Çevre kirliliği
Verimli toprak, ekolojik ve organik tarım	Altyapıdaki sıkıntılar	Eski yapıların varlığı	Tur firmalarının Beypazarı ve Nallıhan'da fazla olması
Yemek kültürü	Toplu taşıma araçlarının azlığı	Piknik alanlarının varlığı	Plansız yapılaşma
İçmece ve kaplıcaların varlığı	Su sorunu ve sulamadaki yetersizlikler	Doğal hayatın bozulmamış olması	Kışların sert geçmesi
Sosyal ve Ekonomik Kaynaklara Yönelik Durum Analizi			
Güçlü Yönler (Strengths)	Zayıf Yönler (Weaknesses)	Fırsatlar (Opportunities)	Tehditler (Threats)
Tarımda ihracat kapasitesi	Halkın yenilik karşısında isteksizliği	Farklı aktivitelere ev sahibi olabilecek bir alan olması	Üreten kısmın Ayaş'tan göç etmesi
Restore edilmiş eski yapılar	Sosyal olanaklardaki eksiklikler	Ankaralıların, dinlenmek için gidebilecekleri yakın yerlerden biri olması	Yöreye özgü farklı değerlerin kaybolmaya başlaması
Diğer ilçelere yakınlık	Kapalı toplum yapısı	El sanatlarının gelişmişliği	Geniş çaplı pazaryerinin olmaması
Markalaşabilecek ürün varlığı	Konaklama sıkıntısı	Yöresel yemek ve kültürün zenginliği	Mazot fiyatlarındaki artış
Genç işgücünün fazlalığı	Kooperatif eksikliği	Beypazarı'na yakınlığı	Genç işgücü azlığı ve kadın istihdamı sorunu
Kadınların çalışmaya hevesli olması	Tesis ve hizmet yetersizliği	Festival ve şenliklerin varlığı	Yaşlı nüfusun fazlalığı

Festival ve şenliklere yönelik etkinlikler:

Yöreye gelen ziyaretçilerin büyük bir kısmı Ayaş'ı festivalleri sayesinde tanıdığını belirtmiştir. Bunun dışında, ziyaretçilerin tamamına yakını daha sonraki senelerde yapılacak olan “Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali”ne katılmak istediğini söylemiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda bireyler şunu belirtmektedir ki; yöreyi ziyaret edenler özellikle bu tür şenlikleri, şehrin kalabalık ortamından uzaklaşıp, farklı bir gün geçirmek için tercih etmektedirler.

Yörenin tanıtımını ve reklâmını yapma anlamında olumlu katkı sağlayan bu festival, yerel halkın ürettiği ve pazarlamak istediği ürünleri ziyaretçilere sunma anlamında avantaj sağlayacaktır. Bunun yanı sıra yine Ayaş'ta her yıl mayıs ayında gerçekleştirilen “Uçurtma ve Bahar Şenliği”nden ziyaretçilerin pek bilgisi olmasa da bu tür etkinliklerin geliştirilip reklam, yazılı ve görsel medya yoluyla halka duyurulması, yöreye insan çekme potansiyelini artırabilecektir. Ayrıca yurt dışında oldukça ilgi gören hasat bayramlarının yöresel çeşitli ürünlere yönelik düzenlenmesi, kentte yaşayanlar için ilgi çekici olabilecektir.

2011 yılında gerçekleştirilen festivalde dikkat çeken önemli unsurlardan biri, farklı belediyelere bağlı köy veya beldelerden gelen katılımcıların (Beypazarı, Nallıhan, Çayırhan Belediyesi vb. halkının) Ayaş'ta tezgâh kurarak, yapmış oldukları el işlerini satışa çıkarmaları olmuştur. Festivalde özellikle yöre halkı kadınlarının, diğer belediyelerden gelen kadınlara oranla geri planda olduğu anlaşılmış, Ayaş kadınlarının daha kapalı bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Bunun dışında, ziyaretçilerin bir kısmıyla gerçekleştirilen sohbetlerde; bireyler, festivalin sönük geçtiğinden ve şenlik alanının düzensiz olduğundan bahsetmeleri, festivalde daha ilgi çekici unsurların yer almasının gerekliliği açısından önemlidir.

Ayaş'a gelen ziyaretçilerin festivale ilgi göstermesi, yöre halkı açısından bir fırsat niteliğindedir. Kurulan tezgâhlarda satışa sunulan yöresel yemekler, bitkisel ürünler ve el sanatları örnekleri gibi yöreye özgü nitelikler, yöre dışındaki halk açısından cazip olabilmektedir. Bu nedenle yörenin adını duyurmada etkili araçlardan biri olan festivallere, daha ilginç misyonlar yüklenmelidir.

Sosyal tesis ve konaklama faaliyeti:

Ziyaretçilerin büyük bir bölümü Ayaş'a günübirlik geldiğini söyleyerek, bu bireylerin bir kısmı uygun konaklama tesislerinin olmaması nedeniyle yörede yatılı kalamadıklarını belirtmektedir. Ayaş içmece ve kaplıcalarının yer aldığı bazı tesislerde konaklama olanağı bulunurken otel ve pansiyon şeklindeki tesislere diğer alanlarda rastlanmamıştır.

Konaklama tesislerinin dışında sosyal tesis eksikliği de göze çarpan bir diğer konudur. Gerek restoran tarzındaki işletmeler, gerekse insanların sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kapsamlı tesisler bulunmamaktadır. Ziyaretçilerin bazıları bu sorunu, Ayaş'ın en önemli olumsuzluklarından biri olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle yörede turizm faaliyetinin ilerletilmesi için konaklama tesislerinin geliştirilmesi gereğinden bahsetmiştir. Ayaş yerel halkının % 17,71'i de yörenin gelişmesi açısından sosyal olanakların geliştirilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir.

Yerel halkın % 18,75'i de evini -gelir kazanma karşılığında- restore ederek dışarıdan gelenlerin konaklama fikrine olumlu baktığını belirtmektedir. Ayaş Belediye Başkanlığı verilerine göre de yaklaşık 170 evin restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Sadece 2 tanesi konaklama amacıyla kullanılmaktadır. Bu veriler, her ne kadar az olsa da konaklama anlamında yeniliğe açık olan bireylerin de var olduğunu göstermektedir. Bu tür uygulamaların, iç bölgelerde kıyı kesimlere oranla daha güç algılanmasının bilindiği gerçeğinin yanında, özellikle Beypazarı ve Nallıhan gibi ilçelerde bu şekildeki konaklama faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ve yöre dışından da oldukça fazla ilgi gördüğü fark edilmekte ve Ayaş açısından olumlu bir örnek olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle ilçede otel ve pansiyonların eksikliği göz önünde bulduğunda bu tür faaliyetlerin hem yöre halkına, hem ziyaretçilere hem de ilçeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yol kenarında bulunan pazaryerleri:

Yerel halk için en önemli sorunlardan biri ürünü pazarlama sıkıntısıdır. Geniş çaplı bir pazar alanının bulunmaması, üreticiler açısından sorunlara yol açmıştır. Ancak 2009 yılında Ankara-Beypazarı karayolu üzerinde kurulan pazar yeri, yerel halkın ürettiği

sebze ve meyveleri daha sağlıklı koşullarda satabilme olanağı sağlamış ve yoldan geçen kişilere de alış-veriş yapma fırsatı sunmuştur. 30 dükkânın Ayaş ve köylerinde ikamet eden üreticilere kiralanmasıyla yöresel ürünlere ait pazaryeri olan tesiste, üreticilerin dönüşümlü olarak kiraladıkları bu dükkânlar, sadece üreticilere ek gelir getirmekle kalmayıp aynı zamanda Ayaş'ı tanıtabilme olanağıyla yörenin reklâmını yapma fırsatı da sağlamaktadır. Bu nedenle tarımsal üretim açısından zengin bir potansiyele sahip ilçede, bu tür satışların özellikle festival ve şenliklerde de ilçe merkezine yönlendirilmesi, turistlerin daha fazla ilgisini çekecektir. Ayrıca bu pazaryerinde bulunan dükkânların sayısının artırılarak daha fazla yerel halkın ürününü satışa çıkarma olanağının sağlanması, olumlu etkileri de beraberinde getirebilecektir.

Termal turizm faaliyeti:

Ayaş yerel halkının % 6,25'i, termal su kaynaklarının Ayaş'a gelen ziyaretçilerin ilgisini çektiğini düşünmektedir. Ziyaretçilerin önemli bir kısmı, Ayaş'ın turizm potansiyelini oluşturan en önemli zenginliklerden biri olan içmece ve kaplıcaları sayesinde Ayaş'ı tanıdığını belirtmiştir. Özellikle kentlerde yaşayanların yöreyi bu sayede tanıması önemli bir noktadır. Ankara'da özellikle Kızılcahamam, Haymana ve Ayaş'ta bulunan bu önemli kaynakların, Ayaş yöresinin tanıtılmasında önemli bir yere sahip olacağı kuşkusuzdur. Bu nedenle özellikle Ayaş'a yönelik tanıtımlarda bu tür alanların daha çok göz önüne sunulması ve reklâm çalışmalarında bu turizm faaliyetine yer verilmesi yöreye insan çekme potansiyelini artıracaktır.

Doğal alanlarda gerçekleştirilebilecek etkinlikler:

Ayaş ilçesi özellikle doğal yönüyle ilgi çekmektedir. Piknik alanlarının bulunması ve özellikle yöre dışındaki halkın hafta sonlarını değerlendirme amaçlı bu tür yerlere gelmesi dikkati çekmektedir. Asartepe Barajı kıyıları, Kirazdibi Göleti, Sinanlı ve İlhan çayları gibi alanlar bu faaliyet için uygun olabilecek mekânlar olup, Ayaş merkezde bulunan piknik yapma alanları da ziyaretçiler tarafından oldukça ilgi görmektedir.

Ziyaretçilerin birçoğu yöreye temiz hava almak ve piknik yapmak için geldiklerini belirtmişlerdir. Yöre halkı da Ayaş'a ziyaretçilerin % 57,29'unun kısa amaçlı gezi veya piknik yapma amacıyla ilçeye geldiklerini düşünmektedir. Bu tür doğal alanlarda piknik

dışında doğa amaçlı geziler, dağ yürüyüşü, balık tutma gibi etkinliklerin yapılabileceği düşünülmektedir. Özellikle Asartepe Baraj Gölü ve Kirazdibi Göleti balık tutmak için uygun alanlar olup buralarda doğal peyzaj bozulmadan piknik alanlarının düzenlenmesi, doğayla iç içe oturma alanlarının ve çardakların kurulması da bu tür alanlarda gerçekleştirilebilecek etkinlikler arasındadır.

Tarımsal turizm faaliyeti:

Ayaş, geçimini ağırlıklı olarak tarımdan sağlayan bir ilçedir. Kiraz, domates, dut üretim ve ihracatında önemli bir yere sahip olan ilçenin, hem yöre, hem de Ankara'nın bitkisel üretiminin karşılanması açısından önemi tartışılmazdır.

Ayaş yerel halkına göre yöreyi çekici kılan en önemli özellik % 71,88'lik kesimin belirttiği gibi bitkisel üretimdir. Aynı şekilde “yörede öne çıkan faaliyetler” için yerel halkın % 44,79'u “tarım” cevabını vermiştir. Turizmin yörede geliştirilmesinin tarımsal turizm ile mümkün olabileceğini söyleyen kesim ise % 23,96'dır. Bu oranlar tarımın, yöre için öneminin ne derece fazla olduğunu göstermektedir.

Gerçekleştirilen SWOT analizi, anket verileri ve sözlü görüşmeler doğrultusunda, tarımsal turizmin ilçede gerçekleştirilebilmesinin üç türlü mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bunlardan ilki; ilçeden yöresel doğal ürün almak isteyen ziyaretçilerin zamanları kısıtlı ise yol üstü pazaryerinden, tarladan ya da bahçelerden kendileri istedikleri ürünü toplayarak satın alabilme şeklindedir. Bir diğeri; uzun süreli ancak zaman zaman yörede bulunmak istiyorlarsa, değerlendirilmeyen tarımsal arazilerini kiralayarak hobi bahçeleri halinde kullanabilmeleri ve bu sayede ürünleri kendilerinin yetiştirme olanağına sahip olmaları sonucunda, hem kendilerinin bu zevki yaşaması ve doğal besinlere ulaşması hem de arazi sahibinin gelir elde etmesi şeklindedir. Sonuncusu ise, tatil çiftlikleri şeklindeki yapılarda konaklayarak yöreye özgü birçok kaynağa ulaşabilme, eğer isterlerse tarımsal etkinliklere katılarak farklı bir deneyim kazanabilme şeklindedir.

Anketlerde “yörenizde uygulanacak turizm faaliyetine siz ne ölçüde destek verirsiniz?” sorusuna Ayaş yerel halkının % 18,75'lik bölümü kendi evini bu şekildeki bir kullanım

için açabileceği yönünde cevap vermiştir. Sadece % 4,17'si arazisini kiraya verebileceğini belirtmiştir. % 10,42'si ise konuya hiçbir şekilde destek vermeyeceğini ifade etmiştir. Yörenin doğal potansiyel açısından kırsal turizme uygun olabileceği düşünülse de, bu oranlar bölgede tarımsal turizmin gelişmesi için bireylerin desteğinin az olduğunu göstermektedir. Kapalı toplum yapısı ve güvensizlik bunun temel nedenini oluşturmaktadır.

Yörenin, birçok bitkisel ürün açısından Ankara'daki diğer ilçelere kıyasla ön planda olduğu bilinmektedir. Özellikle domates ve dut ile özdeşleşmiş olan ilçede dut ağacının yoğunluğu ipekböcekçiliği yetiştiriciliğini akla getirmektedir. İpekböceği sadece dut yaprağını tüketen bir canlıdır. Bunun yanında yavaş yavaş kaybolmaya başlayan ipekböcekçiliğinin Türkiye'de iç bölgelerde fazla yapılmadığı düşünüldüğünde Ayaş'ın bu açıdan avantajlı bir ilçe olduğu konumunda olduğu söylenebilmektedir.

Yöresel kültürü ön plana çıkaracak faaliyetler:

Ayaş kadınlarının geçmişte özellikle tiftik yününden örmüş oldukları çorap ve giysiler düşünüldüğünde yöre kadınının bu uğraşa yatkın olduğu anlaşılmaktadır. Eskiye oranla yörede tiftik keçisi yetiştiriciliğinin azaldığını belirten bireyler, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın vermiş olduğu hayvancılık desteklerinden¹² faydalanarak ipekböcekçiliği faaliyetinden yararlanabilir. Ayrıca kendi ürettiği ipeği de ev ortamında işleyerek ürettiği el işlerini ziyaretçilere satma olanağına sahip olabilir. Bu nedenle dut açısından zengin olan bu ilçenin, ipekböcekçiliği faaliyeti ile hem gelir elde etmesi mümkün hale gelebilir hem de ipekböceğinin gelişme evrelerinin köy evlerinde görülebilmesi, ziyaretçiler ve çocuklar açısından ilgi kaynağı olarak bireylere farklı bir deneyim sağlayabilir.

Yörede el sanatlarının gelişmiş olması, özellikle bez bebeklerin ve tiftikten yapılmış çorap ve giysilerin varlığı, yöresel kültürü öne çıkarmada önemli bir yere sahiptir. Ancak kadınların eskisi kadar bu işlerle ilgilenmemesi dikkati çeken diğer bir unsurdur. Özellikle festivallerde yöre dışından gelen ziyaretçiler bu tür değerlere ilgi göstermektedir. Yol üzerinde bulunan Ayaş Yöresel Ürün Pazar Yeri'nde sergilenmeye

¹² 2011 yılı ipekböcekçiliğine verilen destekler; tohum TL/kutu=30; 1. sınıf koza, damızlık koza, diğer TL/kg=20 (Anonoim 2011b).

başlayan el emeği ürünler, yoldan geçen insanların dikkatini çekmektedir. Özellikle kadınların gelir sağlamaları açısından bu uğraş önemli bir ekonomik katkı olarak değerlendirilebilir.

Ziyaretçilerin hemen hemen hepsi yöreden otantik ürünleri almak istediklerini söylemişlerdir. Yerel halkın da % 60,41'i yöresel kültürü anlatmak ve yöreyi tanıtmaya amacıyla rehberlik yaparak gönüllü destek verebileceğini belirtmiştir. Bu nedenle yöresel sanat unsurlarının özellikle belirli bir alana ayrılmış mekânlarda tanıtım ve satışının yapılması, ziyaretçilerin ilgisini çekmede önemli bir etki yaratabilecektir.

Tarihi yapıyı canlandıracak faaliyetler:

İpek Yolu'nun ilçeden geçmesi, Roma ve Bizans Dönemi'ne ait eserler, cami, hamam, türbe gibi eski yapılar, Ayaş'ın tarihi açıdan ne kadar yoğun bir alanda bulunduğu kanıtı durumundadır. Ancak bu kadar tarihi kaynağa rağmen Ayaş'ta müze faaliyetlerine yeterli önem verilmemiştir. Özellikle Ayaş'a yapılacak gezi ve etkinliklerde bu yapıların tanıtımı için zaman ayrılması, tarihi mekânlara yönelik turların düzenlenmesi, yöreye yapılacak katkıları daha fazla artıracaktır. Örneğin Likya Kral Yolu, Pers Kral Yolu gibi tarihte önemi olan birçok yolun belirli kısımları turizme açılarak ziyaretçilerin yürüyüş yapmalarına olanak sağlamıştır. Bu şekilde tarihi yolların turistlerin ilgisini çekebilmek için ziyaretçilere açıldığı düşünüldüğünde, İpek Yolu'nun da Ayaş'tan geçmesinin avantajlarının olumlu anlamda değerlendirilebilmesi, yöreye birçok yönden artı kazandırabilecektir.

6. SONUÇ

“Ankara İli Ayaş İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans çalışmasında, kırsal turizm kavramı incelenmiş ve Ayaş ilçesinde, hem yöre halkının görüşleri, hem yöreyi ziyaret eden turistlerin düşünceleri, hem de alanın doğal yapısının özellikleri dikkate alınarak kırsal turizmin Ayaş'ta uygulanabilme potansiyeli araştırılmış, ayrıca yöreye uygun olabilecek kırsal turizm faaliyetleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın temelini oluşturan kırsal turizm, yirminci yüzyılın sonlarından itibaren birçok ülkenin kalkınma planlarının olmazsa olmaz öğelerinden biri haline gelmiştir. Elbette sadece turizm bazlı hareket etmenin kalkınmaya tamamiyle yeterli olacağı söylenemez. Ancak bu dinamizmin başlatılmasında kırsal turizm uygulamasının etkili bir araç olarak kalkınma çalışmalarında önemli bir yer tutacağı fikri belirginleşmektedir.

Ayaş yöresinin doğal ve kültürel bazı kaynaklarını değerlendirememesi, sosyal ve ekonomik anlamda da yeterli gelişmeyi sergileyemediği gerçeğini beraberinde getirmiş, bu nedenle de Ankara'ya sürekli göç veren ilçe nüfusunun yerinde kalkınmasının sağlanması için kırsal turizmin bir araç olarak kullanılabilmesinin doğru olacağı belirlenmiştir.

Çalışma sonucunda Ayaş'ın; doğal kaynak zenginliği, tarihi dokusu, bitkisel ve hayvansal varlıkları, termal su kaynakları, merkeze olan ulaşım kolaylığı gibi birçok nedenden dolayı avantajlı bir noktada olduğu ortaya konulmuş, ancak olumlu birçok etmene rağmen yörenin turizm açısından istenilen düzeyde olmadığı anlaşılmıştır. Halkın geçim kaynağını tarımın oluşturması ve yaşam şekillerinin de bu faaliyet tarafından biçimlendirildiğinin belirlenmesinin yanında, hizmet ve sanayi sektörlerinde ekonomik anlamda görülen yetersizlikler de kendini oldukça belli etmiştir.

Araştırma alanının İç Anadolu Bölgesi'nde yer alması; denizden uzak ve karasal iklimin hâkim olması, kapalı toplum yapısının olması, doğayla bütünleşmenin kıyı kesimlere göre nispeten daha az görülmesi, insanların sosyal ve ekonomik hayatlarına etki ettiği

kadar, düşüncelerine de tesir etmiştir. Halkın yöre dışından gelenleri hemen kabullenmemesi de anket sonuçlarından anlaşıldığından, bu yöndeki düşüncelerin azaltılması amacıyla eğitim çalışmalarına ağırlık verilmesi, yöre halkına bu şekilde gerçekleştirilen faaliyetlerin örneklerle anlatılması, artıları ve eksileri ile uygulama hakkında somut verilerin sunulması bireylerin fikirlerine olumlu etki yaratabilecektir.

Araştırma kapsamında Ayaş'ta yaşayan yerel halka yönelik anket uygulanmıştır. Buradaki anket çalışmasının amacı; yöre halkının Ayaş'ın kalkındırılması için hangi noktalara eğilim gösterdiğinin vurgulanması ve kırsal turizm gibi bir faaliyetin yörede uygulanabilirliğinin saptanması olmuştur. Ayrıca ziyaretçilerle ve yerel yöneticilerle gerçekleştirilen görüşmeler yapılarak, hem Ayaş'ta yaşayan yerel halkın hem de ziyaretçilerin konuyla ilgili görüşlerini ortaya koyan bazı maddelerden örnekler sunulduğunda değişik noktaların önem kazandığı anlaşılmaktadır.

Örneğin ziyaretçilerin birçoğunun hafta sonlarında gittikleri yerleri veya kısa süreli tatillerini; doğaya yönelik geziler, açık alanlar, parklar, köy vb. yerler oluşturmaktadır. Ayrıca ziyaretçilerin büyük bir kısmı Ayaş'a gününbirlik geldiğini ifade ederek Ankara'ya yakınlığından dolayı konaklamalı faaliyete gerek olmadığını düşünmekte, eğer kalmak istese de yörede uygun konaklama tesislerinin bulunmamasından dolayı bu eylemi gerçekleştiremediğini belirtmektedir. Bu nedenle ilçede sorun olarak görülen, sosyal ve konaklama tesislerinin eksikliği, zengin kaynak potansiyeline sahip bir alanda altyapı eksikliği ve fiziksel alanların yetersizliği, yörenin kalkınma çabalarını zora sokmaktadır. Bu gelişmeyi sağlamak kısa zamanda gerçekleştirilemeyeceği için çeşitli kurum ve kuruluşların destekleriyle bu çerçevedeki çalışmalara hız verilmesi önemli olacaktır.

Kırsal turizmi cazip kılan ve kentte yaşayanları etkileyen en önemli faktörlerden birisi de yerellik ve otantikliktir. Geçmişten gelen yapı ve niteliklerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, ilgiyi daha çok çekecek ve yerel farklılığı belirginleştirecektir. Örneğin geçmişte daha yoğun yapılsa da şu anda da bazı evlerde devam eden el sanatları örnekleri, özellikle kadınlar açısından büyük avantaj niteliğindedir. Özellikle Ayaş'ta her yıl düzenlenen "Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler

ve El Sanatları Festivali”nde ve yol üstü pazarlarında kendi emeklerini sunmaları ve bunu sunarken yöreye özgü motif ve desenleri işleyerek orijinal bir niteliğe kavuşturmaları ilgi çekebilecek faaliyetlerden biri olabilecektir. Bu nedenle köy düğünleri, yöresel el sanatları, festivaller, yöresel doğal ürünlere yönelik hasat bayramları gibi faaliyetlerin yer alması da kırsal ekonominin geliştirilmesinin yanı sıra Ayaş’ın tanıtılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ayaş yerel halkının % 76,04’ünün tarım arazisinin olduğu, % 29,17’sinin de hayvansal varlığı olduğu öğrenilmiştir. Halkın % 39,59’u doğrudan geçimini tarımdan sağlarken, % 60,41’i tarım dışı gelir elde etmektedir. Ayrıca anket sonuçlarına göre özellikle dut pekmezi, turşu ve salçanın birçok evde işlenip ev ortamında tüketildiği ve gelen ziyaretçilere satıldığı anlaşılmaktadır. Bu oran % 72,60 olup, işlenen doğal ürünlerin kentte yaşayan bireyler açısından çok fazla değer gördüğü anlaşılmıştır. Bu tür ürünlerin uygun pazarlarda satışa çıkarılması yerel halka önemli bir gelir sağlayacak, bu işi kadınların yapıyor olması da yöre kadınlarının hem ekonomik hem de sosyal statülerine artı kazandıracaktır. Ayrıca bu ürünlerin farklı şekillerde -domates kurusu, domates tozu, dut kurusu, pestil, kiraz turşusu, vb.- alıcılara sunulması ve yöredeki bazı ürünlerin bu sayede markalaşma yoluna gitmesi açısından önemli bir etki yaratacaktır.

İlçede tarım turizmi faaliyetinin geliştirilmesinin çok önemli olduğu düşünülmüş, özellikle yörede yaşayanların kapalı bir toplum yapısı sergilemesinden dolayı, konaklama şeklindeki tarım turizmi faaliyetinden çok; hobi bahçeleri ve tarladan doğal ürünü toplamak şeklindeki uygulamaların fayda sağlayacağı gözlenmiştir. Özellikle piknik yapmaya gelen ziyaretçi sayısının fazlalığı, Ayaş’ın doğal alanlarının fazla olması, bu tür ortamlara olan talebi bir kat daha artırmaktadır. Ayrıca ilçenin Ankara’ya olan yakınlığı şehrin kalabalığından kısa süreli de olsa uzaklaşmanın avantajları arasında gösterilebilir. Bunun dışında sadece bitkisel ürün almak için de Ayaş’a gelen çok sayıda ziyaretçi bulunmaktadır. Bu etkinliği “tarlalardan kendi almak istediği ürünü kendisi seçerek toplayan” şeklinde geliştirmek, uygulamayı daha farklı kılacak, belki de daha sonra kullanılmayan tarım arazileri, yöre halkından kiralanarak hobi bahçeleri şeklinde değerlendirilebilecektir.

Yerel halkın özellikle Ayaş'ın tarihi, kültürel ve doğal kaynak zenginliğinin farkında olduğu ve bu oluşumların korunmasının bilincinde olduğu anket sonuçlarından anlaşılmıştır. Ancak bu tür alanlarda, somut anlamda yeterli iyileştirme çalışmalarının yapılmadığı da vurgulanmıştır. Özellikle Ayaş merkezde yöresel mimarinin esintilerini taşıyan evlerde pansiyonculuğun yapılması, müze olarak ziyaretçilere tanıtılması veya yerel ürün ve zenginliklerin pazarlanabileceği satış birimlerinde sergilenmesi olumlu etkiler doğurabilecektir.

İlçedeki Cumhuriyet Meydanı'nda özellikle festivalde görülen düzensizlik ve olumsuz trafik düzeni çoğu zaman sıkıntılara sebebiyet vermektedir. Kentin doğal yapısı bozulmadan gerekli peyzaj düzenlemelerinin yapılması ve görsel anlamda çekiciliğinin artırılması için tarihi yapıların da özellikleri bozulmadan restore edilmesi alınabilecek önlemlerden bazılarıdır. Ayrıca Ayaş'ta zengin tarihi yapıların ve yöresel değerlerin yoğunluğuna rağmen müzecilikle ilgili faaliyet görülmemektedir. Dışarıdan gelen halka yöreyi daha iyi tanıtılabilmek için Ayaş'ın tarihi hakkında bilgi verilmesi için müzecilik faaliyetinin geliştirilmesi, ilçeye katkı sağlayabilecektir. Gelecekte turistlerin çevreye daha duyarlı olacakları dikkate alınarak Ayaş'taki kırsal alanlara yeni bina inşa etmektense, restorasyon çalışmaları ile geleneksel mimari korunarak çevrenin görsel ve kültürel peyzaj açısından daha planlı ve düzenli olması sağlanabilecektir.

Yerel halk, anket verilerine göre, yörede kırsal turizmin geliştirilebilmesinin olumlu sonuçları olabileceğini düşünmekte ancak halkın % 10,42'si kırsal turizm çalışması olursa destek vermeyeceğini belirtmekte, sadece % 18,75'i evini gelir kazanma karşılığında konaklamaya açabileceğini ve % 4,17'si tarımsal arazisini ziyaretçilere belirli bir ücret karşılığında hobi bahçesi şeklinde kullandırabileceğini söylemektedir. Bu görüşler de halkın aslında bireysel anlamda bu konuya olumlu bakmadığını ya da konuyla ilgili önerileri beğenmediğini göstermektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de güvensizlik duygusu ile kültürel değerlerin, gelenek ve göreneklerin bozulabileceği endişesidir. Ancak bunun yanında halkın % 47,91'i yöresel kültürü tanıtmak, % 12,50'si de gönüllü olarak yöreyi ve doğal dokuyu anlatmak için gelen ziyaretçilere rehberlik yapabileceğini belirtmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki; yerel halka ve özellikle kırsal kadına, lider kişiler başkanlığında ve sivil toplum kuruluşları

gibi oluşumların önderliğinde, kırsal turizm konusu üzerine bilinçlendirme ve eğitim çalışmalarının düzenlenmesi, yeniliklerin benimsetilebilmesi konusunda destek verilmesi gerekmektedir. Ayrıca yörenin sorunlarına değinilirken, “siz ne istiyorsunuz?” sorusunu doğrudan yerel halka yönelterek, planlama sürecine dâhil olmalarının sağlanması ve çalışmanın odak noktasını kendilerinin oluşturduğunun vurgulanması, kişilerin bu süreçte kendilerini değerli görmeleri açısından önemli olacaktır.

Ayaş’ın en önemli eksikliklerinden birisi de kendisini dış çevreye sunamaması olup, buna neden olan en önemli faktörlerden birisi reklâm ve tanıtım yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu eksiklik nedeniyle ilçeye ilgili bilgiler kitaplaştırılmalı, çeşitli fuar ve etkinliklerde broşür dağıtımını yapılmalı, yol üzerindeki tabelalarda fotoğraflara yer verilerek, ilçe tanıtımının görsel anlamda gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Gerekirse değişik ve akılda kalıcı sloganlarla bu çalışmalar pekiştirilmelidir.

Kırsal turizmin yörede doğru ve etkin bir şekilde uygulanabilmesi, yörenin sadece doğal ve kültürel kaynaklar açısından zengin olmasıyla sağlayabileceği bir çalışma değildir. Yerel halktaki isteğin dışarıya çıkarılarak yerel yönetim ile arasındaki bağın geliştirilmesi ve uygulamanın sivil toplum kuruluşlarına ya da devletin ilgili birimlerine aktararak koordineli ve planlı bir uygulamanın gerçekleşmesi son derece önemli bir konudur. Burada yerel halkın % 10,42’si yöredeki turizmin etkin olabilmesi için yerel halkın uygulama sürecine dâhil edilmesi gerekliliğinden bahsetmektedir.

Kırsal turizm çalışmalarının en önemli noktalarından birisi, öncelikle bireysel düzeydeki isteği canlandırmak, daha sonra bu isteği tüm kitleye yaymak olmalıdır. Bu nedenle kooperatif gibi birleşmeler olmadan bu dinamizmin kıvılcım olarak büyüebilmesi çok kolay olmayacaktır. Ayrıca yörenin gelişmesinde yeniliklerin benimsetilebilmesi için; bazı önder kişilerin ortaya çıkarılması ve bu bireylerin yerel halkla doğrudan bağlantıya geçmesinin sağlanması, kırsal kalkınmanın en önemli uygulama noktalarındandır. Kırsal kalkınma çalışmalarında önder kişilerin yerel halk konusunda önemli etkisinin olduğu düşünüldüğünde, kırsal turizm konusundaki bilincin oluşturulmasında da yerel liderlere duyulan ihtiyaç oldukça fazladır. Ayrıca kırsal turizmde yerel halk ve ziyaretçi arasındaki iletişim çok önemli olduğundan

pansiyonculuk, pazarlamacılık, turizm, davranış biçimleri gibi konularda yerel halka eğitimlerin verilmesi hem yerel halk, hem de ziyaretçiler açısından yararlı olabilecektir.

Ayaş'ta doğal kaynaklar açısından kırsal turizm potansiyeline uygunluk olumlu yönde görülse de, yerel halkın yaşam biçimi, davranışları ve istekleri bu faaliyetin uygulanabilirliğini kısıtlama ve güçleştirme eğilimindedir. Bu engeller aşılabildiği ölçüde kırsal turizmin yörede uygulanma potansiyeli de artacaktır. Buna bağlı olarak da Ayaş ilçesinde bu faaliyetin gerçekleştirilmesi için bu detayların göz önünde bulundurularak yörenin kırsal turizm açısından fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahipaşaoğlu, S. ve eltek, E. 2006. Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi, 173 s., Ankara.
- Akpınar, E. ve Bulut, Y. 2010. Ülkemizde Alternatif Bir Turizm Dalı Olan Ekoturizm eşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımları ve Uygulama Alanları. III. Ulusal Ormancılık Kongresi, s.1575-1594, Erzurum.
- Aksu, R. 2009. Ayaş (Ankara) Kaplıcalarının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, 131 s., Afyonkarahisar.
- Akyol, A. ve Tolunay, A. 2006. Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Sayı:2, s.116-127, Isparta.
- Aldan, M. 1965. Türlü Yönleriyle Ayaş (Bir Meskun Yer İncelemesi), Ayyıldız Matbaası, 236 s., Ankara.
- Alpar, R. 2010. Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik Güvenirlik. Detay Yayıncılık 1. Baskı, 420 s., Ankara.
- Altanlar, A. 2007. Akçakoca Alternatif Turizm Olanaklarının Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 167 s., Bolu.
- Anlar, M.H.N. 2008. Türkiye’de Kırsal Nüfusun Sosyo-Ekonomik Önemi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 221 s., İstanbul.
- Anonim. 1924. 442 Sayılı Köy Kanunu, Sayı 68, Cilt V., 336 s., Ankara.
- Anonim. 1994. Devlet Planlama Teşkilatı Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu (1996-2000), Ankara.
- Anonim. 2000a. Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (2001-2005), Ankara.
- Anonim. 2000b. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Genel Nüfus Sayımı. Web Sitesi. <http://www.tuik.gov.tr>. Erişim Tarihi: 12.10.2010.
- Anonim. 2004. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı II. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu, Ankara.
- Anonim. 2006a. Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara.
- Anonim. 2006b. Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, Ankara.
- Anonim. 2006c. Ev Pansiyonculuğu: Agro Turizm. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kadınların Ekonomik Güçlenmelerine Yönelik Yol Haritası, s. 32-33, Ankara.
- Anonim. 2006d. Turizmde Yeni Alternatif Ekolojik Tarım Turizmi. Web Sitesi. <http://www.tarimsal.com>. Erişim Tarihi: 07.09.2010.

- Anonim. 2007a. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi. Web Sitesi. <http://www.datur.com/tr>. Erişim Tarihi: 07.01.2011.
- Anonim. 2007b. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023 Turizm Stratejisi, Ankara.
- Anonim. 2009a. T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Genel Olarak Mernis. Web Sitesi. <http://www.nvi.gov.tr>. Erişim Tarihi: 12.11.2010.
- Anonim. 2009b. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma IPARD Programı 2007-2013, 363 s., Ankara.
- Anonim. 2010a. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimler. Web Sitesi. <http://www.zmo.org.tr>. Erişim Tarihi: 11.10.2010.
- Anonim. 2010b. Ayaş Belediyesi. Web Sitesi. <http://www.ayas.bel.tr>. Erişim Tarihi: 08.10.2010.
- Anonim. 2010c. SGP Nedir?. Web Sitesi. <http://www.gefsgp.net>. Erişim Tarihi: 10.12.2010.
- Anonim. 2010d. T.C. Ayaş Kaymakamlığı. Web Sitesi. <http://www.ayas.gov.tr>. Erişim Tarihi: 18.09.2010.
- Anonim. 2010e. T.C. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Planı 2010-2013, Ankara.
- Anonim. 2011a. Türk Dil Kurumu. Web Sitesi. <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 10.12.2010.
- Anonim. 2011b. Köy Turizmi Projelerine Üniversite Desteği. Web Sitesi. <http://www.turizmhaberleri.com>. Erişim Tarihi: 14.03.2011.
- Anonim. 2011c. Tatuta Projesi. Web Sitesi. <http://www.bugday.org>. Erişim Tarihi: 02.01.2011.
- Anonim. 2011d. Ulupınar Çıralı'da Eko-Tarım ve Eko-Turizm Gelişim Planının Katılımcı Uygulanması. Web Sitesi. <http://www.gefsgp.net>. Erişim Tarihi: 12.10.2011.
- Anonim. 2012a. Ayaş Platformu Derneği, Ayaş Yöresel Ürünler Pazarı. Web Sitesi. <http://www.ayasplatformudernegi.com>. Erişim Tarihi: 10.01.2012.
- Anonim. 2012b. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. Web Sitesi. Ayaş Nüfus Verileri. <http://www.tuik.gov.tr>. Erişim Tarihi: 12.05.2012.
- Anonim. 2012c. T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. Bitkisel Üretim İstatistikleri. Web Sitesi. Ayaş Nüfus Verileri. <http://www.tuik.gov.tr>. Erişim Tarihi: 10.07.2012.
- Anonymous. 1994. OECD, Tourism Strategies and Rural Development, 94p., Paris.
- Anonymous. 2005. South East England Development Agency, Rural Tourism in the South East a Strategy for Future Action a Consultation Draft. 19 p., The United Kingdom.

- Anonymous. 2006. Rural Development Success Stories. Office for Official Publications of the European Communities, pp. 30-31, Luxembourg.
- Anonymous. 2007. California Travel and Tourism Commission, Rural Tourism Strategic Plan. 82 p., The United States of America.
- Anonymous. 2010. The GEF Small Grants Programme, SGP at a Glance. Web Sitesi. <http://www.sgp.und.org>. Erişim Tarihi: 25.12.2010.
- Arıkan, R . 2004. Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama. Asil Yayın Dağıtım, 387 s., Ankara.
- Arslanoğlu, S. 1999. Ayaş Yöresi Kanaviçe İşlemeleri Üzerine Bir Araştırma ve Çeşitli Yöresel Dokumalarla Yeni Tasarımlar. Sanatta Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 335 s., Ankara.
- Atmaca, C.Z. 1985. Ayaş İlçesinin Bölgesel Coğrafyası. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 88 s., Ankara.
- Aydemir, G. 2004. Ekolojik Kırsal Turizm ve Tatuta Deneyimi. Buğday Derneği Makalesi, 2 s., Türkiye.
- Baud-Bovy, M. and Lawson, F. 1998. Tourism and Recreation Handbook of Planning and Design. Architectural Press, 287 p., Oxford.
- Benuğur, M. 1992. Ankara, Ayaş Yöresinde Üretilen Tiftikler, Tiftiklerin Değerlendirme Şekli Ve Aile Ekonomisine Katkısı Üzerinde Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 94 s., Ankara.
- Busby, G. and Rendle, S. 2000. The Transition from Tourism on Farms to Farm Tourism. Tourism Management, Department of Land Use & Rural Management, Seale-Hayne Faculty, University of Plymouth, pp. 635-642, London.
- Caber, H. 2006. Türkiye’de Ekolojik Çiftlik Ziyaretleri. 2005-2006 Yılı Tatuta Rehberi, 97 s., İstanbul.
- Canoves, G., Villarino, M., Priestley, G.K. and Blanco, A. 2002. Rural Tourism in Spain: An Analysis of Recent Evolution. Department of Geography, Universitat Autònoma de Barcelona, pp. 755-769, Spain.
- Cengiz, T. 2003. Peyzaj Değerlerinin Korunmasına Yönelik Kırsal Kalkınma Modeli Üzerine Bir Araştırma: Seben İlçesi (Bolu) Alpağut Köyü Örneği. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 302 s., Ankara.
- Çelebi, M. 1999. Ayaş’ın Görsel Tarihi, Ayaş Belediyesi, 160 s., Ankara.
- Çeken, H., Çıkın, A. ve Uçar, M. 2009. Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi, Agro-Turizm ve Ekonomik Sonuçları. Tarım Ekonomisi Dergisi, 15 (1), s.1-8.
- Çeken, H. ve Ökten, Ş. 2008. Gap Projesi’nin Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Politikaları İçindeki Yeri ve Önemi. Tarım Ekonomisi Dergisi 2008, 14 (1), s.13-22.
- Çolak, O. 2009. Turistik Ürün Çeşitlendirme Kapsamında Kırsal Turizm ve Kırsal Turizm İşletmeciliği: Şirince Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, 238 s., Aydın.

- Demircioğlu, G. 1993. "Kırsal Turizm Nedir?", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl:11, Sayı:5, Eylül-Ekim, Ankara.
- Demirkan, E. 2006. *Ayaş Tüccar Abdullah Efendi Konutu Restorasyon Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 326 s., Ankara.
- Dilek, E.F. ve Şahin, Ş. 2002. *Çevre Duyarlı Turizm Uygulamaları: Yeşil Otelcilik ve Ekoturizm*. Kırsal Çevre Yıllığı 2002, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, Ankara.
- Dölen, B. 2005. *Türkiye'de Ekolojik Çiftlik Ziyaretleri*. 2004-2005 Yılı Tatuta Rehberi, 41 s., İstanbul.
- Erdoğan, N. 2003. *Çevre ve (Eko)turizm*, 1. Baskı., Erk Yayınları, 306 s., Ankara.
- Gökçe, F. 2006. *Yerel Destinasyonlarda Turizm Potansiyelinin Belirlenmesinde SWOT (FÜTZ) Analizi Tekniği: Giresun Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, 121 s., Hatay.
- Gülçubuk, B. 2008. *Rapor Özeti*. Kırsal Kalkınma Çalıştay, Çalıştay Raporu, s.1-8, Ankara.
- Gülçubuk, B. 2009. *Kırsal Kalkınma ve Doğa Kalkınma İlişkileri*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Kırsal Kalkınma Ders Notları, Ankara.
- Gündüz, S. 2004. *Ankara İli Kalecik İlçesinde Tarımsal Turizme Uygun Alanların Saptanması ve Tarımsal Turizm Modelinin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 245 s., Ankara.
- Gürlük, S. 2001. *Sürdürülebilir Kentleşme Olgusu ve Cumalıkızık Örneği*. Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı:1-2, Bursa.
- Haldar, P. 2007. *Rural Tourism-Challenges and Opportunities*, International Marketing Conference on Marketing Society: Co-operative, Rural and Bop Marketing, Kalinga Institute of Industrial Technology University, Greater Noida.
- Hall, D., Kirkpatrick, I. and Mitchell, M. 2005. *Aspects of Tourism/ Rural Tourism and Sustainable Business*, Cromwell Press, 370 p., Great Britain.
- Hall, D. and Roberts, L. 2001. *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice*, First Published, CABI Publishing, 231 p., The United States of America, Cambridge.
- Hoşcan, N. 2008. *Orman Köylerinde Doğal ve Kültürel Değerlerin Ekoturizm Etkinliklerinde Kullanılması: Bolu İli, Mudurnu İlçesinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, 174 s., Ankara.
- Jolliffe, L. and MacDonald R. 2003. *Cultural Rural Tourism, Evidence from Canada*. *Annals of Tourism Research*, Elsevier Science Published, Vol. 30, No. 2, p.307-322, Great Britain.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. 2009. *Turizm ve Çevre*, 3. Baskı., Detay Yayıncılık, 212 s., Ankara.
- Kearsley G. 1999. *Rural tourism in Otago and Southland*. *Tourism and Recreation in Rural Areas*, John Wiley and Sons Ltd., England.

- Kiper, T. 2006. Safranbolu Yörükköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 373 s., Ankara.
- Küçükaltan, D. 2002. Tarım Turizmi ve Türkiye’de Tarım Turizmi İşletmeciliği. T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri, I. Cilt. s.143-157, Ankara.
- Küçüktural, Z. 2000. Ayaş Yöresinde Bulunabilen Tenteneler Üzerine Bir Araştırma ve Çeşitli Yöresel Dokumalarla Yeni Tasarımlar. Sanatta Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 316 s., Ankara.
- Mair, H., Reid, D., George, W. and Taylor, J. 2001. Planning for Growth? Re-Thinking the Rural Tourism Opportunity. Mair/Canadian Society of Extension, Faculty of Environmental Design and Rural Development University of Guelph, 5p., Ontario.
- McNamara, H. 2007. Niche Marketing for Coaches, Published by Thorogood, 239 p., London.
- Miran, B. 2002. Temel İstatistik. Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.
- Morgül, Ş.M. 2006. Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, 181 s., Edirne.
- Nilsson, P.Å. 2002. Staying on Farms. An Ideological Background. Research Center of Bornholm, Annals of Tourism Research, Vol: 29 (1), pp. 7-24, Denmark.
- Oğuz, D. 2007. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Kentsel Açık-Yeşil Alanlar Ders Notları, Ankara.
- Oppermann, M. 1996. Rural Tourism in Southern Germany. Annals of Tourism Research, Vol: 23; Number: 1, Great Britain.
- Oygür, A.B. 2008. Agroturizm: Sınırlı Sorumlu Karaburun Kadınları Agro-Turizm ve İşletme Kooperatifi Örneği. Uzmanlık Tezi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Genel Müdürlüğü, 126 s., Ankara.
- Özdamar, K. 2009. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi. Kaan Kitabevi, 609 s., Eskişehir.
- Özkan, E. 2007. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, 132 s., Ankara.
- Perales, R.M.Y. 2002. Rural Tourism in Spain. Annals of Tourism Research, Vol. 29, No. 4, pp. 1101-1110, Great Britain.
- Pulina, M., Dettori, D. G. and Paba, A. 2006. Life Cycle of Agrotouristic Firms in Sardinia. Tourism Management, Vol: 27 (5), pp. 1006-1016, Sassari.
- Sarkım, M. 2007. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, 405 s., İzmir.
- Savacı, Ö. 2008. Kentsel Sit Alanlarının Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi: Ayaş Örneği. Uzmanlık Tezi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 117 s., Ankara.

- Scrimgeour, F., Sznajder, M. and Przezborska, L. 2009. Agritourism, CABI Pressing, 301 p., The United Kingdom, London.
- Sillignakis, K.E. 2003. Rural Tourism: An Pportunity For Sustainable Development of Rural Areas. 13 p., The United Kingdom.
- Soykan, F. 1999. Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl:11, Mart-Haziran, Ankara.
- Soykan, F. 2003. Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. Ege Coğrafya Dergisi, Cilt:12, s.1-11, İzmir.
- Soykan, F. 2004. Bir Turizm Coğrafyası Araştırması: Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyüne (İzmir) Uygulanması. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:112, 114 s., İzmir.
- Su, B. 2010. Rural Tourism in China. College of Tourism and City Administration, Zhejiang Gongshang University, pp. 1-4, PR China.
- Sügertin, Ş. 1987. Ayaş İlçesinde Çorap Örucülüğü. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 96 s., Ankara.
- Sürücü, S. 2008. Alternatif Turizm ve Potansiyeli; Ankara Ayaş Örneği. Uzmanlık Tezi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 80 s., Ankara.
- Şahin, Ş. 2005. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Peyzaj Planlama I Ders Notları, Ankara.
- Şerefoğlu, C. 2009. Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler. Uzmanlık Tezi. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, 176 s., Ankara.
- Tangül, Ö. 2009. Ahmet Saltık ve Kırsal Kalkınma Paneli, Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısından Günümüze Kırsal Kalkınma Alanındaki Temel Yaklaşımlar ve Değişimler, 1.Baskı, Eryılmaz Offset, s.39-55, Ankara.
- Tarlak, Ş. 2007. Mumcularda Kırsal Turizm Modeli. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Şehir Planlama Projesi VI Dersi Kapsamında Aranılan Çalışmaların Bir Bölümü. Dokuz Eylül Üniversitesi, 95 s., İzmir.
- Topcu, E.D. 2007. Agri-Tourism: As a New Element of Rural Development. M. Sc. Thesis. Middle East Technical University, 166 p., Ankara.
- Toprak, L. 2008. Bölgeler Arası Kalkınma Farklılıklarını Gidermede Turizmin Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, 255 s., Malatya.
- Turhan, M.S. 2005. Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci. Uzmanlık Tezi. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, 145 s., Ankara.

- Uçar, M. 2010. Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi, 149 s., Muğla.
- Uluslan, Y. 2009. Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, 108 s., Sakarya.
- Ünal, M. 1992. Geleneksel Ayaş Evleri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 151 s., Ankara.
- Yamaner, B. 2008. Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Ekoturizm: Çıralı Örneği. Uzmanlık Tezi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 95 s., Ankara.
- Yılmaz, H. 2008. Turizm Çeşitlendirmesi Kapsamında Ekoturizmin Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik Swot Analizi. Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, 200 s., Afyon.
- Yılmaz, Z. 2010. Yazılı görüşme. Gençtur Ta-Tu-Ta Koordinatörü, İstanbul. E-mail.

EKLER

EK 1 İki Değişken Arasındaki Dağılım Tablosu

EK 2 İki Değişken Arasındaki Dağılım Tablosu

EK 3 Ayaş'ta Yaşayan Yerel Halka Yönelik Anket

EK 4 Ayaş Yöresi Fotoğrafları

Ayaş yerel halkının aylık gelirleri ile yörede turizm için neler yapılabileceği konusu arasındaki dağılım

EK 1 İki Değişken Arasındaki Dağılım Tablosu

		Aylık gelir					Toplam	
		1.000 TL'den az	1.000-2.000 TL	2.001-3.000 TL	3.001-4.000 TL	Diğer		
Turizm için hangisi	Geliştirilemez	Değer	1	0	0	0	0	1
		% Turizm için hangisi	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
		% Aylık gelir	4,20%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%
		% Toplam	1,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%
	Reklam ve tanıtımın iyi yapılması	Değer	2	21	1	0	1	25
		% Turizm için hangisi	8,00%	84,00%	4,00%	0,00%	4,00%	100,00%
		% Aylık gelir	8,30%	33,30%	14,30%	0,00%	100,00%	26,00%
		% Toplam	2,10%	21,90%	1,00%	0,00%	1,00%	26,00%
	Yereldeki haklin turizm planlama sürecine katılması	Değer	2	8	0	0	0	10
		% Turizm için hangisi	20,00%	80,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
		% Aylık gelir	8,30%	12,70%	0,00%	0,00%	0,00%	10,40%
		% Toplam	2,10%	8,30%	0,00%	0,00%	0,00%	10,40%
	Dernek, belediye gibi kuruluşların faaliyetlerini artırması	Değer	7	7	1	0	0	15
		% Turizm için hangisi	46,70%	46,70%	6,70%	0,00%	0,00%	100,00%
		% Aylık gelir	29,20%	11,10%	14,30%	0,00%	0,00%	15,60%
		% Toplam	7,30%	7,30%	1,00%	0,00%	0,00%	15,60%
	Kooperatif kurulması	Değer	3	9	0	0	0	12
		% Turizm için hangisi	25,00%	75,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
		% Aylık gelir	12,50%	14,30%	0,00%	0,00%	0,00%	12,50%
		% Toplam	3,10%	9,40%	0,00%	0,00%	0,00%	12,50%
	Devletin maddi destek sağlaması	Değer	8	18	5	1	0	32
		% Turizm için hangisi	25,00%	56,30%	15,60%	3,10%	0,00%	100,00%
		% Aylık gelir	33,30%	28,60%	71,40%	100,00%	0,00%	33,30%
		% Toplam	8,30%	18,80%	5,20%	1,00%	0,00%	33,30%
Diğer	Değer	1	0	0	0	0	1	
	% Turizm için hangisi	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	
	% Aylık gelir	4,20%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%	
	% Toplam	1,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,00%	
Toplam	Değer	24	63	7	1	1	96	
	% Turizm için hangisi	25,00%	65,60%	7,30%	1,00%	1,00%	100,00%	
	% Aylık gelir	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	
	% Toplam	25,00%	65,60%	7,30%	1,00%	1,00%	100,00%	

Ayaş yerel halkının öğrenim durumları ve gelen ziyaretçilerin köy evlerinde kalmasına ilişkin düşünceleri arasındaki dağılım

EK 2 İki Değişken Arasındaki Dağılım Tablosu

		Ziyaretçilerin köy evlerinde kalmalarına bakış açısı		Toplam	
			Olumlu		Olumsuz
Yerel halkın öğrenim durumu	Okur-yazar	Değer	6	2	8
		% Öğrenim durumu	75,00%	25,00%	100,00%
		% Köy evlerinde kalsa	7,70%	11,10%	8,30%
		% Toplam	6,30%	2,10%	8,30%
	İlkokul mezunu	Değer	26	10	36
		% Öğrenim durumu	72,20%	27,80%	100,00%
		% Köy evlerinde kalsa	33,30%	55,60%	37,50%
		% Toplam	27,10%	10,40%	37,50%
	Ortaokul mezunu	Değer	9	2	11
		% Öğrenim durumu	81,80%	18,20%	100,00%
		% Köy evlerinde kalsa	11,50%	11,10%	11,50%
		% Toplam	9,40%	2,10%	11,50%
	Lise mezunu	Değer	26	4	30
		% Öğrenim durumu	86,70%	13,30%	100,00%
		% Köy evlerinde kalsa	33,30%	22,20%	31,30%
		% Toplam	27,10%	4,20%	31,30%
Üniversite mezunu	Değer	11	0	11	
	% Öğrenim durumu	100,00%	0,00%	100,00%	
	% Köy evlerinde kalsa	14,10%	0,00%	11,50%	
	% Toplam	11,50%	0,00%	11,50%	
Toplam	Değer	78	18	96	
	% Öğrenim durumu	81,30%	18,80%	100,00%	
	% Köy evlerinde kalsa	100,00%	100,00%	100,00%	
	% Toplam	81,30%	18,80%	100,00%	

EK 3 Ayaş'ta Yaşayan Yerel Halka Yönelik Anket

ANKARA İLİ AYIŞ İLÇESİNİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ANKET FORMU

AYIŞ'TA YAŞAYAN YEREL HALKA YÖNELİK ANKET

Bu anket çalışması, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda yapılan bir yüksek lisans tezine yönelik bilimsel araştırma niteliğindedir. Ankette adınız, soyadınız ve telefon numaranız gibi kişisel bilgiler sorulmayacak, ankete yönelik vermiş olduğunuz tüm bilgiler gizli tutulacaktır. Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Tarih:

Anketör:

İlçe / Belde / Mahalle / Köy:

1. Cinsiyeti

- 1) Kadın 2) Erkek

2. Doğum yerinin niteliği

- 1) Köy 2) Kasaba 3) İlçe 4) İl

3. Yaşı

- 1) 18-25 2) 26-30 3) 31-40
4) 41-50 5) 51-60 6) 61'den yukarı

4. Ailede yaşayan toplam birey sayısı

- 1) 1 2) 2 3) 3
4) 4 5) 5 6) 6'dan fazla

5. Medeni durumu

- 1) Evli 2) Bekar (7.soruya geçiniz) 3) Dul

6. Çocuk sayısı

- 1) Yok 2) 1 tane 3) 2 tane
4) 3 tane 5) 4 tane 6) 5 veya 5'den fazla

7. Öğrenim durumu

- 1) Okur-yazar değil
2) Okur-yazar
3) İlkokul mezunu
4) Ortaokul mezunu
5) Lise mezunu
6) Üniversite mezunu
7) Yüksek lisans-Doktora

8. Mesleği

- 1) Memur
- 2) ifti
- 3) Serbest meslek
- 4) ğretmen
- 5) Mühendis, Mimar
- 6) Avukat
- 7) Diğer
- 8) Ev hanımı

9. Çalışma durumu

- 1) Evet (11.soruya geçiniz)
- 2) Hayır

10. Çalışmama nedeniniz

- 1) İşsiz
- 2) Emekli
- 3) ğrenci
- 4) Ev hanımı
- 5) Diğer

11. Kaç yıldır Ayaş'ta yaşıyorsunuz? (ikamet edilen köy ya da mahalle neresi)

- 1) Doğduğundan beri
- 2) 1 yıldan az
- 3) 1-5 yıl
- 4) 6-10 yıl
- 5) 11-20 yıl
- 6) 20 yıldan fazla

12. Oturduğunuz evin mülkiyeti ne durumdadır?

- 1) Kira
- 2) Kendi evi (kimin üzerine)
- 3) Akrabanın evi

13. Sosyal güvenceniz nedir?

- 1) Bağ-Kur
- 2) Emekli Sandığı
- 3) SGK
- 4) Diğer (lütfen belirtiniz)

14. Geçim kaynağınız nedir?

- 1) Bitkisel üretim
- 2) Hayvansal üretim
- 3) Hem bitkisel hem hayvansal üretim
- 4) Esnaf
- 5) Diğer (lütfen belirtiniz)

15. Arazi varlığınızın durumu nedir? (da) (ortağa ve kiraya verdiği da)

Kuru tarla:
Bağ-bahçe:

Sulu tarla:
Sera:

16. Tarımsal faaliyetlerden elde ettiğiniz ürünleri ne şekilde değerlendiriyorsunuz?

- 1) Kendimiz tüketiyoruz
- 2) Satıyoruz (kime)
- 3) Hem tüketiyoruz hem satıyoruz (kime)

17. Tarımsal faaliyetlerden elde ettiğiniz ve ev ortamında işlediğiniz ürünler nelerdir? (Birden fazla seçenek sıralayabilirsiniz)

- 1) Pekmez, turşu, salça
- 2) Pekmez
- 3) Turşu
- 4) Salça
- 5) Konserve
- 6) Kurutulmuş ürünler
- 7) Süt ürünleri
- 8) Diğer (lütfen belirtiniz)

18. Hayvan varlığınız nedir? (Yerli, melez, kültür)

- Büyükbaş:
Küçükbaş:
Kanatlı:
Arı:

19. Hayvansal üretim sonucu elde ettiğiniz ürünleri ne şekilde değerlendiriyorsunuz?

- 1) Tüketiyoruz
- 2) Satıyoruz (kime)
- 3) Hem tüketiyoruz hem satıyoruz (kime)

20. Hayvansal üretim sonucu elde ettiğiniz ürünler nelerdir?

- 1) Yok
- 2) Canlı hayvan
- 3) Yumurta
- 4) Deri
- 5) Diğer (lütfen belirtiniz)

21. Ayaş yöresi, köy ve beldeleri en çok neyi ile meşhurdur? (Birden fazla seçenek sıralayabilirsiniz)

- 1) Temiz havası ve doğası
- 2) Şifalı suları
- 3) Bitkisel ürünleri
- 4) Hayvansal ürünleri
- 5) Tarihi özellikleri
- 6) Yöresel el sanatları
- 7) Yöresel mutfağı
- 8) Festivalleri
- 9) Diğer (lütfen belirtiniz)

22. Ayaş'ta köylerin en önemli sorunu nedir? (Birden fazla seçenek sıralayabilirsiniz)

- 1) Ulaşım
- 2) Eğitim
- 3) Sağlık
- 4) Altyapı
- 5) İşsizlik
- 6) Maddi yetersizlikler
- 7) Diğer (lütfen belirtiniz)

23. Ayaş'tan göç edenlerin ya da Ankara'daki insanların zaman zaman buralara gelmesinin sebebi nedir? (Birden fazla seçenek sıralayabilirsiniz)

- 1) Akrafa ziyareti
- 2) Günübürlük gezi
- 3) Piknik amaçlı
- 4) Tarımsal mevsimlik iş amaçlı
- 5) Köyde evinin olması
- 6) Diğer (lütfen belirtiniz)

24. Buradan göç eden insanları geri getirebilmek için ne yapılmalı?

- 1) Bilmiyorum
- 2) İş sahaları açılmalı
- 3) Altyapı düzeltilmeli
- 4) Sosyal olanaklar geliştirilmeli
- 5) Diğer (lütfen belirtiniz)

25. Yörenin gelişmesi için Ayaş köy ve beldelerinde sizce hangi faaliyetler geliştirilmeli? (Birden fazla seçenek sıralayabilirsiniz)

- 1) Tarım
- 2) Festivaller
- 3) Pazarlar
- 4) Turizm
- 5) Kaplıcalar
- 6) Diğer (lütfen belirtiniz)

26. Sizce Ayaş ilçesinde turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi yöreye olumlu etki yapar mı?

- 1) Bilmiyorum
- 2) Kesinlikle evet
- 3) Evet olabilir
- 4) Hayır
- 5) Kesinlikle hayır
- 6) Diğer (lütfen belirtiniz)

27. Başka kentlerden gelen ziyaretçilerin Ayaş ilçesinde yöresel köy evlerinde kalmasını nasıl karşılırsınız?

- 1) Olumlu (29'a geçiniz)
- 2) Olumsuz

28. Neden olumsuz karşılırsınız?

- 1) Güvensizlik
- 2) Gelenek ve göreneklere olumsuz etki
- 3) Ev ortamında bayanların rahatsızlığı
- 4) Kültür farklılığı
- 5) Diğer (lütfen belirtiniz)

29. Ayaş ilçesinde turizm geliştirilmek istense hangi alanlar buna uygun olur? (Birden fazla seçenek sıralayabilirsiniz)

- 1) Doğal hayatı tanıma amaçlı geziler
- 2) Yayla turizmi
- 3) Tarımsal turizm
- 4) Yöresel kültürü tanıtmaya
- 5) Sağlık ve termal turizmi
- 6) Festivallere yönelik etkinlikler
- 7) Diğer (lütfen belirtiniz)

30. Ayaş yöresinde turizm çalışması olsa siz ne ölçüde destek verirsiniz?

- 1) Destek vermem (nedeni)
- 2) Konaklama amacıyla kendi köy evini restore etme, pansiyonculuk yapma
- 3) Geleneksel, yöresel kültürünü tanıtmaya
- 4) Kendi arazisini belirli bir ücret karşılığında gelen ziyaretçilere açmak
- 5) Ziyaretçilere yöresel dokuyu anlatma amacıyla rehberlik yapma
- 6) Diğer (lütfen belirtiniz)

31. Ayaş'ta turizmin geliştirilmesi için hangilerine önem verilmesi gerekir?

- 1) Geliştirilemez (nedeni)
- 2) Reklâm ve tanıtımın iyi yapılması
- 3) Yereldeki halkın turizm planlama sürecine katılması
- 4) Konuyla ilgili derneklerin, sivil toplum kuruluşlarının ve belediyenin faaliyetlerini artırması
- 5) Kooperatif kurulması
- 6) Devletin maddi destek sağlaması
- 7) Diğer (lütfen belirtiniz)

32. Bölgenizin kalkınmasında en fazla desteği sağlayacak olan kurum sizce hangisidir?

- 1) Belediye
- 2) Hükümet
- 3) Sivil toplum kuruluşları
- 4) Bir fikrim yok
- 5) Diğer (lütfen belirtiniz)

33. Ailenizin aylık geliri ortalama hangi aralıktadır?

- 1) 1.000 TL'den az
- 2) 1.000-2.000 TL
- 3) 2.001-3.000 TL
- 4) 3.001-4.000 TL
- 5) Diğer

34. Aylık gelirinizi düşündüğünüzde kendinizi hangi gelir grubunda düşünüyorsunuz?

- 1) Düşük gelimli
- 2) Orta gelimli
- 3) İyi halli
- 4) Yüksek gelimli

Yardımlarınız için çok teşekkürler...

EK 4 Ayaş Yöresi Fotoğrafları

Tarihi İpek Yolu'ndan bir görüntü

Ayaş tepesinden genel bir manzara

Ayaş Kirazdibi Göleti

Genel Ayaş manzarası

Ayaş sokaklarından birinin görüntüsü

Ayaş merkezden bir görüntü

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali için açılan tezgahlar

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nde Ayaşlı kadınların satışa sunduğu oyuncak bebekler

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nde Ayaşlı kadınların satışa sunduğu Ayaş kadını temsil eden el yapımı oyuncaklar

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nde el emeği ürünleri satışı yapan bir kadın

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nde yün eğiren Ayaş kadını simgeleyen oyunculardan bir görüntü

Arıcılığın yapıldığı bir ev

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nde el işi yazmaları satan Ayaşlı bir kadın ile görüşme

Cumhuriyet Meydanı'na doğru giden bir sokaktan görüntü

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nde Çayırhan Belediyesi'nden gelen bazı kadınların yapmış oldukları iğne oyası ve yazma örnekleri

Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nin gerçekleştirildiği alan

Ayaş'ta tarımla uğraşan bir kadının sebze ve meyve satışı sırasındaki fotoğrafı

Ayaşlı kadın çiftçi ile anket çalışması gerçekleştirilirken çekilmiş bir fotoğraf

Ayaşlı bir kadının Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali'nde satışa sunduğu oyuncaklar

2011 yılı Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali ve Ayaş Belediye Başkanı Sayın Ali BAŞKARAAĞAÇ'ın açılış konuşması

Ayaş dut ve kirazının satışını yapan bir üretici

Ayaş Yöresel Ürün Pazarı standından bir görünüm

Ayaş Yöresel Ürün Pazarı standında Ayaş Platformu Derneği alanı

Ayaş Yöresel Ürün Pazarı standında el emeği ürünleri

Ayaş Yöresel Ürün Pazarı'nda işlenmiş ürünlerin yer aldığı raflar

Ayaş içmecelerinden bir görüntü

Karakaya Kaplıcası'ndan bir görüntü

Başkent Üniversitesi Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gözde DOĞAN

Doğum Yeri : Ankara

Doğum Tarihi : 07.03.1985

Medeni Hali : Bekâr

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Kocatepe Mimar Kemal Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi (2003)

Lisans : Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Mühendisliği, Tarım Ekonomisi Bölümü (2009)

Yüksek Lisans : Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Eylül 2009-Ocak 2013)

Çalıştığı Kurum / Kurumlar ve Yıl

Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) Kırşehir Şube Müdürlüğü, Ziraat Mühendisi (2012 - devam)

Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) Kırşehir Şube Müdürlüğü, Eksper (2011)

Başak-Su Mühendislik İnşaat Taahhüt Tarım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi (2011)